

Izglītības attīstības centrs (Latvija)
Līdsas Attīstības izglītības centrs (Apvienotā Karaliste)
Mondo (Igaunija)

Projekts „Globālā dimensija sociālo zinātņu mācību priekšmetos”

ZIŅOJUMS PAR ATTĪSTĪBAS/GLOBĀLĀS IZGLĪTĪBAS ASPEKTU IZPĒTI SOCIĀLO ZINĀTŅU MĀCĪBU PRIEKŠMETOS

Saīsinātā versija

2013

Ziņojuma par attīstības/globālās izglītības aspektu izpēti sociālo zinātņu mācību priekšmetos saturu sagatavoja projekta "Globālā dimensija sociālo zinātņu mācību priekšmetos" komanda: Iveta Vērse (Latvija, IAC), Adam Ranson (Apvienotā Karaliste, Leeds DEC), Johanna Helin, (Igaunija, Mondo), Ilze Saleniece (Britu padome Latvijā), Ingūna Irbīte (Latvija, IAC), Daina Zelmene (Latvija, IAC). Projekta komanda veica arī pārējo 10 valstu ziņojumu koordinēšanu un apkopošanu.

Projekts (Nr. DCI-NSAED/2012/280-401) tiek īstenots ar Eiropas Savienības (ES) finansiālu atbalstu Attīstības un sadarbības biroja "EuropeAid" programmas ietvaros un ar Sabiedrības integrācijas fonda (SIF) finansiālu atbalstu. Par šī materiāla saturu pilnībā atbild Izglītības attīstības centrs, un tas nevar tikt uzskatīts par ES vai SIF viedokli.

SATURS

Ievads	2
Iespējamie globālās izglītības nākotnes scenāriji. Visvaldis Valtenbergs	3
Ieskats secinājumos par globālās dimensijas klātbūtni Eiropas valstu izglītības sistēmās. Pīters Deiviss	5
Ziņojums par attīstības izglītības / globālās izglītības klātbūtni formālajā izglītībā:	
- situācija Latvijā. Izglītības attīstības centrs	8
- situācija Igaunijā. Johanna Helina	20
- situācija Apvienotajā Karalistē (Anglijā). Ādams Rensons	31
Izpētes fragmenti par attīstības/globālās izglītības klātbūtni	
Eiropas valstu formālajā izglītībā:	47
Austrija	49
Čehijas Republika	50
Francija	51
Kipra	52
Lietuva	53
Nīderlande	55
Polija	56
Slovēnija	58
Somija	59
Vācija	60

IEVADS

Novērtējot globālās tēmas aktualitāti, zināšanu, prasmju un vērtību nepieciešamību sabiedrībā un 21. gadsimta izglītībā/skolā, Izglītības attīstības centrs Latvijā ar partneriem – Lidsas Attīstības izglītības centru Lielbritānijā, *Mondo* Igaunijā un Britu padomi Latvijā – apvienoja pieredzi un kompetenci attīstības izglītības (AI)/globālās izglītības (GI) jomā un uzsāka īstenot projektu “Globālā dimensija sociālo zinātņu mācību priekšmetos”, ko līdz 2015. gada decembrim finansē Eiropas Savienība.

Projekta pirmajā posmā, no 2013. gada marta līdz 2013. gada oktobrim, tika veikta **izpēte par globālās dimensijas klātbūtni sociālo zinātņu mācību priekšmetos**, kuras mērķis bija izvērtēt situāciju formālajā izglītībā sociālo zinātņu jomā dažādās Eiropas Savienības valstīs, apzināt globālās tēmas aktualitāti, citu valstu pieredzi, izaicinājumus un iespējas. Šajā izdevumā publicēts ziņojums par izpētes rezultātiem un secinājumi, kas projekta gaitā veidos pamatu tālākizglītības programmu, vērtēšanas kritēriju un dažādu materiālu veidošanai skolotājiem, skolēniem un citām iesaistītajām pusēm.

Ziņojumā par globālās dimensijas klātbūtni sociālo zinātņu mācību priekšmetos ietverti Latvijas, Igaunijas un Lielbritānijas situācijas padziļinātās izpētes rezultāti – šajās valstīs tika vērtēta globālās izglītības vieta formālajā izglītībā, analizēti normatīvie dokumenti, kas nosaka izglītības obligāto saturu, mācību līdzekļi, izzināti izglītības politikas ekspertu un skolotāju viedokļi. Līdzās padziļinātai izpētei ziņojumā ietverti arī citu Eiropas Savienības valstu raksturojumi par situāciju attīstības/globālajā izglītībā Austrijā, Čehijā, Francijā, Kiprā, Lietuvā, Nīderlandē, Polijā, Slovēnijā, Somijā, Vācijā, kā arī iekļauti labās prakses piemēri.

Ziņojuma tapšanā tika iesaistītas dažādu Eiropas Savienības valstu attīstības/globālās izglītības jomā aktīvi darbojošās nevalstiskās organizācijas un nevalstiskā sektora eksperti, kuru pieredze ir gan akadēmiska, gan praktiska un kuri ir ieinteresēti pārmaiņās izglītībā, ko nosaka aktualitātes un pārmaiņas sabiedrībā.

Projekta ieviešanas komanda pateicas ārvalstu un Latvijas izglītības jomas ekspertiem, kas iepazinušies ar izpētes materiāliem un snieguši savus atzinumus un ieteikumus projekta tālākai virzībai – Vidzemes Augstskolas docentam *Dr.sc.pol.* Visvaldim Valtenbergam, Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrijas Valsts sekretāra vietniecei – Izglītības departamenta direktorei Evijai Papulei, Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrijas Valsts izglītības satura centra vecākajai referentei Sandrai Falkai, Lizuma vidusskolas skolotājam Sandrim Rakauskim, globālās izglītības ekspertam no Apvienotās Karalistes Pīteram Deivisam.

Paldies visiem, kas iesaistījās izpētes procesā un Ziņojuma sagatavošanā!

Ceram, ka Ziņojuma secinājumi un labās prakses piemēri noderēs plašam interesentu lokam, lai stiprinātu globālās dimensijas klātbūtni izglītībā un veicinātu sabiedrības informētību par pasaulē notiekošo.

IESPĒJAMIE GLOBĀLĀS IZGLĪTĪBAS NĀKOTNES SCENĀRIJI

Dr.sc.pol. Visvaldis Valtenbergs, attīstības jomas eksperts, docents, Vidzemes Augstskolas Sociālo zinātņu fakultātes dekāns

2008.–2009. gadā Latvija piedzīvoja vienu no visdziļākajām ekonomiskajām lejupslidēm, kā rezultātā nācās pieņemt daudzus sarežģītus politiskus lēmumus, lai stabilizētu valsts ekonomiku. Krīzes laikā palielinājās bezdarbs un samazinājās iedzīvotāju ienākumi. Pārbaudei tika pakļautas sociālās drošības sistēmas. Izgaismojās dažādas iedzīvotāju izdzīvošanas stratēģijas. Dažas stratēģijas bija konstruktīvas, citas – norobežojošas vai pat destruktīvas. Paradoksāli, taču augošais bezdarbs un sarūkošie ienākumi Latvijas iedzīvotājus pietuvināja tai realitātei, kuru ikdienā piedzīvo cilvēki attīstības valstīs. Krīze mudināja aizdomāties par to, cik nestabili globalizētajā pasaulē ir pašizdomātie un kopētie dzīves standarti un modeļi.

Savā ziņā mēs visi esam apguvuši globālās izglītības kursu, un globālā sistēma ir tikai mūsu spogulis. Vai attiecības starp valstīm, iedzīvotājiem un ekonomiskajiem spēlētājiem veidotos savādākas, ja jautājumus par dažādību, cilvēktiesībām, savstarpējo mijiedarbību, sociālo taisnīgumu, konfliktu risināšanu un globālo pilsonību mēs apgūtu jau skolās?

Zināma cerība pastāv. Kopš pagājušā gadsimta deviņdesmitajiem gadiem bija skaidrs, ka daudzas attīstības valstu problēmas (sociālā atstumtība, korupcija, noziedzība, vides piesārņojums, nekontrolētā kapitāla plūsma) ir arī attīstīto Rietumu valstu problēmas. Tāpēc šīs problēmas aizvien vairāk aplūkoja kopsakarībās. Lai veicinātu izpratni par globālo un lokālo procesu mijiedarbību, intelektuāļi un starptautiskās organizācijas sāka runāt par īpašu globālo izglītību (GI), kura būtu integrēta formālajā un neformālajā izglītībā. Šīs izglītības uzdevums būtu aicināt paraudzīties uz pasauli plašāk, apzināties starptautisko notikumu ietekmi savā dzīvē un pārvērtēt savus priekšstatus par labu dzīvi, salīdzinot ar citām valstīm un kultūrām. Tā kā GI saturā tika iekļautas arī sabiedriskās līdzdalības prasmes un pilsoniskais aktīvisms, GI ir iecerēta, lai sabiedrību sagatavotu nopietnam lēcienam uz jaunu apziņas stāvokli un globālās identitātes izveidi.

Pamatīgs ir arī IAC ekspertu veiktais pētījums par GI elementiem izglītības saturā. Var teikt, ka šis ir līdz šim plašākais Latvijā veiktais pētījums par globālo izglītību, lai gan šo jautājumu iepriekš aplūkojusi arī I. Garoza (2008) un B. Udrase (2009)¹. Pētījums balstīts ne tikai uz mācību standartu un programmu analīzi, bet arī uz intervijām ar ekspertiem un pedagogiem. Jaunpienācējam īpaši noderīgs būs pārskats par līdzšinējiem centieniem Latvijā ieviest GI. Pētījumu papildina arī ieskats līdzšinējā NVO sektora un skolu pieredzē. Šis ieskats ir vērtīgs politikas veidotājiem un projektu izstrādātājiem, jo secinājumi un ieteikumi izriet no pašu ekspertu praktiskās pieredzes projektā "Skolas kā satelīti attīstības izglītībā".

Lai arī GI skolās netiek mācīta kā atsevišķs priekšmets, sociālo zinātņu mācību saturā GI tēmas ir atspoguļotas, bet izglītības mērķi kopumā ir saderīgi ar GI. Arī spēkā esošie izglītības standarti un programmas ir pietiekami elastīgas, lai ļautu skolotājiem eksperimentēt un izmantot jaunākos mācību materiālus un metodes. Kā ikviena jauna tēma izglītības saturā, arī GI izplatība ir lielā mērā saistīta ar tās saturisko izpratni un spēju uzrunāt dažādas sabiedrības grupas. Allaž svarīgi ir arī jautājumi par iesaistīto pušu sadarbību, pieejamo finansējumu un GI iespējamo institucionalizāciju. Pēc iepazīšanās ar pētījumu man radās pārdomas par trim iespējamajiem GI nākotnes scenārijiem.

1. Pirmais scenārijs būtu esošās situācijas turpinājums, jeb status quo. Šajā scenārijā GI paliek jau pašreiz aktīvo NVO lokā un ir pakārtota ārējā finansējuma iespējām un mērķiem. Tā kā GI izglītības aktivitātēm paredzētais ES finansējums tiek koncentrēts, katra organizācija atsevišķi vairs nevar uzvarēt projektu konkursos. Globālās izglītības aktivitātes ir kampaņveidīgas un pakārtotas privātā sektora sabiedrisko attiecību aktivitātēm. Izglītības saturā dominē konkursi, sacensības, bet izglītošanās process pats par sevi vairs netiek īpaši novērtēts. Izglītības aktivitāšu ietekme uz jauno cilvēku dzīves pieredzi ir nenozīmīga. Skolās GI jautājumi tiek skarti tikai esošajos pamata priekšmetos bez atbilstošiem piemēriem, ilustratīvā materiāla un tiešās pieredzes stāstiem. Tikai atsevišķas skolas izrāda interesi par GI elementu iekļaušanu mācību procesā, taču to īstenotajiem projektiem pārsvarā ir lokāls, pasīvs un bezkonteksta raksturs. Tā, piemēram, bērni tiek aicināti taupīt taupīšanas pēc, nepaskaidrojot, cik necīga patiesībā ir viņu individuālās rīcības nozīme plašākā kontekstā un kāpēc citi netaupa nemaz. Varbūt, ka t.s. "saraušanās" un "taupības" stratēģiju vietā vairāk vajadzētu aktualizēt tieši "skaļākas" stratēģijas, jo tās palīdzētu pievērst uzmanību patiesajiem problēmas cēloņiem, kas slēpjas asimetriskās varas attiecībās un iedzīvotāju atsvešinātībā no institūcijām? Nepietiekamās intereses un

¹ Udrase, B. (2009) Attīstības izglītības ieviešana skolās Latvijā. Bakalaura darbs. Valmiera. Vidzemes Augstskola. Nepublicēts. Garoza, I. (2008) Attīstības izglītības jautājumi Latvijas pamatzglītības un vispārējās izglītības mācību priekšmetu saturā. LAPAS pētījums.

zināšanas kavē saskatīt problēmu pirmcēloņus un novērtēt parādības salīdzinošā perspektīvā. Attīstības sadarbībā iesaistītās organizācijas ir vairāk ieinteresētas tiešajai palīdzībai atvēlēto līdzekļu apgūšanā, un GI joma atbīdās otrajā plānā. Pašorganizēšanās ir stihiska, un organizācijas nemācās no citu pieredzes. To nesekmē arī pastāvošais kultūras un institucionālais fons.

2. Tīkla organizācijas scenārijs globālajā izglītībā iesaistītās puses sadarbojas vairāk un mācās viena no otras. Uz veiksmīgi realizēto projektu bāzes veidojas ieinteresēto skolu tīkls, kurā GI aktivitātes turpinās arī pēc projektu noslēgšanās. Skolu interesi piesaista kvalitatīvs metodiskais atbalsts, atraktīvs nodarbību saturs un spēja caur GI tēmām uzrunāt plašāku kopienu, t.sk. bērnu vecākus, uzņēmējus un pārvilināt citu skolu skolēnus. Tā rezultātā GI kļūst par "pārdodamu" piedāvājumu skolu piedāvājumā. Skolās GI jautājumi tiek mācīti ar piemēriem, ilustratīvo materiālu un pētnieciskajiem darbiem. Dažas skolas uzkrāj ievērojamu kompetenci kādā no GI tēmām. Projektos veidotie metodiskie un mācību materiāli ir pieejami arī elektroniskā vidē. Tīkla organizācijas scenārijā GI iesaistītās organizācijas aktīvi veido konsorcijs ES finansējuma apgūšanai un izmanto Eiropas attīstības izglītības tīkla un citu organizāciju piedāvājumus. Tomēr GI projektu ilgtspēju joprojām ietekmē izglītības politikas veidotāju izpratnes trūkums un valsts finansējuma nepietiekamība attīstības sadarbībai un globālajai izglītībai. Iesaistīto pušu sadarbības potenciāls tiek izmantots, bet partneru tīkls kļūst aizvien noslēgtāks jaunpienācējiem. Dažādās organizāciju dienas kārtības un konkurence par ierobežotajiem resursiem dara savu. Nesaskaņas ir biežas. Tādēļ šajā modelī GI ieviešana vēl nav sistemātiska, jo GI elementi joprojām ir atrauti no kopējā izglītības satura.

3. Institucionalizācijas scenārijs vērojamas vairākas tīkla organizācijas scenārijam raksturīgās iezīmes. Taču pastiprinās koordinējošās organizācijas nozīme, kas aktīvi lobē GI un spēj pievērst Izglītības un zinātnes ministrijas, kā arī Ārlietu ministrijas uzmanību. Tā rezultātā atsevišķi GI elementi tiek mērķtiecīgi iestrādāti arī politikas plānošanas dokumentos un izglītības standartos. Veidojas specializēti GI piedāvājumi dažādiem izglītības līmeņiem, kas savā starpā ir saistīti. Ekspertu kontaktinformācija un metodiskie materiāli par dažādām GI tēmām glabājas centralizētā datu bāzē. Uzlabojas saiknes starp formālās, neformālās izglītības, kā arī augstākās izglītības sektoru. GI saturu nu veido ne tikai no ārzemēm pārņemtais materiāls un metodika, bet tiek radīts arī materiāls ar Latvijas piemēriem. Nozīmīgas GI mērķa grupas ir ārzemēs dzīvojošie un reemigrējušie bērni un viņu vecāki.

Minētie scenāriji iezīmē GI izplatības loģisko progresiju Latvijā. Iespējams, ka scenāriju varētu būt arī vairāk, jo izglītības saturs un organizatoriskais ietvars var ieplūst dažādās gultnēs un tā arī nesatīkties. Scenāriji iezīmē iespējamās nākotnes variantus un paver diskusiju par tās vai citas nākotnes priekšrocībām un trūkumiem. Neatkarīgi no tā, kādā stadijā šobrīd Latvijā atrodas GI, sekojošie ieteikumi palīdzētu tuvināties optimālam risinājumam.

1. Vienotas izpratnes veidošana par globālās izglītības jēdzienu. Nereti problēmas, kas saistītas ar globālās izglītības ieviešanu, rodas no tās satura dažādām interpretācijām un pārklāšanās ar citiem izglītības veidiem, piemēram, ilgtspējīgu izglītību. Globālās izglītības īpatnības var labi skaidrot ar piemēru, līdzību un vizualizāciju (infografiku) palīdzību. Lai debatēs par jēdzieniem nepazustu globālās izglītības pamatvērtības, skaidrojošo darbu var veikt par globālās izglītības jomām, piemēram, sociālo taisnīgumu. Arī šī pētījuma sākumā (metodoloģijas daļā) būtu vēlams skaidrāk definēt tos globālās izglītības elementus, kuri tika meklēti izglītības saturā.

2. Globālās izglītības fragmentācijas mazināšana. Globālās izglītības tematu augstā fragmentācija, īpaši vidējā izglītībā un dažādās neformālās izglītības jomās, rada nepieciešamību pēc organizētības un secīguma izglītošanās procesā. Tāpēc apsveicama ir pētījuma veicēju iecere radīt paraugprogrammas, pēc kurām pedagogi varētu vadīties. Ekonomiski izdevīgs risinājums ir arī globālās izglītības caurviju tēmas, kas iekļautos dažādu mācību priekšmetu saturā. Ņemot vērā, ka fakultatīvās nodarbības skolās bieži vien tiek samazinātas ekonomisku apsvērumu dēļ, būtiski tomēr GI saturu integrēt "tradicionālajos" mācību priekšmetos.

3. Sociālā taisnīguma, cilvēktiesību un pilsoniskās līdzdalības kompetenču stiprināšana izglītības saturā. Pētījumā noskaidrots, ka sociālā taisnīguma un pilsoniskās līdzdalības kompetences skolu mācību programmās ir nepietiekami pārstāvētas. Zināmas rezerves te piedāvā jau esošie priekšmeti, jo īpaši politikas un tiesību priekšmets, kurš šodien diemžēl kļuvis par izvēles priekšmetu vairumā skolu. Iespējams, ka šī priekšmeta saturs būtu jāatjauno un jāpapildina ar praktiskajām kompetencēm, kas jauniešiem nepieciešamas līdzdalībai un informācijas analīzei. Politiskās atsvešināšanās tendences, kuras izjūt sabiedrības vairākums, neatbrīvo no nezināšanas par lēmumu pieņemšanu, valsts institūcijām un interešu grupām. Tieši šīs zināšanas ir nepieciešamas, lai vairākus no GI saturā iekļautajiem jautājumiem aplūkotu vispusīgi un kontekstā.

IESKATS SECINĀJUMOS PAR GLOBĀLĀS DIMENSIJAS KLĀTBŪTNI EIROPAS VALSTU IZGLĪTĪBAS SISTĒMĀS

Pīters Deiviss (*Peter Davis*), globālās izglītības eksperts (Apvienotā Karaliste)²

Eksperta P. Deivisa secinājumi par globālās dimensijas klātbūtni Eiropas valstu izglītības sistēmās balstīti projekta ietvaros veiktajā 13 valstu situācijas izpētē. Izdevuma latviešu redakcijā sniegts ieskats tikai dažās eksperta atziņās. Ar pilnu ekspertīzes tekstu iespējams iepazīties ziņojumā angļu valodā.

Kaut arī pastāv dažas pretrunas terminoloģijā, visās 13 apskatītajās valstīs atrodams plašs tematu, vērtību un prasmju diapazons, kas identificēts kā globālā attīstības izglītība, sākot no pamatskolas līdz pat vidusskolas augstākajam līmenim, kā to ilustrē tālāk sniegtie piemēri. Svarīgs vērā ņemams faktors ir **GI/AI NVO (nevalstisko organizāciju) un citu līdzīgu organizāciju nepārtrauktā ietekmīgā loma, rakstot, publicējot un izplatot globālās mācīšanās/mācīšanas resursus un tematiskus konkrētu gadījumu pētījumus, kā arī organizējot apmācības kursus un projektus skolotājiem un skolām. Šīs organizācijas, dodot savu ieguldījumu ilgtermiņa debatēs, iestājoties par globālās izglītības iekļaušanu nacionālajās izglītības stratēģijās un mācību pamatprogrammu reformā, spēlē nozīmīgu lomu.** Interesanti ir tas, ka šīs organizācijas, savā būtībā būdamas neatkarīgas, faktiski cenšas sniegt gan proaktīvus, gan reaktīvus profesionālās izglītības pakalpojumus gan reģionu, gan visas valsts mērogā, un šiem pakalpojumiem, jādodomā, vajadzētu piederēt valdības vai vietējo pašvaldību nodrošinātajai atbalsta struktūrai skolām, tāpat arī valsts skolotāju profesionālajai tālākizglītībai. (3.1.)

2009. gada ziņojumā *Attīstības izglītība un skolu mācību programma Eiropas Savienībā* konstatēts, ka vairumā aptaujāto Eiropas valstu **AI/GI jautājumi galvenokārt parādās tādos priekšmetos kā ģeogrāfija (74%), vēsture (44%), vides zinības (44%), pilsonība (34%) – vai arī kā mācību programmas caurviju temati (66%).** ES dalībvalstīs mācību programmās visbiežāk apskatīti šādi ar AI/GI saistīti temati: cilvēktiesības, klimata pārmaiņas, globālā nabadzība, ilgtspējīga attīstība, starpkultūru/multikulturālā izpratne un daudzveidība, globālā ekonomika/tirdzniecība/globalizācija, konflikts, antirasisms, taisnīga tirdzniecība. (*CONCORD/DEEEP/DEF report; DE in School Curriculum in EU*, 2009). (3.6.)

Nacionālie pētījumi par skolotāju attieksmēm un viņu reakciju uz globālo izglītību liecina par **augstu profesionālās intereses īpatsvaru par globālās dimensijas ieviešanu** skolu mācību programmās, skolotāju sākotnējā izglītībā un profesionālajā tālākizglītībā, kā arī par ārpusstundu aktivitātēm, kas atļautu veidot vairāk neformālu globālu kontaktu starp skolu, tās kopienu un plašāko pasauli. (7.2.)

Vēsturiski filozofijas, galveno jēdzienu, izglītības ietvarstruktūru, ieteiktās prakses un globālās attīstības izglītības (GAI) formulēšanas procesā iniciatīvu uzņēmušās tieši NVO, veicinot izpratni par globāliem jautājumiem un to saistību ar to, ko un kā jaunieši mācās, piedāvājot nodarbības klasē, seminārus un globālās/attīstības izglītības resursus skolotājiem adaptēšanai un izmantošanai savās stundās. **NVO visā Eiropā arī uzņēmušās vadību, apzinoties, ka skolotājiem pietrūkst izglītošanās iespēju tieši par GAI,** tās piedāvājušas apmācību kursus visos prasību līmeņos – sākot ar skolotāju sākotnējo izglītību līdz kvalifikācijas celšanas kursiem strādājošiem skolotājiem, konkrētiem tematiem veltīti seminārus, darbnīcas prasmju attīstīšanai, kā arī nepārtraukto profesionālo attīstību. (8.1.)

No GI ieviešanas formālajā izglītībā izveidojušās prakses tādās valstīs kā Nīderlande, Somija, Apvienotā Karaliste, Vācija vai Austrija var iemācīties to, ka ir nepieciešams **visu ieinteresēto pušu noteikts saskaņotības un vienprātības līmenis, te iekļaujot arī izglītības ministrijas, attiecībā uz GAI vēstījumu un galvenajiem mērķiem.** Attīstības izglītības NVO un skolotāji un izglītības darbinieki, kas ar tām sadarbojušies, gadiem ilgi centušies panākt sava darba profesionālu atzišanu. Un tas tā ir, neraugoties uz to, ka daudzi skolotāji un izglītības darbinieki, it īpaši tie, kuri ceļojuši uz citiem kontinentiem vai strādājuši ārzemēs kā brīvprātīgie kopienu attīstības programmās, bija skaidri atzinuši un atkārtoti pauduši savas domas par GAI vērtīgumu, palīdzot jauniešiem attīstīt un paust savus uzskatus par pasauli. (10.1.)

Kā gan iemācīt bērniem, kā viņiem vajadzētu funkcionēt demokrātiskā sabiedrībā? Šis ir pilsoniskās izglītības pamatjautājums, kas 21. gadsimtā pārsniedz nacionālo interešu robežas. Tas aptver arī nāciju

² Pīters Deiviss globālās izglītības jomā darbojas vairāk nekā 35 gadus. Viņš vadījis daudzveidīgus GI projektus, bijis pasniedzējs, veidojis GI programmas un mācību materiālus, strādājis Eiropas mēroga attīstības jomas organizācijās, kā arī Lielbritānijas NVO *Oxfam*.

globālo kopienu, cilvēktiesību un pienākumu ievērošanu savstarpēji atkarīgajā pasaulē, tas ir tādu universālu jēdzienu kā sociālais taisnīgums un kalpošana cilvēcei pamatā. Kopš Padomju Savienības sabrukuma izglītības darbinieki jaunajās dalībvalstīs pievērsušies tādiem tematiem kā demokrātiska pilsonība, un var teikt, ka jaunajās dalībvalstīs šī temata analīze ir nesenāka un izsmalcinātāka nekā vecajās dalībvalstīs. (10.2.)

Nevienā no valstu ziņojumiem nav minēts tāds sociālo zinātņu priekšmets, ko pamatoti varētu saukt par “politisko izglītību”, neraugoties uz to, ka globālajā izglītībā pētījumi par “varu” – kam tā ir un kam nav, kā tā ietekmē demokrātisko lēmumu pieņemšanu, vai tā sekmē atklātu dialogu un sabiedrības iesaistīšanos un rīcību, un kā tā veido cilvēku izredzes un iespējas visā pasaulē – ir būtiski. **Globālā politika ietekmē visus nozīmīgākos attīstības jautājumus**, tostarp cilvēktiesības, sociālo taisnīgumu, nabadzības izskaušanu, ilgtspējīgu attīstību, kā arī konfliktu atrisināšanu. Taču daudziem skolotājiem politika ir kā klasē iemaldījies zilonis – tas slapstās, pa pusei saskatīts un tik tikko saprasts, un pieminēts tiek, tikai izmantojot dažnedažādus segvārdus. (10.3.)

Skolotāji bieži nevēlas noskaidrot un paust paši savus politiskos uzskatus. No viņiem neprasa atklāt savu neobjektivitāti, un tāpēc viņi apspriež sava priekšmeta globālo dimensiju vai tematus, turoties no tiem pa gabalu, bet tikmēr zilonis slampā apkārt, sadurdamies ar principiem, vērtībām, uzskatiem, un izvirza grūtus jautājumus, kurus varas aizkulišu darboņi daudzās politiskajās sistēmās nevēlas dzirdēt. **Mēs gribam, lai jaunieši pieņem tādu nākotnes vīziju, kas iedvesmo pašpārlicībai un pozitīvai, konstruktīvai rīcībai un apņēmībai.** Viņiem nevajadzētu padoties bailēm, ka tas viss ir pārāk grūti, ārkārtīgi politiski un ārpus viņu kontroles. (10.4.)

ZIŅOJUMS PAR ATTĪSTĪBAS IZGLĪTĪBAS/ GLOBĀLĀS IZGLĪTĪBAS KLĀTBŪTNI FORMĀLAJĀ IZGLĪTĪBĀ:

SITUĀCIJA **LATVIJĀ**

SITUĀCIJA **IGAUNIJĀ**

SITUĀCIJA **APVIENOTAJĀ KARALISTĒ (ANGLIJĀ)**

ZIŅOJUMS PAR ATTĪSTĪBAS IZGLĪTĪBAS/ GLOBĀLĀS IZGLĪTĪBAS KLĀTBŪTNI FORMĀLAJĀ IZGLĪTĪBĀ: SITUĀCIJA LATVIJĀ

Izglītības attīstības centrs

1. IEVADS

Līdzīgi kā citās Eiropas valstīs, arī Latvijā attīstības izglītības³ diskursa un politikas veidošanās ir cieši saistīta ar attīstības sadarbību.

Latvija uzsāka plānotas attīstības sadarbības politikas īstenošanu līdz ar kļūšanu par ES dalībvalsti 2004. gadā.⁴ Ap šo laiku arī parādījās pirmās organizācijas un pirmās nozīmīgās aktivitātes attīstības izglītības (AI) jomā. Papildus attīstības sadarbības aktualitātei ārpolitikā būtisku lomu spēlēja arī Latvijas nevalstisko organizāciju (NVO) dalība dažādos starptautiskos tīklos (piemēram, *DEEEP – Developing Europeans' Engagement for the Eradication of Global Poverty*, *GLEN – Global Education Network* u.c.). Latvijas NVO pārstāvju dalība dažādos ārvalstu partnerorganizāciju pasākumos un projektos veicināja interesi un izpratni par AI jomu.

Ņemot vērā Latvijas vēsturisko pieredzi un situāciju – neatkarības atgūšana 1991. gadā, ārpolitikas neesamība padomju okupācijas laikā, kolonizācijas pieredzes neesamība un salīdzinoši mazais misionāru un brīvprātīgo skaits citās valstīs –, viens no vietējiem attīstības sadarbības jomas izaicinājumiem bija un paliek sabiedrības informēšanas, izpratnes un atbalsta veicināšana un veidošana. Sabiedrības zināšanas un izpratne par attīstības jautājumiem ir salīdzinoši vāja. Gan pētījumi, gan salīdzinoši pasīvā iesaistīšanās dažādās aktivitātēs liecina par to, ka lielākajai daļai Latvijas iedzīvotāju nav pietiekamas motivācijas un gribas atbalstīt attīstības valstis – gan valstiskā mērogā (veltot tam nodokļu maksātāju naudu), gan arī individuālā mērogā (veltot tam savus resursus, tajā skaitā brīvprātīgo darbu, savu laiku).⁵

Šī situācija ietekmēja un noteica arī to, ka sākotnēji AI tika saskatīta kā daļa no attīstības sadarbības, proti, ka tā pilda sabiedrisko attiecību funkciju un ka tā ir nepieciešama, lai izglītotu, skaidrotu un pārliecinātu sabiedrību par nacionālo un Eiropas attīstības sadarbības politiku. Pateicoties procesiem Eiropā un dažādu starptautisku organizāciju aktivitātēm, kā arī AI organizāciju Latvijā aktivitātēm un nostājai, pēdējos gados šī situācija sāk mainīties. Arvien vairāk AI tiek uztverta kā atsevišķa joma, kas vēsturiski ir saistīta, bet tomēr neatkarīga no attīstības sadarbības. Par atteikšanos no "vecās" piederības attīstības sadarbības jomai liecina arī tas, ka arvien biežāk salīdzinoši novecojušo jēdzienu "attīstības izglītība" aizstāj jēdziens "globālā izglītība" (GI). Lai arī abi jēdzieni tiek lietoti kā sinonīmi, tomēr atpazīstamāks ir jēdziens "globālā izglītība", jo īpaši izglītības sektora pārstāvju vidū. Arī aktuālajā Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas (LR ĀM) attīstības sadarbības politikas dokumentā "Attīstības sadarbības politikas pamatnostādnes laika posmam no 2011. gada līdz 2015. gadam" tiek lietots jēdziens "globālā izglītība".⁶

Raksturojot AI jeb GI specifiku un attīstību Latvijā, jāizceļ trīs galvenās informācijas, zināšanu un partnerību platformas:

- 1) Izglītība par tautas attīstību (saistība ar Apvienoto Nāciju tautas attīstības programmu (UNDP); pārskatiem par tautas attīstību), ko īsteno Latvijas Universitāte;

³ Turpmāk tekstā jēdzieni "attīstības izglītība" un "globālā izglītība" lietoti kā sinonīmi.

⁴ Attīstības sadarbības politikas pamatnostādnes laika posmam no 2011. gada līdz 2015. gadam; <http://www.am.gov.lv/data/file/AttistibasSadarbiba/asppamtnostadnes.pdf>

⁵ Šī izaicinājuma esamību pierāda arī dati vienā no pēdējiem Eiropas Komisijas Eiropas barometra pētījumiem "Solidarity that spans the globe: Europeans and Development aid" (Special Eurobarometer 392, 2012. gada jūnijs). Atbildot uz jautājumu, cik svarīgi ir palīdzēt cilvēkiem attīstības valstīs, 29% Latvijas iedzīvotāju domā, ka tas ir "ļoti svarīgi" un 51% – ka "diezgan svarīgi". Salīdzinot ar iepriekšējo pētījumu, kas tika veikts 2011. gada septembrī, Latvija ir viena no valstīm, kur pozitīvas atbildes par atbalstu cilvēkiem no attīstības valstīm ir samazinājušās. Tāpat pētījuma jautājumā par personīgo iesaisti un zināšanām par attīstības palīdzību parādās vēl kāda būtiska nianse, proti, atbildot uz jautājumu "Vai jūs būtu gatavs/a palīdzēt cilvēkiem attīstības valstīs, pērkot un maksājot vairāk par pārtikas un citiem produktiem no šīm valstīm?", apstiprinoši atbild tikai 19% Latvijas respondentu (no 27 ES valstīm vēl zemāks rādītājs ir tikai Bulgārijai (16%) un Portugālei (12%)). Šis pats pētījums parāda arī to, ka Latvija ir to 13 ES valstu vidū, kuru iedzīvotāju lielākā daļa (vairāk kā 50%) neko nezina par to, kur nonāk viņu valsts attīstības palīdzības līdzekļi (Latvijā tie ir 63%, kas ir viens no augstākajiem rādītājiem). Avots: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_392_en.pdf

⁶ Kā viens no attīstības sadarbības politikas īstenošanas virzieniem ir norādīts virziens "Sabiedrības izpratnes veicināšana, globālā izglītība un ilgtspējīgas attīstības izglītība"; <http://www.am.gov.lv/data/file/AttistibasSadarbiba/asppamtnostadnes.pdf>

- 2) Izglītība par ilgtspējīgu attīstību (arī saistība ar Apvienoto Nāciju dekādi, kas veltīta ilgtspējas jautājumiem), kuras īstenošanā sadarbojas Latvijas Republikas Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija (LR IZM), UNESCO Latvijas nacionālā komisija un dažādas NVO;
- 3) Al jeb GI, ko īsteno dažādas NVO, kuru "jumta" organizācija ir LAPAS, Latvijas Platforma attīstības sadarbībai.⁷

Šajā kontekstā jāpiemin, ka viena no pašreizējām AI aktualitātēm Latvijā ir vides izglītības un izglītības ilgtspējīgai attīstībai tuvināšana AI jeb GI, skaidrojot jēdzienu "izglītība ilgtspējīgai attīstībai" un "globālā izglītība" atšķirības un kopīgo, iepazīstoties ar galvenajiem "spēlētājiem" un plānojot sadarbību. Līdz šim organizācijas un indivīdi, kuri ir iesaistīti vienā no šiem virzieniem, ir maz sadarbojušies ar otra virziena pārstāvjiem. Atsevišķos gadījumos attiecības ir konkurējošas.

Sadarbību starp organizācijām un kopīgas vīzijas veidošanu veicina organizāciju platforma LAPAS. Tāpat LAPAS ir vieta, kur formālā un organizētā (darba grupa) vai neformālā veidā tiek apspriestas AI jomas aktualitātes un iespējas gan Latvijā, gan Eiropā (izšķiroša loma ir dalībai CONCORD tīklā). Ar nelieliem pārtraukumiem LAPAS ietvaros darbojas AI darba grupa, kas apvieno tēmā ieinteresētās un aktīvākās organizācijas.

Tieši ar LAPAS un tās AI darba grupas iniciatīvu, iesaistot arī LR ĀM un LR IZM, 2007. gada augustā notika AI stratēģijas izstrādes seminārs, kas pulcēja visus svarīgākos jomas pārstāvjus Latvijā (akadēmiķus, NVO, ekspertus, ministriju pārstāvjus, žurnālistus u.c.). Semināra un vairāku darba grupu darba rezultātā 2008. gada aprīlī tika pabeigts un apstiprināts AI politikas dokuments "Attīstības izglītības pamatnostādnes 2008.–2015. gadam". Dokumenta izstrāde bija būtisks katalizators AI jomas veidošanā. Tā īpaši pievienotā vērtība bija aktīvo un ieinteresēto pušu apzināšana, sadarbību un aktivitāšu stimulēšana, tāpat dokuments ir liels Latvijas situācijas, konteksta un prioritāšu skaidrojums. Tomēr jāatzīmē, ka pamatnostādnes neguva vajadzīgo interesi no attiecīgajiem politikas veidotājiem, jo īpaši LR IZM, līdz ar to tam nav tiešas ietekmes uz izglītības un ārlietu politikas veidošanu, kā arī nav sasaistes ar finansējumu. Lai arī ir pagājuši vairāki gadi, viena no Latvijas AI "vājajām vietām" ir nepietiekami aktīva LR IZM iesaiste. Iespējams, tāpēc, ka AI vēsturiski ir bijusi saistīta ar attīstības sadarbību un daudz lielāku interesi par jomu ir izrādījusi LR ĀM. Tomēr šajā kontekstā būtiska nozīme ir liela mēroga AI projektiem, piemēram, Izglītības attīstības centra (IAC) vadītajiem un Eiropas Savienības finansētajiem projektiem – "Skolas kā satelīti attīstības izglītībā" un arī "Globālā dimensija sociālo zinātņu mācību priekšmetos".⁸ Šāda veida NVO iniciatīvas un aktivitātes ir veids, kā veidot attiecības un "uzturēt sarunu" ar ministriju. Tieši šo projektu rezultāti un veiksmes, konkrēti gadījumi ir tas, kas veido ministrijas priekšstatu un pārliecina par tēmas aktualitāti.

Raksturojot AI jomu kopumā, jāuzsver, ka pašlaik **visaktīvākie spēlētāji un tie, kas veicina AI jomas attīstību un pārmaiņas, ir tieši NVO sektora pārstāvji**. Salīdzinoši vāja ir politikas veidotāju un akadēmiskā sektora iesaiste, kā arī mediju un uzņēmēju interese. Tieši NVO ir ierosinājušas visas būtiskākās iniciatīvas. Ņemot vērā ļoti trūcīgo (finanšu krīzes gados – neeksistējošo) finansējumu, liela nozīme ir Eiropas Savienības *EuropeAid* programmas projektu konkursiem un citām Eiropas un starptautiska mēroga organizācijām un iniciatīvām, kas vai nu sniedz finanšu resursus vai arī izglītības, informācijas iegūšanas un kapacitātes veidošanas iespējas.

Arī šis Pētījums ir NVO ieguldījums AI jomas attīstībā Latvijā.

2. INFORMĀCIJA PAR PĒTĪJUMA NORISI UN METODOLOĢIJU

Pētījuma mērķis ir apzināt Latvijas situāciju AI – aktuālos izaicinājumus un iespējas, īpaši fokusējoties uz formālo izglītību un sociālo zinātņu mācību priekšmetu saturu. Pētījuma rezultāti sniegs iespēju plānot atbilstošas un aktuālas AI aktivitātes gan konkrētā Projekta ietvaros, gan jomā kopumā.

Pētījums balstās uz šādu informācijas avotu analīzi:

- a) normatīvie dokumenti, kas nosaka izglītības obligāto saturu un audzināšanas darbu,
- b) skolu attīstības plāni,
- c) valsts pārbaudes darbi,
- d) mācību grāmatas un citi mācību materiāli,
- e) skolotāju un skolas administrācijas pārstāvju aptaujas,
- f) jauniešu aptauja,

⁷ European Development Education Monitoring Report "DE Watch", DEEEP, 2010; http://www.coe.int/t/dg4/nscentre/ge/DE_Watch.pdf

⁸ Turpmāk tekstā Projekts.

g) intervijas ar izglītības ekspertiem un politikas veidotājiem,

i) labās prakses piemēri.

Pētījumā analizēti **normatīvie dokumenti, kas nosaka izglītības saturu** pirmsskolā, pamatizglītībā un vidējā izglītībā. **Pirmsskolas posma** (skolēnu vecums 6–7 gadi) izglītības saturs noteikts “Noteikumos par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām”, Latvijas Republikas Ministru kabineta 2012. gada 31. jūlija noteikumi Nr. 533,⁹ un mācību programmu paraugos pirmsskolā.¹⁰ **Pamatizglītības/pamatskolas** (skolēnu vecums 7–16 gadi) obligāto saturu veido šādas četras izglītības jomas – valoda; tehnoloģiju un zinātņu pamati; cilvēks un sabiedrība; māksla. Tika pētīta globālā tematika jomas “Cilvēks un sabiedrība” mācību priekšmetu standartos – Latvijas vēsture, pasaules vēsture, sociālās zinības, mājturība un tehnoloģijas, sports, ētika, kristīgā mācība, kā arī ģeogrāfijā un bioloģijā (abi mācību priekšmeti pārstāv jomu “Tehnoloģiju un zinātņu pamati”). Analizēts “Noteikumu par valsts pamatizglītības standartu, pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatizglītības programmu paraugiem”, Latvijas Republikas Ministru kabineta 2013. gada 6. augusta noteikumi Nr. 530¹¹ un mācību priekšmetu standartu un programmu paraugu saturs. **Vispārējās vidējās izglītības** (skolēnu vecums 16–19 gadi) mācību priekšmeti ir sadalīti sešās izglītības jomās – valodu, matemātikas un datorikas, sporta un veselības, dabaszinātņu, sociālo zinātņu un mākslas jomā. Tika pētīta globālā tematika sociālo zinātņu izglītības jomas mācību priekšmetos – Latvijas un pasaules vēsturē; ekonomikā; filozofijā; ģeogrāfijā; psiholoģijā; politikā un tiesībās; mājās saimniecībā; ētikā; kulturoloģijā, kā arī bioloģijā (dabaszinātņu jomā). Analizēts “Noteikumu par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu, mācību priekšmetu standartiem un izglītības programmu paraugiem”, Latvijas Republikas Ministru kabineta 2013. gada 21. maija noteikumi Nr. 281¹² un mācību priekšmetu standartu un programmu paraugu saturs.

Skolās līdzās mācību procesam notiek arī audzināšanas darbs, ko īsteno klašu audzinātāji sadarbībā ar citiem skolotājiem. Izvērtēti **ieteikumi audzināšanas darba organizēšanai skolā** “Metodiskie ieteikumi audzināšanas darba pilnveidei (plānošanai un īstenošanai) vispārējās izglītības un profesionālās izglītības iestādēs” (VISC, 2011).

Normatīvajos dokumentos vērtēta AI tēmu, vērtību un principu klātbūtne izglītības saturā un pedagoģiskā procesa organizācijā. Tas tika darīts akceptējot ideju, ka **ir astoņas AI pamattēmas – dažādība; cilvēktiesības; savstarpējā mijiedarbība; ilgtspējīga attīstība; vērtības un uzskati; sociālais taisnīgums; konfliktu risināšana; globālā pilsonība**.¹³ Pētījuma metode – kontentanalīze.

Skola, plānojot attīstību noteiktam laika periodam, pieņem **skolas attīstības plānu**, tajā raksturo esošo situāciju un izvirza sasniedzamos mērķus. Pētījumam tika nejausi atlasīti 30 dažādu skolu attīstības plāni, kas publicēti internetā. Attīstības plānos izvērtēti skolu mērķi, analizēts, kā vērtības, attieksmes un prasmes, kas jāattīsta skolēnos, sasauucas ar AI uzstādījumu. Pētījuma metode – kontentanalīze.

Izvērtēti sociālo zinātņu jomas **valsts pārbaudes darbi** pēdējo trīs gadu periodā (2010., 2011. un 2012. gads): pamatskolas posmā – Latvijas un pasaules vēsture, vidusskolas posmā – ģeogrāfija, bioloģija, biznesa ekonomiskie pamati un ekonomika, vēsture, Latvijas un pasaules vēsture. Valsts pārbaudes darbos vērtēts, kādas AI zināšanas, prasmes un attieksmes tiek pārbaudītas. Pētījuma metode – kontentanalīze.

Izvērtētas **mācību grāmatas un citi mācību materiāli**. Mācību materiālos analizēta GI klātbūtne, uzskaitītas tēmas, mācību metodes satura apgūšanai, informācijas pasniegšanas veids, uzdevumi skolēniem. Izmantoti skolotāju viedokļi par mācību materiālu saturu aptaujā un fokusgrupas diskusijā.

Laikā no 2013. gada aprīļa līdz jūnijam notikusi **skolotāju anketēšana** par globālās dimensijas klātbūtni skolu praksē. Kopumā uz jautājumiem atbildējuši 114 pedagogi no visiem Latvijas novadiem, vairums no tiem – sociālo zinātņu mācību priekšmetu pārstāvji. Anketas bija iespējams aizpildīt gan klātienē, gan interneta vidē. 2013. gada jūnijā **aptaujāti skolēni** (40 respondenti, 15–18 gadus veci). 2013. gada aprīlī – maijā aptaujāti 16 **skolu administrācijas pārstāvji** (direktori, direktoru vietnieki), kuri piedalījušies GI tematikai veltītos tālākizglītībasursos. Pētījumā izmantoti **izglītības jomas eksperti** (LR IZM, LR ĀM, NVO, UNESCO Latvijas Nacionālās komisijas, augstskolu pārstāvji u.c.) viedokļi, kas pausti Projekta atklāšanas seminārā 2013. gada februārī un šī Pētījuma ietvaros īstenotās sešās padziļinātās **intervijās**, kas notikušas 2013. gada februārī – maijā. Lai izvērtētu un atlasītu **labās prakses piemērus**, izmantota gadījumu/labās prakses piemēru izpēti metodoloģija. Pētījumā iekļauti četri labās prakses piemēri, kuri pārstāv atšķirīgas globālās dimensijas izpausmes formālās izglītības jomā.

⁹ Turpmāk tekstā Vadlīnijas.

¹⁰ Pirmsskolas izglītības mācību satura programma. VISC, 2012; Mazākumtautību pirmsskolas izglītības mācību programma (ar krievu mācību valodu). VISC, 2012; Mazākumtautību pirmsskolas izglītības mācību programma ar poļu mācību valodu. VISC, 2012; Integrētās mācību programmas sešgadīgiem bērniem mazākumtautību izglītības programmā ar krievu mācību valodu. VISC, 2012; Integrētās mācību programmas sešgadīgiem bērniem mazākumtautību izglītības programmā ar poļu mācību valodu. VISC, 2012; Integrētā mācību programma sešgadīgiem bērniem. VISC, 2012.

¹¹ Turpmāk tekstā standarts.

¹² Turpmāk tekstā standarts.

¹³ AI Latvijā plaši tiek izmantotas astoņas globālās dimensijas pamattēmas, kas nāk no Apvienotās Karalistes; <http://globaldimension.org.uk/pages/8444>

3. KOPSAVILKUMS UN SECINĀJUMI

3.1. GLOBĀLĀ DIMENSIJA IZGLĪTĪBAS NORMATĪVAJOS DOKUMENTOS

Latvijā vispārējā izglītība ilgst 12 gadus, tai ir trīs posmi – pirmsskolas izglītība, pamatizglītība un vidējā izglītība. Izglītības obligāto saturu pirmsskolas izglītībā nosaka pirmsskolas izglītības **vadlīnijas**, pamatskolā un vidējā izglītībā – **standarti**. Tos izstrādā LR IZM un apstiprina Ministru kabinets. Standarti pamatizglītībā ir apstiprināti 2013. gadā, vidējā izglītībā – 2008./2009. gadā, pirmsskolas izglītības vadlīnijas – 2012. gadā. Šobrīd LR IZM ir pieņēmusi reformu īstenošanas plānu, kurā noteikts mērķis līdz 2014. gadam izstrādāt jaunu pamatizglītības standartu, kas veicina 21. gs. prasmju attīstību.

Mācību priekšmetu standarti ir obligāti katram mācību priekšmeta skolotājam. Apjoma ziņā tie ir lakoniski dokumenti, kas satur pamatinformāciju par mācību priekšmeta obligāto saturu. LR IZM izstrādā standartu prasībām atbilstošus **mācību priekšmetu programmu paraugus**, bet skolotājiem pašiem ir tiesības izstrādāt arī savas **individuālās programmas**. Tas skolotājiem ļauj efektīvāk plānot mācību metodiku, satura apguvi un elastīgāk reaģēt uz aktualitātēm mācību saturā.

Standartos ir noteikti izglītības programmu galvenie mērķi un uzdevumi. Pamatizglītības programmu galvenie mērķi un uzdevumi, kas atbilst GI mērķiem, ir: sekmēt izglītojamā atbildīgu attieksmi pret sevi, ģimeni, sabiedrību, vidi un valsti; nodrošināt iespēju apgūt nepieciešamās zināšanas un demokrātijas vērtības; veidot pamatpriekšstatu par Latvijas, Eiropas un pasaules kultūras mantojumu. Vispārējās vidējās izglītības programmu galvenie mērķi un uzdevumi, kas atbilst GI mērķiem, ir: radīt izpratni par sabiedrībā notiekošajiem procesiem un vēlmi līdzatbildīgi iesaistīties ilgtspējīgas sabiedrības attīstībā; sekmēt dažādu kultūru iepazīšanu, kultūras vērtību un nacionālās identitātes apzināšanos; pilnveidot izpratni par kultūras daudzveidību Latvijas un pasaules kultūras vērtību kontekstā; veicināt ieinteresētību un izpratni par savu vietu sabiedrībā, Latvijas un pasaules kultūras mantojumu, atbildīgu iekļaušanos kultūrvides veidošanā, pamatojoties uz demokrātijas principiem un humānām vērtībām; pilnveidot izpratni par sabiedrības veidošanās sociālekonomiskajām likumsakarībām un tās struktūras daudzveidību.

Pamatizglītības standarts nosaka septiņus izglītošanās aspektus¹⁴, morālais un estētiskais aspekts nosauc vispārcilvēciskās un demokrātiskās vērtības un attieksmes, kas ir pamats visos mācību priekšmetos – taisnīgums, cieņa, vienlīdzība, godīgums, uzticamība, atbildība, savaldība, izpalīdzība, iecietība, laipnība un izpratne par cilvēka tiesībām uz vienlīdzību, pozitīva attieksme pret kultūras mantojumu. Šo vērtību saistīšana ar globālo dimensiju ir skolu iespēja. Skolas līmenī tas notiek mācību procesā un dažādās aktivitātēs ārpus skolas.

Sociālo zinātņu mācību priekšmeti pamatskolā ietilpst divās izglītības jomās: "Cilvēks un sabiedrība" (Latvijas vēsture, pasaules vēsture, sociālās zinības, mājturība un tehnoloģijas, sports, ētika, kristīgā mācība) un "Tehnoloģiju un zinātņu pamati" (bioloģija, ģeogrāfija). Pamatizglītības jomas "Cilvēks un sabiedrība" mācību priekšmetu galvenie uzdevumi, kas sasaucas ar GI principiem, ir: pilnveidot izpratni par sabiedrības uzbūvi un attīstību, par ilgtspējīgu attīstību; attīstīt pieredzi patstāvīgi, radoši un argumentēti interpretēt pagātnes un mūsdienu notikumus; veidot saskarsmes un sadarbības prasmes; sekmēt pozitīvu un aktīvu attieksmi pret dzīvi sabiedrībā un attīstīt demokrātiskas pilsoniskas līdzdalības prasmes. Pamatizglītības jomas "Tehnoloģiju un zinātņu pamati" mācību priekšmetu galvenie uzdevumi, kas sasaucas ar GI principiem, ir: attīstīt izpratni par saistību starp matemātikas un dabaszinātņu sasniegumiem, tehnoloģijām, cilvēka ikdienas dzīvi, saimniecisko darbību un vidi, radot nepieciešamību rūpēties par vides un veselības saglabāšanu. **Pamatizglītībā GI saturs visvairāk ir sociālo zinību, Latvijas vēstures, pasaules vēstures, ģeogrāfijas, bioloģijas, mājturības un tehnoloģiju un ētikas mācību priekšmetu standartu saturā.** Visvairāk atsegtās caurviju tēmas no astoņām GI pamattēmām ir vērtības un uzskati, ilgtspējīga attīstība un dažādība.

Vidējā izglītībā GI saturs visvairāk ir Latvijas un pasaules vēstures, ģeogrāfijas, politikas un tiesību un kulturoloģijas mācību priekšmetu standartu saturā. Vidusskolas mācību priekšmetu standartos no astoņām GI pamattēmām visvairāk parādās globālā pilsonība; dažādība un savstarpējā mijiedarbība. Dažādība ir caurviju tēma vairāku mācību priekšmetu saturā, tās centrālie GI jautājumi ir: kāpēc cilvēki ir dažādi; kas ir dažādības iemesli; kādas ir dažādu tautu kopīgās un atšķirīgās iezīmes; dažādu kontinentu pamatiedzīvotāju dzīvesveida dažādības; nodarbošanās un darba apstākļu dažādība bagātājās un nabadzīgajās zemēs. Tēmā "Ilgtspējīga attīstība" plaši parādās globālā dimensija, tās centrālie jautājumi ir sabiedrības un dabas vides mijiedarbības aktuālās problēmas; resursu ierobežotības problēmas un valstu sadarbības loma resursu izmantošanā.

Sociālo zinātņu mācību priekšmetu programmu paraugu saturā iekļauti GI mācīšanas principi. Piemēram, sociālo zinību mācību priekšmeta programmā minēts, ka mācību procesam jābūt aktīvam, problēmorientētam un praktiskam. Latvijas un pasaules vēstures programma iesaka attīstīt prasmes un attieksmes, kas lielā mērā saskan ar

¹⁴ Pašizpaušmes un radošais aspekts; analītiski kritiskais aspekts, morālais un estētiskais aspekts; sadarbības aspekts; saziņas aspekts; mācīšanās un praktiskās darbības aspekts; matemātiskais aspekts.

GI uzstādījumu – izprot un kritiski vērtē mūsdienu pasaules procesus; ir toleranta attieksme pret mūsdienu pasaules daudzveidību; analizē, vērtē un klasificē informācijas avotus, izprot, analizē un vērtē globalizācijas procesu, skaidro starptautisko organizāciju veidošanās cēloņus, attīstības gaitu un to lomu mūsdienu procesos.

Tomēr, izvērtējot GI klātbūtni izglītības saturā, var secināt, ka **GI efektīvai īstenošanai formālajā izglītībā ir vairāki šķēršļi.**

Pirmsskolas izglītības vadlīnijās GI saturs parādās nedaudz. Apgūstamās zināšanas ir orientētas uz tuvāko pasauli, kas atrodas ap bērnu. Vadlīnijās minētas zināšanas, prasmes un attieksmes, kas tikai pastarpināti varētu būt saistāmas ar GI, piemēram, pieņem sevi un citus, jūt līdzī, lūdz un sniedz palīdzību; pazīst un pauž emocijas mijiedarbībā ar apkārtējo pasauli.

No astoņām GI pamattēmām sociālo zinātņu priekšmetu standartu saturā gan pamatskolā, gan vidusskolā **mazāk iekļautās tēmas ir – cilvēktiesības un sociālais taisnīgums.** Pie tam šo tēmu atsegums ir vairāk lokāli orientēts.

Vispārējā vidējā izglītībā ir četri programmu virzieni: vispārizglītojošais virziens; humanitārais un sociālais virziens; matemātikas, dabaszinātņu un tehnikas virziens; profesionālais virziens. Katra virziena obligātos mācību priekšmetus vispārējās vidējās izglītības programmā nosaka standarts. No sociālo zinātņu jomas mācību priekšmetiem vidusskolā obligātais mācību priekšmets ir Latvijas un pasaules vēsture. Mācību priekšmeta standartā globālā dimensija vairāk atsedzas šādās tēmās: globālā pilsonība; dažādība; savstarpējā mijiedarbība; vērtības un uzskati. Ģeogrāfija ir viens no izvēles mācību priekšmetiem, kura mērķis lielā mērā sasaucas ar GI mērķiem – pilnveidot izpratni par dabas, sociālo un ekonomisko procesu veidošanos un to attīstības mijiedarbību mūsdienu pasaules globālā, reģionālā mērogā un spēju līdzatbildīgi iesaistīties ilgtspējīgā sabiedrības attīstībā. Ģeogrāfijas obligātajā saturā ir ietverts visplašākais (salīdzinot ar citiem sociālo zinātņu mācību priekšmetiem) GI jautājumu loks. Arī citu izvēles mācību priekšmetu standartos ir iekļauti vairāki jautājumi no astoņām GI pamattēmām, piemēram, kulturoloģijā – dažādības jautājumi, ētikā – ilgtspējīgas attīstības jautājumi, politikā un tiesībās – dažādības, vērtību un uzskatu jautājumi. Tas rada **fragmentārismu GI vidusskolas posmā.**

Secinājumi tālākai Projekta virzībai. Viens no Projekta uzdevumiem ir pārliecināt skolotājus par GI būtiskumu un nepieciešamību to iestrādāt sava mācību priekšmeta programmas saturā. Sagatavojot skolotāju tālākizglītības programmas, jāakcentē tēmas “Cilvēktiesības” un “Sociālais taisnīgums” un vērtībās balstīta pieeja, jāizstrādā atbalsta materiāli pirmsskolas skolotājiem.

3.2. GLOBĀLĀ DIMENSIJA VALSTS PĀRBAUDES DARBOS, MĀCĪBU GRĀMATĀS UN CITOS MĀCĪBU MATERIĀLOS

Beidzot pamatskolu un vidusskolu, skolēni kārto obligātus valsts pārbaudes darbus – eksāmenus. Valsts pārbaudes darbu saturu centralizēti veido Valsts izglītības satura centrs. Vienīgais valsts pārbaudes darbs sociālo zinātņu mācību priekšmetos, kuru skolēni kārto, beidzot pamatskolu, ir Latvijas un pasaules vēsture. Beidzot vidusskolu, skolēni kārto obligātos un izvēles eksāmenus. Sociālo zinātņu izglītības jomas mācību priekšmetos nav obligātie eksāmeni, kā izvēles eksāmenus var kārtot Latvijas un pasaules vēsturi, bioloģiju, ģeogrāfiju un ekonomiku.

Pamatskolas Latvijas un pasaules vēstures eksāmenā skolēnam ir jāzina, ka Latvijas vēstures notikumi ir cieši saistīti ar Eiropas un pasaules vēstures procesiem. Būtiska katra vēstures eksāmena daļa ir vēstures avotu un literatūras analīze. Šajā eksāmena daļā katru gadu tiek pārbaudītas tādas GI nozīmīgas prasmes kā pretrunīgu viedokļu konstatēšana, salīdzināšana un izvērtēšana.

Vidusskolas ģeogrāfijas eksāmenā globālā tematika veido vairāk kā pusi no eksāmena satura. Vidusskolas Latvijas un pasaules vēstures eksāmenā pārbauda izpratni par pasaules cilvēku, tautu un valstu mijiedarbību vēstures gaitā. 2010. gada ekonomikas eksāmenā pārsprieduma problēma bija tieši saistīta ar GI – vai valstu atpazīšanas cēloņi saistāmi ar zemo darba ražīgumu. **GI tematikas klātbūtne valsts pārbaudes darbos stiprina GI statusu izglītībā.**

Secinājumi tālākai Projekta virzībai. Izglītot sabiedrības pārstāvju un politikas veidotāju grupu projektā, pārliecināt viņus par GI nepieciešamību valsts pārbaudes darbos, jo Latvijas skolotājam gatavošana eksāmeniem ir nozīmīgs darba aspekts.

LR IZM izvērtē un apstiprina mācību procesā izmantojamo mācību literatūru.¹⁵ Mācību literatūras saraksts ir publicēts katalogā LR IZM mājaslapā.¹⁶ Šajā sarakstā parasti vienam mācību priekšmetam ir piedāvātas vairākas mācību grāmatas, no kurām skolotājs izvēlas piemērotāko. Mācību grāmatu saturs ir veidots atbilstoši standartu prasībām. Vērtējot globālo dimensiju mācību grāmatu saturā, redzams, ka **GI tematikas apjoms grāmatās pieaug proporcionāli skolēnu vecumam.** Piemēram, sociālo zinātņu mācību grāmatā 7. klasei ir šādas daļas “Kā izzināt

¹⁵ “Kārtība, kādā izvērtē un apstiprina mācību literatūras atbilstību valsts pamatzglītības standartam un valsts vispārējās vidējās izglītības standartam”, Latvijas Republikas Ministru kabineta 2013. gada 17. septembra noteikumi Nr. 894

¹⁶ https://lira.lanet.lv/F/?func=option-update-Ing&file_name=find-b&local_base=isc01&p_con_lng=lv

sevi un savu vietu pasaulē", "Kas rada konfliktus, un kā tos risināt", 8. klasei – "Sabiedrības daudzveidība", 9. klasei – "Sabiedrības attīstība", "Domāt un darboties ekonomiski".¹⁷

Vidusskolas vēstures mācību grāmatā skaidrota kolonizācijas vēsture, koloniālā politika, dekolonizācijas procesi.¹⁸ Tomēr mācību **grāmatās tikpat kā nemaz nav atvēlēta vieta attīstības valstu cilvēkiem, viņu balsim un stāstiem, grāmatās ir samērā maz GI vērtībās balstītas informācijas**. Skolotāji aptaujā atzīst, ka mācību grāmatās ir maz aktuālas un vizuālas informācijas par globāliem jautājumiem. Skolotāji norāda: "Vizuālo stāstu trūkums rada atsvešinātu mācīšanu", "Grāmatas reizēm satur sausu informāciju, liekas, ka mēs mācām par problēmām bez pašu cilvēku klātbūtnes". Lai mācīšanos padarītu daudzveidīgāku, skolotāji izmanto arī citus mācību materiālus, kas sagatavoti projektu ietvaros, ko piedāvā dažādas organizācijas, kas pieejami internetā vai arī savus veidotos mācību materiālus – darba lapas, prezentācijas, spēles, video u.c. Biedrība LAPAS skolām piedāvā *Oxfam* metodisko materiālu par Tūkstošgades attīstības mērķiem, tas pieejams internetā¹⁹ un arī drukātā versijā. IAC projektā "Skolas kā satelīti attīstības izglītībā" izveidoja AI metodisko materiālu komplektu, apmācīja un sagatavoja materiālu multiplicēšanai deviņu skolu komandas, projekta noslēgumā tika sagatavots metodiskais materiāls ar aktivitāšu un stundu plānu piemēriem, materiāls tika nosūtīts uz visām Latvijas skolām un ir brīvi pieejams internetā.²⁰ Projekta mājaslapā²¹ norādītas grāmatas par AI tematiku un arī interneta adreses ar noderīgiem materiāliem. Fokusgrupas diskusijā skolotāji atzina, ka IAC mājaslapā apkopotās adreses ir noderīgs resurss, ko viņi izmanto mācību stundās. Latvijā plaši pieejami ir mācību materiāli par ilgtspējīgu attīstību. Uzņēmums "Latvijas valsts meži" piedāvā spēles, video, prezentācijas, informatīvi metodiskus materiālus par dabu un mežu.²² Ziemeļvidzemes atkritumu apsaimniekošanas organizācija un biedrība "Latvijas zaļā josta" piedāvā izziņas materiālus, darba burtnīcas dažādu vecumu skolēniem par vides izglītību.²³ Skolotāji atzīst, ka bieži izmanto Pasaules dabas fonda ekoloģiskās pēdas kalkulatoru, kas publicēts interneta vidē.²⁴ Papildus mācību materiālu piedāvājumā dominē materiāli par vides tematiku, bet ļoti maz ir materiālu par citu GI tematiku. Latvijā līdz šim nav izveidota GI video materiālu/filmu bibliotēka, maz video ir pieejami latviešu valodā. Videomateriāli, ko skolotāji atzīst par biežāk izmantotiem, ir "Stāsts par lietām"²⁵, "Miniatūrā pasaule".²⁶ Skolotāji izmanto arī infografikas, ko veidojusi domubiedru grupa *NeoGeo.lv* un kas ir pieejamas interneta vidē.²⁷

Secinājumi tālākai Projekta virzībai. Apkopot un publicēt mājaslapu sarakstu ar noderīgiem GI resursiem; metodiskajos materiālos vairāk izmantot vizuālo informāciju un informāciju no pirmavotiem par dzīvi attīstības valstīs; Projekta vietni www.globalaizglitiba.lv padarīt par, pirmkārt, plaši zināmu, otrkārt, bagātīgi ekipētu un regulāri papildinātu ar mācību resursiem, veicināt šajā lapā skolotāju diskusiju platformas par mācību materiālu izmantošanas pieredzi.

3.3. GLOBĀLĀ DIMENSIJA SKOLU PRAKSĒ: MĀCĪBU STUNDĀS UN ĀRPUSKLASES AKTIVITĀTĒS

GI tematika visplašāk iekļauta sociālo zinību, ģeogrāfijas, vēstures, politikas un tiesību, bioloģijas, kulturoloģijas un ekonomikas stundās. Skolotāji aptaujā atzīst, ka **visbiežāk** mācību stundās tiek aplūkotas GI tēmas – dažādība kultūrā, sabiedrībā, tautu tradīcijas, svētki, vērtības, kultūru mijiedarbība. Salīdzinoši **vismazāk** aplūkotās tēmas ir – miers un konflikti, atšķirības starp pasaules attīstītajām valstīm un attīstības valstīm, koloniālisms, solidaritāte un sociālais taisnīgums, nabadzība.

Pedagogu anketēšanas rezultātus apstiprina arī skolēnu anketēšanā un fokusgrupas diskusijā paustie viedokļi. GI tēmu apguves intensitāte skolu praksē pilnībā saskan ar mācību priekšmetu standartos noteikto. Jāatzīst, ka tematikas izvēlē sava loma ir ne tikai reglamentējošos dokumentos noteiktajam, bet arī paša pedagoga motivācijai vai antimotivācijai kādas tēmas mācīšanā. Piemēram, par sociālā taisnīguma tematiku pedagogi saka – nemācu, jo šos jautājumus nevaru ietekmēt; tas ir saistīts ar politiku, bet Latvijas iedzīvotājiem attieksme pret politiku ir negatīva; šī ir ļoti smaga tēma, īpaši attālās Latvijas vietās, kur nabadzība un nevienlīdzība ir smagi jūtama; bērni šo tēmu uztver ļoti saasināti; tā ir pārāk personiska tēma.

¹⁷ G. Andersone, I. Irbīte, A. Pastore, D. Zelmene. Sociālās zinības 8. klasei. Rīga, Zvaigzne ABC, 2008; G. Andersone, G. Catlaks. Sociālās zinības 8. klasei. Rīga, Zvaigzne ABC, 2009; G. Andersone, G. Catlaks. Sociālās zinības 9. klasei. Rīga, Zvaigzne ABC, 2010.

¹⁸ V. Klišāns. Vēsture vidusskolai, 2. daļa. Rīga, Zvaigzne ABC, 2011; V. Klišāns. Vēsture vidusskolai, 3. daļa. Rīga, Zvaigzne ABC, 2011; V. Klišāns. Vēsture vidusskolai, 4. daļa. Rīga, Zvaigzne ABC, 2011.

¹⁹ <http://lapas.lv/attistibas-izglitiba/metodiskie-materiali/>

²⁰ <http://www.skolaskasateliti.lv/lv/metodiskie-materiali/>

²¹ <http://www.skolaskasateliti.lv/lv/noderigas-saites/>

²² <http://www.lvm.lv/lat/mezs/izglitiba/>

²³ http://www.zalajosta.lv/lat/vides_izglitiba/

²⁴ <http://www.pdf.lv/epeda/epeda.html>

²⁵ <http://www.youtube.com/watch?v=UPoV7Zl2xyU>

²⁶ <http://www.youtube.com/watch?v=DczS-SOppCE>

²⁷ http://neogeo.lv/?page_id=9650

Latvijas skolās **nav atsevišķa mācību priekšmeta**, kurš būtu fokusēts tieši uz globāliem jautājumiem. Ir virkne caurviju tēmu, kuras parādās dažādu mācību priekšmetu saturā, piemēram, cilvēka un vides attiecības, dažādu kultūru mijiedarbība, indivīda un sabiedrības vērtības u.c. Pavisam **nedaudzas skolas piedāvā izvēles (fakultatīvu) kursu** globālajā izglītībā, tas veidojies kā iniciatīva, noslēdzoties IAC projektam "Skolas kā satelīti attīstības izglītībā". Skolotāji šim kursam veidojuši savas autorprogrammas, izmantojot projektā saņemtos mācību resursus. Vairāk par šo pieredzi – nodaļā pie labās prakses piemēriem.

Mācību procesā aizvien vairāk ienāk **pētniecība kā darba forma**. Vairākos mācību priekšmetos **skolēni izstrādā pētnieciskus darbus par AI tēmām** – pēta Godīgās tirdzniecības darbību, migrācijas tendences, globalizācijas ietekmes, ilgtspējīgas attīstības problēmas.

Skolas Latvijā vienmēr aktīvi īstenojušas ne tikai zināšanu sniegšanas, bet arī plašāka audzināšanas darba funkciju. Pēdējos gados palielinās **globālās dimensijas klātbūtne ārpusklases aktivitātēs** – projektu darbā, skolēnu pašpārvaldes aktivitātēs, sadarbībā ar vecākiem un plašāku vietējo kopienu, visas skolas vai atsevišķu klašu grupu tematiskajos pasākumos, klases audzinātāju stundās, nometnēs, debašu klubos un citos interešu izglītības pulciņos u.c. Izplatītākās ārpusklases aktivitātes GI jomā ir vides sakopšana, meža stādīšana, makulatūras vākšana, ūdens un elektrības taupīšana, atkritumu šķirošana, dažādas labdarības programmas, Latvijā dzīvojošo tautu kultūru iepazīšana un svētku svinēšana. Daži konkrēti aktivitāšu piemēri no skolēnu un skolotāju anketām – tematiskas sienas veidošana skolā "Labie darbi labākai pasaulei", projektu nedēļa par tiesībām un vērtībām "Dzīvosim kopā", Ūdens diena, Zemes diena, akcija "Mammadaba", projekts "Piešķir lietām otru mūžu", līdzdalība *Postcrossing* kustībā (pastkaršu apmaiņa ar cilvēkiem citur pasaulē), *Comenius* projekti par cilvēktiesību jautājumiem, ūdens resursiem u.c. Ārpusklases aktivitāšu tematikai raksturīgas tās pašas tendences, kas vērojamas mācību stundās – populārākās tēmas – ilgtspējīga attīstība, dažādība, mazāk skartās – konfliktu risināšana, sociālais taisnīgums, globālā pilsonība. Detalizētāka izpēte rāda, ka aktivitātēs galvenokārt ir **skarts konkrētās tēmas lokālais aspekts, neveidojot plašāku globālo ietvaru, neanalizējot minētos jautājumus pasaules valstu un tautu mijiedarbības kontekstā**. Nevieni no anketētajiem pedagogiem nav norādījis, ka viņa skola sadarbotos ar attīstības valstīm. Šāds sadarbības piemērs minēts tikai vienā skolēnu anketā – Ziemassvētku tirdziņā iegūtie līdzekļi ziedoti palīdzībai Zambijas skolēniem. Tiešo kontaktu trūkums ar attīstības valstīm nav pārsteidzošs, ņemot vērā Latvijas vēsturisko pieredzi un pašreizējo sociāli ekonomisko situāciju.

Pēdējos gados, plašākam pedagogu lokam iepazīstoties ar GI konceptu, populārāki kļuvuši arī globālajai dimensijai veltīti **lielāka mēroga pasākumi**, kas aptver vairākas skolas pilsētā un reģionā – izglītības darbinieku konferences, metodiskās dienas, radošās darbnīcas, tematiski pasākumi vecākiem u.c. Piemēram, 2013. g. jūnijā notika Latvijas skolēnu debašu nometne par tēmu "Latvijas sabiedrība ir/nav gatava ilgtspējīgam dzīvesveidam". Nometnes noslēgumā pedagogi secināja – debašu saturs skāra ilgtspējīga dzīvesveida ārējās izpausmes – elektrības, ūdens taupīšanu, māju siltināšanu, izlietoto bateriju vākšanu, iepirkšanos ar auduma maisiņiem. Skolēniem pietrūka zināšanu un prasmes iet tēmas dziļumā – analizēt sabiedrības attieksmes cēloņus, ieraudzīt politisko, vēsturisko un biznesa kontekstu. Jauniešiem bieži raksturīgas ļoti maksimālistiskas pieejas – "jādzīvo zaru būdās, vai arī jau rīt būsīm noslikuši paši savos atkritumos"! Daudzas izglītības iestādes uztvērušas globālo izglītību kā iespēju pozitīva skolas tēla veidošanā un atpazīstamības veicināšanā. Globālā tematika tiek iestrādāta skolu audzināšanas darba programmās un **skolu attīstības plānos**. Skolas attīstības plānos parasti norāda, kādas prasmes un vērtības attīstīs skolēnos, kādu skolas iekšējo vidi/kultūru skola veidos. Vairāku skolu attīstības plānu mērķu formulējumos ir rodama GI vērtību un principu klātbūtne. Piemēram, skolas vide sekmē skolēnu spēju darboties mainīgajā pasaulē, iekļauties demokrātiskā daudz kultūru sabiedrībā, cieņu pret dažādību, gatavību līdzdarboties pasaules procesos.

Starpskolu sadarbības tīkli un partnerības. Latvijā izplatītākie skolu tīkli – UNESCO asociēto skolu tīkls (GI fokuss – ilgtspējīga attīstība, cilvēktiesības un vērtībuzglītība); ekoskolu programma (GI fokuss – ilgtspējīga attīstība); IAC projekta "Skolas kā satelīti attīstības izglītībā" skolu tīkls (GI fokuss – dažādība, cilvēktiesības, ilgtspējīga attīstība). Skolotāji fokusgrupas diskusijā atzīst, ka darbošanās skolu tīklos dod iespēju mācīties citam no cita, dalīties pieredzē un tālāk attīstīt GI idejas, kā arī justies drošākiem un stiprākiem, piedāvājot salīdzinoši jauno GI konceptu vietējai sabiedrībai.

Secinājumi tālākai Projekta virzībai: izstrādāt mācību stundu plānus un darba lapas skolēniem, kas veltīti līdz šim skolās mazāk aplūkotajiem GI jautājumiem; Projekta semināros piedāvāt skolotājiem izmēģināt šīs mācību aktivitātes praktiski, rosināt diskusijas par šīs tematikas apguves grūtībām, izaicinājumiem un risinājumiem; skolotājiem piedāvāt metodiku AI pētījumu veikšanai, projektu nedēļu organizēšanai. Veidot sadarbību starp jaunā Projekta skolu tīklu ar citiem IAC skolu tīkliem, veidot sinerģisko efektu no labajām praksēm. Piedāvāt skolām idejas un atbalsta resursus ārpusklases aktivitātēm, īpaši fokusējoties uz Latvijā mazāk populārājam tēmām – sociālo taisnīgumu, konfliktu risināšanu un savstarpējo mijiedarbību. Veidot partnerības starp Latvijas, Igaunijas un Apvienotās Karalistes pedagogiem un politikas veidotājiem.

3.4. GLOBĀLĀ DIMENSIJA PEDAGOGU TĀLĀKIZGLĪTĪBĀ

Latvijas augstskolās netiek piedāvātas studiju programmas, kas būtu tieši veltītas attīstības jautājumiem vai Gl. Globālā tematika daļēji integrēta ģeogrāfijas, sociālo zinību un dažu citu priekšmetu skolotāju sagatavošanā.

Valsts noteikusi tālākizglītības obligātās prasības. Katram pedagogam jāapgūst profesionālās kvalifikācijas pilnveides programmas, kuru apjoms triju gadu laikā kopsummā nav mazāks par 36 stundām²⁸. Šī situācija rada labvēlīgu fonu Gl tematikas integrēšanai pedagogu tālākizglītībā. Tomēr līdz šim Gl jautājumi pārsvarā bijuši tikai daļa no kāda mācību priekšmeta (ģeogrāfijas, sociālo zinību u.c.) tālākizglītības kursu programmas. Atsevišķas Gl tēmas piedāvājušas NVO un valsts iestādes, atbilstoši savam profilam. Piemēram, Bērnu vides skola organizējusi kursus par ilgtspējīgu attīstību, organizācija "Latvijas Valsts meži" piedāvā programmas vides izglītībā u. tml. Pēdējos gados NVO IAC piedāvā tālākizglītības programmas, kuru fokuss ir tieši Gl. IAC paveikto atzinīgi novērtējuši komisārs Andris Piebalgs²⁹, LR ĀM ministrija, LR IZM. Vairāk par šo pieredzi – nodaļā par labo praksi.

Pedagogu anketās tālākizglītībai veltītas šādas atziņas – visbiežāk Gl ir daļa no citu kursu satura; vienkopus nav atrodamā informācija par dažādu organizāciju bezmaksas kursu piedāvājumu; skolotāji priekšroku dod kursiem sava mācību priekšmeta saturā, mazāk izvēlas starpdisciplinārus (kā Gl) vai vispārpedagoģiskus kursus, jo nespēj ieraudzīt tiem tiešu pielietojumu savā darbā.

Secinājumi tālākai Projekta virzībai. Izstrādājot Projektā paredzētās trīs Gl programmas dažādām mērķgrupām, ņemt vērā Pētījumā konstatētās Gl satura un mācību metodikas vajadzības. Visās programmu izstrādes stadijās piesaistīt visplašāko ekspertīzi – sākot no valsts institūciju (LR IZM) pārstāvjiem līdz programmu gala saņēmējiem. Nodrošināt LR IZM licencējumu projekta ietvaros izveidotajām Gl programmām. Papildināt un īstenot šīs programmas arī pēc Projekta laika beigām darbā ar dažādām mērķgrupām.

3.5. IZGLĪTĪBAS JOMAS PROFESIONĀĻU VIEDOKĻI PAR GLOBĀLO DIMENSIJU FORMĀLAJĀ IZGLĪTĪBĀ UN IETEIKUMI PROJEKTA ĪSTENOŠANAI³⁰

Skolotāju viedokļi. Anketēšanā pedagogi sniedza atbildes uz jautājumu – **kas jūs motivē īstenot globālo dimensiju** savā darbā? Pirmajā vietā ierindojās atbilde – Gl sniedz skolēniem būtiskas zināšanas un prasmes (29%), sekoja izvēle – tas ir interesanti man kā skolotājam (26%), Gl tēmas ir daļa no mācību programmas (22%), tas paver iespējas sadarbībai vietējā, nacionālā, globālā līmenī (16%). Interesanti, ka pirmajās vietās ierindojušās atbildes, kuras izriet no paša skolotāja iekšējās motivācijas – pārliecības par Gl noderīgumu skolēniem un personīgās ieinteresētības tēmā. Anketās vismazāk izvēlēta Gl īstenošanas motivācija – sacensības, balvas, projekti (3%) un atbilde – tā ir vecāku un sabiedrības prasība (3%). Salīdzinoši nelielais konkursa, balvu un projektu piedāvājums globālajā tematikā Latvijas izglītībā ir viens no iemesliem šīs izvēles nelielajam īpatsvaram. Turklāt Latvijas izglītības iestādes vēsturiski vairāk ir orientētas uz akadēmisko rezultātu salīdzināšanu (mācību priekšmetu olimpiādes, skolēnu zinātniski pētnieciskie darbi u.c.). Mazāka uzmanība ir pievērsta paša izglītošanās procesa panākumu svinēšanai. Ārējās kopienas – vecāki, plašāka sabiedrība – netiek uztvertas kā motivētāji globālās dimensijas īstenošanai. Šīs situācijas cēloņi jau aplūkoti nodaļas ievadā.

Jautājumā par **Gl īstenošanas mērķi** biežākās pedagogu atbildes bija – attīstīt cieņu, citu cilvēku vērtību izpratni un atbildību (23%), paplašināt redzesloku (23%), sekmēt ilgtspējīgus ieradumus (13%), attīstīt interesi par citām valstīm un kultūrām (12%). Te vērojama korelācija ar mācību priekšmetu standartos izvirzītajiem mērķiem. Salīdzinoši vismazāk izvēlētas atbildes – veicināt iesaistīšanos sabiedrības dzīvē lokālā, nacionālā un globālā līmenī (6%), attīstīt izpratni par sociālo taisnīgumu (2%). Šie rezultāti apstiprina citos Pētījuma virzienos konstatēto – **Gl jomā skolotājiem dominējošā ir izziņas interese; tiek izrādīta cieņa vispārcilvēciskajām vērtībām; ir vēlme pārskatīt savus ikdienas ieradumus, kā arī motivēt skolēnus ilgtspējīgāka dzīvesveida ieradumiem. Daudz atturīgāka ir attieksme pret pilsonisko līdzdalību, iesaistīšanos sabiedrības dzīvē un tādu jūtīgu jautājumu kā sociālais taisnīgums.** Jāatzīst, ka šī nav unikāla situācija, kas attiektos tikai specifiski uz Gl tēmu, bet drīzāk tipiska aina postpadomju telpā, kam raksturīga sabiedrības atsvešinātība no politiskās dzīves.

²⁸ Pedagogu profesionālās kvalifikācijas pilnveides kārtība. MK noteikumi Nr. 431. 2011. gada 7. jūnijā; Noteikumi par pedagogiem nepieciešamo izglītību un profesionālo kvalifikāciju un pedagogu profesionālās kvalifikācijas pilnveides kārtību. MK noteikumi Nr. 362. 2013. gada 2. jūlijā.

²⁹ "Manā valstī, Latvijā, Komisijas līdzfinansētais projekts "Skolas kā satelīti attīstības izglītībai" palīdzēja apmācīt skolotājus un veidot attīstības izglītības aktivitātes skolās. Šis projekts veidoja pamatu turpmākam darbam ar Izglītības ministriju, kura rezultātā notika attīstības izglītības iekļaušana skolotāju apmācībā," Eiropas Komisārs Andris Piebalgs; Komisāra Andra Piebalga runa attīstības izglītības jautājumiem veltītajā sēdē; Eiropas Parlaments, Brisele, 2011. gada 30. augusts.

³⁰ Šajā un turpmākajās nodaļās izglītības jomas profesionāļu viedokļi citēti saīsināti. Projekta vajadzībām pieejams aptauju un interviju pilns teksts oriģinālvalodā. Informācija par respondentu skaitu un profilu sniegta ziņojuma 1. nodaļā.

Skolotāju viedokļi par sabiedrības attieksmi pret globālo tematiku – Latvijā GI ir jauns aspekts izglītībā, to mācīt uzdrošinās tikai nedaudzi skolotāji, šīs tēmas aktualitāti sabiedrība pagaidām neizprot un nenovērtē; daudzi skolā atturas pieskarties globālām tēmām, jo baidās tikt nesapraستي, ja ir tik daudz neatrisinātu jautājumu tepat līdzās ikdienas dzīvē; medijos pievērš maz uzmanības pozitīvajām aktivitātēm, kas skolās notiek GI jomā; jāizglīto ne tikai skolotāji, bet arī uzņēmēji, žurnālisti, valsts pārvaldē strādājošie; pieprasījums pēc šāda veida zināšanām jūtams vairāk jauniešu vidū; šeit Latvijā esam aizrāvušies paši ar sevi un domājam, ka tikai mums ir problēmas; kaut vienu dienu mums būtu jārada tādi apstākļi kā Āfrikā, un mēs mainītu savus paradumus, labāk saprastu citus cilvēkus un arī paši sevi; liela daļa sabiedrības joprojām uzskata, ka globalizācija uz viņiem neattiecas, ka tas ir kaut kas tāls, abstrakts un teorētisks.

Skolotāju viedokļi par skolu praksi GI jomā – nepietiek laika jebkādam papildus iniciatīvām; pašlaik valda liela mācību satura sadrumstalotība, viena un tā pati tēma dažādos priekšmetos pārklājās, GI ļautu mācīties efektīvāk; skolās GI jautājumiem pievēršas kampaņveidīgi projektu ietvaros, beidzas projekts, beidzas GI aktivitātes, nav sistemātiska ilgtermiņa darba; vecāko klašu jaunieši mēdz būt daudz gudrāki par skolotāju, tādēļ aktuāls ir jautājums, kā sagatavot kvalitatīvas audzinātāja stundas; skolotājam ir grūti vadīt diskusijas par jūtīgiem jautājumiem – nabadzība, atstumtība, to rezultāts mēdz būt neprognozējams; īstenojot globālo dimensiju, skolotājam jāuzmanās, lai vārdi saskan ar darbiem, viņa paša dzīvesveida ieradumi (elektrība, papīrs, pārvietošanās un tml.) skolēniem ir ļoti redzami.

Skolotāju ieteikumi – GI jautājumi varētu tikt aktualizēti kā caurviju tēmas tālākizglītībasursos; skolās GI būtu jāvelta atsevišķa stunda; ar GI jautājumiem jāsāk strādāt jau pirmsskolas vecumā; vislielākā vērtība ir starptautiskiem pasākumiem, kuros citas kultūras var iepazīt klātienē; skolotājiem pagaidām ir maz iespēju dalīties ar savām labajām praksēm, mācīties vienam no otra – jāveido šāda tradīcija un jārada platformas (digitālas, drukātas, klātienē) labās prakses popularizēšanai.

Izpētē novērots, ka **visentuziastiskākie un atvērtākie GI īstenošanai ir pirmsskolas un sākumskolas pedagogi** – iespējams, tādēļ, ka viņiem ir lielāka brīvība mācību metodikas dažādošanā. Tā ir nozīmīga atziņa, domājot par globālās dimensijas plašākas integrēšanas modeļiem formālajā izglītībā. Reaģējot uz sākumskolas un pirmsskolas pedagogu pieprasījumu GI, iespējams sagatavot labvēlīgu augsni arī pieprasījuma uzturēšanai tālākajās izglītības pakāpēs.

Skolu administrācijas viedokļi par globālo dimensiju skolu praksē. Pētījuma vajadzībām aptaujāti skolu administrācijas pārstāvji. Par Latvijas skolu **stiprajām pusēm un iespējām** GI īstenošanā viņi uzskata pedagogu radošumu un entuziasmu. Visjaudīgākā niša globālās tematikas integrēšanai ir sociālo zinību mācību stundas un skolu projektu nedēļas, jo tām ir likumā noteikta vieta un laiks mācību procesā. Īpaši nozīmīga ir skolu starptautiskā sadarbība. Pagaidām ir iespējas to organizēt tikai ar Eiropas valstīm, tomēr arī tas piešķir mācību procesam globālu dimensiju. Krīzes veicinātā ekonomiskā migrācija Latviju vairāk “sasien” kopā ar pārējo pasauli. Piemēram, Lielbritānijā vai Īrijā strādājošie “atved” uz mājām izpratni par dzīvi reāli multikulturālā vidē. Izglītības profesionāļu pasākumus vajadzētu organizēt pēc iespējas jauktākām kopienām – dažādu priekšmetu skolotājiem, skolotājiem un administrācijai, skolotājiem un skolēniem, vecākiem. Pēdējos gados lieli līdzekļi investēti skolotāju IT prasmju palielināšanā – tas atver logu uz pasauli. Globālā dimensija arvien vairāk ienāk arī skolas vidē un skolas kultūrā – sadzīves organizēšanā, skolas noformējumā.

Par skolu **izaicinājumiem un grūtībām** GI īstenošanā administrācijas pārstāvji atzīst pēctecības trūkumu izglītības jomā gan politiskajā, gan izpildvaras līmenī. Mācību priekšmetu saturs ir pārblīvots. Nepietiekami plašas ir profesionālās kvalifikācijas pilnveides iespējas GI jomā. Vairāk šādu iespēju vajadzētu skolu administrācijas pārstāvjiem. Pedagogiem nepietiekama ir mācīšanās vienam no otra, jo nav šāda ieraduma, tradīcijas, pietrūkst laika. Ja savstarpējā mācīšanās notiktu, varētu saskaņot mācību vielu starp dažādiem mācību priekšmetiem, novērst satura dublēšanos.

Izglītības ekspertu viedokļi par globālo dimensiju skolu praksē un ieteikumi Projekta īstenošanai tika izzināti atklāšanas seminārā un Pētījuma ietvaros organizētās padziļinātās intervijās.

Inese Vaivare (Latvijas platformas attīstības sadarbībai (LAPAS) direktore). Projekts beigsies zīmīgajā 2015. gadā, kas būs Eiropas Attīstības gads. Šajā gadā Latvija būs ES prezidējošā valsts, noslēgsies ANO Tūkstošgades attīstības mērķu pārskata periods. To var izmantot, lai Projekta idejas un aktivitātes padarītu publiski redzamas, lai veicinātu globālās dimensijas aktualitāti visdažādākajās iedzīvotāju grupās. Ieteikums Projekta saturā nemēģināt aptvert visu bezgalīgo GI jautājumu spektru, bet gan fokusēties uz dažām konkrētām lietām.

Evija Čikute (Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas Attīstības sadarbības politikas nodaļas Ekonomisko attiecību un attīstības sadarbības politikas departamenta pirmā sekretāre). Attīstības sadarbības un GI tematika diemžēl pašlaik nav Latvijas sabiedrības dienas kārtības aktualitāte. Arī LR ĀM šajā jomā iesaistītie cilvēkresursi ir nepietiekami. Projekts ir lieliska iespēja valsts un NVO sektora sadarbībai un ietekmes stiprināšanai.

Sandra Kalniņa (Latvijas Universitātes studiju programmu direktore un tālākizglītības darba koordinatore). Projekta saturiskais un metodiskais papildījums sasaucas ar vairāku LU pedagogu studiju programmu tematiku. Aicinu iekļaut topošos pedagogus projekta pasākumos.

Ineta Īvāne (Latvijas republikas Izglītības un zinātnes ministrijas (LR IZM) ESF projekta “Pedagogu konkurētspējas veicināšana izglītības sistēmas optimizācijas apstākļos” koordinatore). Aicinu projektā izstrādāt materiālus arī pirmsskolas izglītības iestāžu vecākā posma audzēkņiem, īpaši “piecgadniekiem”. LR IZM pieredze liecina, ka tā ir ļoti atvērta un ieinteresēta GI mērķauditorija, kura nereti kļūst par savu vecāku un citu ģimenes locekļu izglītotājiem.

Astra Aukšmuksta (LR IZM VISC Interesu izglītības un audzināšanas darba nodaļas vadītāja). Projekts ir lieliska iespēja klašu audzinātājiem papildināt savu saturisko tēmu un metodisko paņēmieni arsenālu ar modernu, aktuālu un aizraujošu saturu. Vēlams Projekta saturā akcentēt to, ko Latvija var dot pasaulei, piemēram, unikālus, ekoloģiski tīrus un veselīgus pārtikas produktus.

Sandra Falka (LR IZM VISC sociālo zinību mācību satura speciāliste). Aicinājums Projekta saturā veidot tiešu saikni ar sociālo zinātņu mācību priekšmetu standartu saturu. Akcentēt vērtībizglītību, kas ir klātesoša ne tikai sociālo zinātņu mācību priekšmetu saturā.

Inīta Juhņēviča (LR IZM Izglītības kvalitātes valsts dienesta (IKVD) vadītāja). Svarīgi ir aktualizēt GI jautājumus visās formālās izglītības pakāpēs (no pirmsskolas līdz vidusskolai), kā arī mūžizglītības kontekstā. Aicinu iesaistīt un informēt IKVD par projekta starprezultātiem, produktiem, izglītojošiem pasākumiem. IKVD darbiniekiem ir jābūt GI kompetentiem, lai profesionāli veiktu skolu darba novērtēšanu. Tādēļ vēlams IKVD ekspertiem piedāvāt apgūt jaunās GI programmas.

Evija Papule (LR IZM Valsts sekretāra vietniece – Izglītības departamenta direktore). Pedagogu tālākizglītībā GI jomā visefektīvāk būtu strādāt ar skolu komandām. Piedāvāt sistēmiskas metodiskās pieejas, bet izvairīties no “spožiem” fragmentāriem elementiem, jo jaunas lietas var iestrādāt, lietojot tās kā sistēmas.

Baiba Moļņika (UNESCO Latvijas Nacionālā komisijas ģenerālsekretāres p.i.). Svarīgi, lai GI izrautos no “projektveida” statusa ar ierobežotu mērķauditoriju un kļūtu par principiālu pieeju izglītībai. Aicinu sekmēt pieredzes un labās prakses piemēru apmaiņu starp Projekta skolām un UNESCO Asociētajām skolām.

Agrita Miesniece (LR IZM VISC speciāliste pirmsskolas un sākumskolas jautājumos). Pirmsskolas un sākumskolas pedagogiem visvairāk nepieciešama GI metodika – detalizēti stundu/nodarbību plāni, konkrēti metodiskie paņēmieni.

Karīna Brikmane (LR IZM VISC ESF projekta “Vispārējās izglītības pedagogu tālākizglītība” vadītāja). Šobrīd priekšmetu standarti atļauj plaši darboties ar GI tēmām. Projektā izstrādātās profesionālās pilnveides programmas aktualizētu GI un aktivizētu izmantošanu formālajā izglītībā.

Secinājumi tālākai Projekta virzībai. Darbā ar pedagogiem akcentēt pašreizējās formālās izglītības sistēmā jau esošās institucionalizētās iespējas GI īstenošanai – mācību priekšmetu standartos, audzināšanas darba dokumentos u.c. Pievērst uzmanību ne tikai GI saturam un metodikai, bet arī šīs tematikas mācīšanas motivācijas veidošanai. Izstrādāt īpašu piedāvājumu (apakšprogrammu, mācību materiālu komplektu vai citā veidā) – GI caurviju tēmu apguvei, tā demonstrējot GI kā mācību satura optimizācijas un uzlabošanas instrumentu. Veidot Projekta mērķgrupas un plašākas sabiedrības diskusiju un pieredzes apmaiņas platformas – klātienē, drukātā un elektroniskā formā. Pedagogu sagatavošanā izmantot savstarpējo mācīšanos vienam no otra. Iekļaut mērķgrupā pedagogus, kas strādā ar dažādu vecumposmu skolēniem (no pirmsskolas līdz vidusskolai), kā arī topošos pedagogus. Iekļaut sabiedrības pārstāvju programmas grupā dažādu profilu pārstāvjus – izglītības politikas veidotājus nacionālajā līmenī, izglītības izpildvaru pašvaldību līmenī, NVO, mediju, izdevēju pārstāvjus u.c. Projekta publicitātes pasākumus saistīt ar atbilstošām plašāka mēroga aktivitātēm – Post 2015, Eiropas Attīstības gadu, Latvijas prezidentūru EP u.c.

4. LABĀS PRAKSES PIEMĒRI

Fakultatīvi (izvēles) kursi GI. Pēc līdzdalības IAC projektā “Skolas kā satelīti attīstības izglītībā” vairākas projekta skolas izveidoja fakultatīvus (izvēles) kursus GI. Liepājas 2. vidusskola fakultatīvu kursu piedāvā vidusskolā. Viļakas Valsts ģimnāzija fakultatīvu kursu īstenoja pamatskolā. Fakultatīvu programmu struktūra balstīta astoņās GI pamattēmās. Pedagogi atzīst – veidot fakultatīvus kursus iedrošināja IAC projektā iegūtā pārliecība par šo zināšanu nepieciešamību un saņemtā saturisko un metodisko resursu bagāža. Skolēni bija ļoti ieinteresēti, viņiem patika mācību aktuālais, pielietojamais raksturs. Diemžēl Viļakas ģimnāzija šo kursu vairs nepiedāvā, jo tika samazināts finansējums. **Izglītības likumdošanā radītā iespēja veidot fakultatīvus** kursus ļauj skolām izrādīt iniciatīvu, lai sistēmiski un ilgtermiņā īstenotu globālās izglītības dimensiju. Tomēr Viļakas piemērs rāda, ka **būtiska ir GI integrēšana tieši formālās izglītības “tradicionālajos” mācību priekšmetos**, kuri daudz mazākā mērā ir pakļauti ekonomiskām vai politiskām svārstībām.

Sadarbība ar attīstības valstīm – atbalsta akcija Zambijas bērniem. Draudzīgā Aicinājuma Cēsu Valsts ģimnāzijas skolēni 2009. gada Ziemassvētku tirdziņā pārdeva pašu izgatavotas lietas – rotaslietas, adījumus,

tamborējumus, apsveikuma kartiņas, pašceptas piparkūkas, mājās gatavotu ievārījumu. Savāktā nauda tika ziedota Zambijas bērniem – skolas celtniecībai, medikamentu, mācību piederumu iegādei. Ideja nāca no Latvijas ģimnāzijas sadraudzības skolas Somijā – Vesilahti pamatskolas Tampere reģionā, kurai ir ilglaicīga sadarbības pieredze ar Āfrikas valstīm. Cēsu skolai tā bija pirmā šāda veida pieredze. Pasākums baudīja skolēnu, pedagogu un vecāku lielu atsaucību. Skolēni īpaši novērtēja to, ka pēc vairākiem mēnešiem skolā ieradās viesis no Zambijas, kurš pastāstīja par savu valsti, skolu, savāko līdzekļu izlietojumu, parādīja fotogrāfijas. Šis piemērs raksturo **kopējo situāciju Latvijas izglītības iestāžu sadarbībā ar attīstības valstīm** – sadarbības gadījumu ir ļoti maz. Latvijas skolām vēsturiski nav bijusi šāda veida pieredze, nav institucionālā ietvara un cilvēku, kuri prastu šādus kontaktus organizēt. Skolās nav arī apjausta vēlme pēc šāda veida sadarbības. Pirms 20 gadiem, kad sabruka padomju režīms, sabiedrība skatījās līdz tam aizliegtajā – attīstīto Rietumu valstu virzienā. Starpskolu kooperācijā šis virziens dominē joprojām. **Tiešā saskarsme ar attīstības valstīm tiek uzlūkota kā eksotika.** Taču eksotika un cilvēka dabiskā ziņkāre ir labs sākuma punkts dziļākas un pamatīgākas izpratnes veidošanai par pasauli tās daudzveidībā. Projekta ietvaros nozīmīgi ir motivēt skolas un informēt tās par iespējām divpusēju kontaktu veidošanai ar attīstības valstīm.

NVO IAC piedāvājums skolotāju tālākizglītībā GI jomā. Pēdējos gados GI ir viena no IAC tematiskajām prioritātēm. Liels darbs ieguldīts pedagogu tālākizglītībā. Sagatavotas četras kursu programmas: "Attīstības/globālās izglītības projektu izveide un vadība" (24 h³¹), "Attīstības/globālās izglītības saturs un metodika vispārējā izglītībā" (24 h), "Metodiskais darbs izglītības iestādē pārmaiņu apstākļos: attīstības/globālā izglītība" (8 h), "Skolas kā satelīti attīstības izglītībā"³² (62 h). Programmu sagatavošanu un īstenošanu finansējusi Eiropas Komisija, Eiropas Sociālais fonds un Sorosa fonds – Latvija. Programmu kvalitāti apliecina tas, ka tās visas saņēmušas IZM licencējumu. Kursu grupas izveidojās visos valsts reģionos un apliecības saņēma vairāk nekā 800 Latvijas pedagogu. Kursi saņēmuši visaugstāko dalībnieku vērtējumu. Šī labās prakses piemēra **pozitīvākie aspekti** – īsā laikā sasniegta ļoti plaša mērķauditorija. Programmu apguve skolotājiem bija bez maksas, tā bija pieejama visu novadu, arī attālu lauku reģionu skolotājiem. Divās no programmām dalībniekiem tika apmaksāti arī transporta, ēdināšanas, viesnīcas izdevumi. Kursus apmeklējuši visdažādāko mācību priekšmetu skolotāji un skolu administrācijas pārstāvji. Tā ir netipiska prakse, kas deva lielisku sinerģisko efektu. Īpaši veicinātas situācijas, kad kursus apmeklē vairāki vienas skolas pedagogi, kā rezultātā nodrošināta veiksmīgāka apgūtā iedzīvināšana skolā. Piedalījās pedagogi no skolām ar latviešu un krievu mācību valodu. Mācību saturā bija integrēta gan labākā Latvijas ekspertu, gan Lidsas AIC (Lielbritānija) un citu IAC partneru pieredze. Kursu saturs bija visaptverošs – sākot no GI jēdziena skaidrojuma, vēsturiskās attīstības, vērtībām un misijas, beidzot ar praktiskām aktivitātēm dažādu mācību priekšmetu un skolēnu vecumposmu vajadzībām.

Vides izglītības mēnesis "Mans piliens jūrā" Daugavpils Vienības pamatskolā 2011. g. maijā. Skolēni izstrādājuši dažādus projektu darbus – veidojuši savas "Ūdens dienasgrāmatas", pētījuši ūdens resursu pieejamību citos pasaules reģionos, ūdens trūkuma problēmu risinājumus Āfrikā u.c. Pie ūdens krāniem skolā izvietotas uzlīmes ar interesantiem faktiem par ūdeni un atgādinājumiem to lietot saprātīgi. Skolēni tikušies ar Daugavpils universitātes Ekoloģijas institūta profesoriem, viesojušies uzņēmumā, kas apgādā pilsētu ar dzeramo ūdeni, piedalījušies ezera piekrastes sakopšanas talkā, par ūdens lietošanas ieradumiem anketējuši skolotājus, ģimenes un plašāku sabiedrību (pilsētas svētkos). Noslēgumā izskanējis sadziedāšanās maratons, kurā izpildītas dziesmas par ūdeni. Labās prakses galvenais indikators ir pasākuma **kompleksais raksturs** – zināšanu apguves, pētniecības, praktiskas darbošanās un izklaides aktivitātes; visu vecumposmu skolēnu un plašākas sabiedrības iesaiste; prasme saistīt lokālos un globālos procesus.

5. NOSLĒGUMA SECINĀJUMI

Pētījuma rezultātā radušies secinājumi par globālo dimensiju sociālo zinātņu mācību priekšmetos un tālāko Projekta virzību:

- Latvijas formālajā izglītībā nav atsevišķa mācību priekšmeta, kas būtu veltīts globālajai tematikai. Sociālo zinātņu mācību priekšmetu standartos ir plaša GI tēmu klātbūtne. Pamatizglītībā visvairāk atsegtās tēmas ir vērtības un uzskati, ilgtspējīga attīstība, dažādība, vidējā izglītībā – globālā pilsonība, dažādība un savstarpējā mijiedarbība. Mazāk skartās tēmas – cilvēktiesības un sociālais taisnīgums. Globālās tematikas klātbūtne skolu praksē (mācību stundās) atspoguļo standartos noteiktās prasības.
- Sociālo zinātņu mācību priekšmetu saturā vērojama tēmu un satura jomu pārklāšanās. Tas attiecas arī uz GI tēmām. Mācību satura efektivizācijai nepieciešamas reformas. LR IZM strādā šajā virzienā. GI ir iespēju instruments šo reformu procesā.

³¹ Viena akadēmiskā stunda ilgst 45 minūtes.

³² <http://www.iac.edu.lv/the-main-projects-and-activities-implemented-by-edc/project-schools-satellites-for-development-education/>

- Esošā formālās izglītības sistēma ir atvērta globālās dimensijas īpatsvara palielināšanai. To pieļauj sociālo zinātņu priekšmetu standarti. Skolotājam ir dota liela brīvība, veidojot mācību satura secību un organizējot mācību procesu. Skolu praksē šī brīvība tiek izmantota nepietiekami. lemesli – pedagogu noslogotība, zināšanu un motivācijas trūkums GI īstenošanai.
- Pedagogiem ir iespēja sagatavot un īstenot fakultatīvus kursus GI. Pagaidām tā ir maz izplatīta prakse. Tomēr esošo gadījumu novērtējums ir atzinīgs gan no pedagogu un skolēnu, gan skolas administrācijas puses.
- Pieaug globālās tematikas īpatsvars skolu ārpusklases aktivitātēs. Visbiežāk šie pasākumi veltīti ilgtspējas, resursu taupīšanas tematikai un paliek lokāli centrēti, neiegūstot globālu dimensiju. Vismazāk ārpusklases pasākumos atspoguļojas sociālā taisnīguma tematika. Latvijas skolām ir ļoti neliela pieredze tiešu kontaktu veidošanā ar attīstības valstīm.
- Skolotāji un skolu administrācijas pārstāvji ir ieinteresēti profesionālās kvalifikācijas pilnveidei GI jomā, tomēr kursu piedāvājumu (saturu, finansējumu) rūpīgi izvērtē. Tādēļ kursu īstenošanai jāiegulda liels laiks un resursi savas reputācijas veidošanā un kvalitatīva kursu piedāvājuma sagatavošanā.
- LR IZM struktūru pārstāvji ir pozitīvi noskaņoti par globālās dimensijas klātbūtnes palielināšanu esošās formālās izglītības sistēmas ietvaros. LR IZM pārstāvji izteikuši aicinājumu to darīt visās izglītības pakāpēs, kā arī gatavību piedalīties Projekta programmu ekspertīzē un izglītojošajos pasākumos.
- GI jomas NVO, īpaši IAC, ir nozīmīgi spēlētāji formālajā izglītībā. IAC sagatavotās GI tālākizglītības programmas guvušas augstu novērtējumu Latvijas pedagogu vidū, īstēnotie GI projekti atzinīgi novērtēti starptautiskā līmenī. IAC starptautiskā partnerība ar citām NVO – *Mondo* (Igaunija), Lidsas AIC (Lielbritānija) ir būtisks priekšnoteikums GI ieviešanai skolu praksē.

6. IETEIKUMI PROJEKTA KONTEKSTĀ

- Projektā veidojamo trīs **programmu galvenajam satura fokusam** jābūt – cilvēktiesības, sociālais taisnīgums un savstarpējā mijiedarbība. Tas jāsaista ar GI vērtībām – taisnīgumu, atbildību un izpratni par cilvēka tiesībām uz vienlīdzību. Ikvienā tēmā jāparāda lokālā un globālā savstarpējā saistība. Jāizvairās no virspusējības globālo cēloņsakarību skaidrošanā.
- Jāparāda pedagogiem **iespējas GI īstenošanai esošās sistēmas ietvaros** – mācību priekšmetu standartos noteikto prasību īstenošanā, fakultatīvu programmu veidošanā, klases audzinātāja darbā, skolas mēroga pasākumos u.c.
- Jārada īpašs piedāvājums GI **caurviju tēmām**, kuras vienlīdz labi iekļaujas dažādu mācību priekšmetu saturā. Jāparāda pedagogiem un skolu administrācijas pārstāvjiem, ka caurviju tēmas ir instruments skolēnu un skolotāju slodzes optimizēšanā.
- Jādemonstrē iespējas **tiešas saiknes veidošanai ar attīstības valstu cilvēkiem**, jāveicina šādas tiešas sadarbības motivācija, labās prakses piemēru publicitāte.
- Darbā ar pedagogiem vienlīdz liela uzmanība jāpievērš kā **satura un metodikas** jautājumiem, tā arī skolotāju **motivācijas un ieinteresētības** paaugstināšanai globālajā tematikā. Pedagogi jāiesaista mācību materiālu **izstrādē un testēšanā**, jārada iespējas **pašrefleksijai** par mācīšanas/mācīšanās procesu.
- Projekta mērķgrupa jāveido par **kopienu, kas atbalsta savstarpēju mācīšanos vienam no otra**. Jāveido aktīvi GI skolu tīkli reģionos, jāveicina intensīva pieredzes apmaiņa klātienē, drukātā un elektroniskā formā, jāsekmē sadarbība skolu projekta komandu iekšienē un savstarpējā mācīšanās. Projektā jāuzņem pedagogi un skolu administrācijas pārstāvji no dažādu tipu skolām, ar dažādu mācību valodu, pedagogi, kas pasniedz visu sociālo zinātņu priekšmetu spektru un strādā visos izglītojamo vecumos no pirmsskolas līdz vidusskolai.
- **Sabiedrības pārstāvju grupā** Projektā jāiekļauj visdažādāko jomu pārstāvji (tajā skaitā LR IZM pārstāvji). Jāiesaista sabiedrības pārstāvji programmu ekspertīzē un sistemātiskā apmācības procesā, nodrošinot jomu sinerģiju. Jāsekmē **vietējās partnerības** (valsts, pašvaldību, NVO, biznesa, mediju) **uz GI bāzes**. Jāveido ciešāka sadarbība ar augstskolu pārstāvjiem.
- Projektā izstrādātās **GI programmas licencēt LR IZM**. Rūpēties par to atjaunināšanu un piedāvājuma saglabāšanu pēc projekta laika beigām.
- Veidot **partnerības starptautiskā līmenī** starp NVO, izglītības politikas veidotājiem un skolām projektā. Iepazīstināt ar labajām praksēm, projekta produktiem un veicināt ilgtspējīgu nākotnes sadarbību.

- Visā Projekta gaitā veikt **GI interešu aizstāvību** IZM un citās valsts un pašvaldību struktūrās, lai panāktu institucionālu atbalstu plašākai GI integrēšanai mācību saturā. Pārliecināt LR IZM pārstāvjus par GI kā iespēju instrumentu ministrijas uzsāktajā reformu procesā.
- Visā Projekta laikā pievērst uzmanību **publicitātes jautājumiem**, lai plašāku sabiedrību pārliecinātu par GI aktualitāti un iepazīstinātu ar iespējām, ko Projekta rezultāti sniedz ikvienam Latvijas iedzīvotājam.
- Izmantot **globālās dienaskārtības aktualitātes** (Latvijas prezidentūra ES, Post- 2015, Eiropas Attīstības gads) Projekta ietekmes stiprināšanai.

ZIŅOJUMS PAR ATTĪSTĪBAS IZGLĪTĪBAS/ GLOBĀLĀS IZGLĪTĪBAS KLĀTBŪTNI FORMĀLAJĀ IZGLĪTĪBĀ: SITUĀCIJA IGAUNIJĀ

Johanna Helina (*Johanna Helin*), datus apkopojuši Pēters Vihma (*Peeter Vihma*) un Mari-Ketrina Kinksa (*Mari-Kätrin Kinks*)

1. IEVADS

Eiropā vairums veco dalībvalstu jau gadu desmitiem, cik vien ilgi tās bijušas iesaistītas attīstības sadarbībā, nodarbojušās ar globālo izglītību (GI). Šajā laikā GI atradusi savu vietu skolās, darba vietās, baznīcās, biedrībās, pašvaldībās, arodbiedrībās, utt. Taču vairumā jauno ES dalībvalstu, tādās kā Igaunija, globālā izglītība un attīstības izglītība sabiedrībai ir jaunums. Vispārējā interese par attīstības valstīm ir diezgan ierobežota: attīstības sadarbība neieņem augstu vietu nacionālajā darba kārtībā, mediji nevēsta par jaunumiem no attīstības valstīm, parlamentāriešiem un lēmumu pieņēmējiem trūkst zināšanu par globālās attīstības jautājumiem. Universitātes nepiedāvā attīstības studiju programmas, un tikpat kā nav kursu, kas pieskartos attīstības tematiem.

Situācija joprojām mainās. Šķiet, ka sabiedriskā doma sāk vairāk atbalstīt to, ka Igaunija sniedz palīdzību nabadzīgākām valstīm³³, kā arī taisnīgās tirdzniecības produktu iegādi³⁴, kaut arī Eiropas ekonomiskajai krīzei bijusi negatīva ietekme. Pēdējo 6–7 gadu laikā NVO realizējušas vairākus GI projektus, kuru mērķis bijis radīt izpratni par attīstības jautājumiem skolotājiem, skolēniem, NVO un politiķiem, kā arī ieviest un veicināt taisnīgo tirdzniecību Igaunijā. Pateicoties šiem projektiem, NVO kļuvušas profesionālas izglītības jomā un atguvušas formālās izglītības sektora uzticību. Un pēdējais, bet ne mazsvarīgākais – jaunā nacionālā mācību programma vairāk atbalsta globālo izglītību, un izglītības jomas atbildīgajām iestādēm un skolotājiem veidojas lielāka interese par GI tematiem un metodoloģiju.

2. INFORMĀCIJA PAR PĒTNIECĪBAS PROCESU UN METODOLOĢIJU

Šajā pētījumā apskatīta globālās izglītības pozīcija Igaunijas formālajā izglītībā, it īpaši – sociālo zinātņu priekšmetos. Izmantoti iepriekš par šo pašu tematu veikto pētījumu materiāli, tādi kā: *Pētījums par AI statusu skolu mācību programmās Eiropā*, ko veikusi CONCORD Attīstības izglītības foruma (AIF) Mācību programmu darba

³³ Pirmā sabiedriskās domas aptauja par attieksmi pret attīstības sadarbību tika veikta 2005. gada februārī, uzreiz pēc cunami katastrofas. Viedokļu līderi bija gandrīz vienprātīgi (95%) par to, ka Igaunijai jāsniedz atbalsts nabadzīgākām valstīm, morālais pamatojums un attaisnojums tam galvenokārt tika rasts savstarpīguma jēdzienā (agrāk Igaunija saņēma palīdzību, tagad ir mūsu kārta palīdzēt). Nelielā minoritātē, kura neuzskatīja, ka Igaunijai vajadzētu sniegt attīstības palīdzību, to pamatoja ar to, ka Igaunijai vēl pietiekot savu problēmu. Tika veikta gan vispārējās sabiedrības (1000 igauņi no visas valsts), gan arī viedokļu līderu aptauja (150 politiķi, žurnālisti, neatkarīgi viedokļu līderi). Sabiedriskās domas aptauju atkārtoja 2008. gada martā, un skaitļi bija nedaudz pieauguši. Interese par globāliem jautājumiem bija palielinājusies no 57% līdz 67%, bet gatavība palīdzēt – no 65% līdz 76%. (*Avalik arvamus arengukoostööst, Turu-uuringute AS*. Igaunijas Ārlietu ministrijas pasūtījums, 2005. gada februāris un 2008. gada marts). Diemžēl pagaidām AM šo sabiedriskās domas aptauju nav atkārtojusi. *Eurobarometer* 2012. gadā rāda, ka igauņiem salīdzinājumā ar vidējo eiropieti ir mazāka vēlme palīdzēt attīstības valstīm: 41% igauņu domā, ka "mums vajadzētu turēt savu solījumu nodrošināt palīdzību" (Eiropā vidēji 49%), bet 29% domāja, ka, "ja mums pašiem ir ekonomiskās problēmas, tad palīdzības sniegšanu vajadzētu pārtraukt" (Eiropā vidēji 18%). http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_392_fact_ee_en.pdf

³⁴ Saskaņā ar *Fair Trade* 2006. gadā veikto sabiedriskās domas aptauju tikai 5% pazina šo nosaukumu un tikai 4% bija iegādājušies *Fair Trade* produktus, 43%, uzzinājuši par tiem, vēlējās tos iegādāties nākotnē. 2009. gada oktobrī veiktajā sabiedriskās domas aptaujā jau 19% bija dzirdējuši par *Fair Trade*, bet 9% iedzīvotāju bija šos produktus iegādājušies (*Turu-uuringute AS*, http://www.fairtrade.ee/images/stories/ft_tuntus_2009.pdf).

grupa³⁵, NVO *Mondo* Attīstības izglītības centra veiktais AI darba novērtējums 2011.–2013. gadā, NVO *Mondo* veiktais nacionālās mācību programmas novērtējums, (NVO *Mondo*, 2012: *Kasvatades Maailmakodanikke – Riikliku õppekava alusväärtuste ja pädevuste arendamine läbi maailmahariduse*) un *Praxis* pētījums par IIA Igaunijā (Praxis, 2012). Tāpat arī izmantoti 55 skolotāju, kuri piedalījās 80 stundu garā AI kursā, materiāli, pētītas viņu kursa mapes, kurās bija iekļauti arī uzdevumi vērtēt GI praksi un mācību grāmatas, piedāvāt idejas mācību programmas uzlabošanai.

Pētījums balstās arī intervijās ar skolotājiem un izglītības jomas speciālistiem. Desmit intervijas veiktas 2013. gada aprīlī – jūnijā, intervējot skolotājus, kas piedalījās NVO *Mondo* Globālās izglītības centra organizētajos GIursos. Tāpat arī notika konsultācijas ar diviem cilvēkiem no Izglītības ministrijas, vienu – no Vides ministrijas un vienu – no ĀM, kā arī vienu cilvēku no UNESCO Igaunijas Nacionālās komitejas. 2013. gada GI vasaras skolā *Võsu* tika organizētas trīs fokusgrupu diskusijas, iesaistot 45 dažādu priekšmetu skolotājus (galvenokārt – sociālo zinātņu priekšmetu).

Mondo Globālās izglītības centra veiktā GI darba gadskārtējā izvērtējuma ietvaros tika intervēti arī jaunieši, viņi arī aizpildīja anketas. Arī šī pētījuma rezultāti ietverti šajā rakstā.

3. KOPSAVILKUMS UN SECINĀJUMI

3.1. DEFINĪCIJAS

Igaunijā NVO *Apaļais galds attīstības sadarbībai (Arengukoostöö Ümarlaud, AKÜ)* sācis lietot vārdu “*maailmaharidus*” globālās izglītības apzīmēšanai. Šis jēdziens tiek definēts kā “aktīvs mācīšanās process, kas ļauj cilvēkiem virzīties no pamata izpratnes cauri globālo problēmu cēloņu un seku sapratnei uz personisku iesaisti un informācijā balstītu rīcību”.

Arī Igaunijas Ārlietu ministrija sākusi lietot šo terminu *Attīstības sadarbības un humānās palīdzības stratēģijā*, kuru pieņēma 2006. gadā un pārskatīja 2011. gadā. Termins “*maailmaharidus*” iekļauts arī jaunajā valsts mācību programmā ģimnāzijām viena izvēles kursa aprakstā (“Globalizējošā pasaule”). Pateicoties NVO veikumam un to sadarbībai ar atbildīgajām izglītības jomas iestādēm, piemēram, sagatavojot vadlīnijas par jaunās mācību programmas ieviešanu, arī aizvien vairāk skolotāju iepazīst šo terminu.

Arī Igaunija, iekļaujoties lielākajā Eiropas nacionālo GI stratēģiju izstrādes vilnī, 2009.–2010. gadā izgāja šo procesu ar mērķi sapulcināt dažādas ieinteresētās puses, lai radītu kopēju izpratni par to, kas ir AI/GI un kā tai vajadzētu attīstīties Igaunijas kontekstā. Konsultāciju procesa rezultātā tika sagatavots “Globālās izglītības dokuments”. Taču tā ietekme bijusi tikai margināla, jo sagatavošanas process bija ļoti neformāls un NVO vadīts. Tāpat arī nav bijis būtisku ar to saistītu turpmāku aktivitāšu.

Pēdējā laikā vairāk runāts par izglītības ilgtspējīgai attīstībai (IIA) jēdziena paplašināšanu, iekļaujot tajā gan Igaunijas globālās izglītības, gan vides izglītības jēdzienus. Svarīgākie principi un kompetences pārklājas, tāpēc šo divu dažādo “izglītību” aizstāvju ciešāka sadarbība varētu palīdzēt gūt lielāku atbalstu kopējai lietai. Tas arī būtu saskaņā ar ilgtspējīgas attīstības mērķu noteikšanu laika posmam pēc 2015. gada, ko atbalstītu IIA.

Gan vides izglītības, gan globālās izglītības veicinātāji saprot, ka IIA, kas atbilst Baltijas jūras reģiona valstu *Baltic 21 E* programmai, ir laba iespēja mācību programmā ietvert globālās pilsonības vērtības, cilvēktiesības, multikulturālismu un ilgtspēju, visos izglītības līmeņos iezīmējot AI/GI atbilstošas prasmes, attieksmes un kompetences. Taču šobrīd Igaunijā IIA izpratne ir pārāk šauri saistīta ar dabas aizsardzību/saglabāšanu³⁶. Lielāku uzsvāru vajadzētu likt uz ilgtspējīgās attīstības sociālajiem, kultūras un ekonomiskajiem aspektiem, un tas būtu panākams, aktīvi izvirzot priekšplānā globālo izglītību.

Sociologa Pētera Vihmas 2013. gadā veiktais novērtējums, iesaistot skolotājus, kuri bija piedalījušies GI apmācībā un projektos, atklāja, ka šajā jomā apmācītie skolotāji terminu “*maailmaharidus*” saista ar trim komponentiem: vērtībām, metodēm un zināma veida informāciju.

Šī skolotāju grupa par galvenajām GI īpašībām uzskatīja tādas vērtības kā solidaritāti, līdztiesību un stereotipu izskaušanu. Tām sekoja interaktīvās metodes, jo skolotāji uzskatīja, ka attieksmes un vērtības iespējams mainīt tikai caur tām. Treškārt, globālā izglītība tika saistīta ar interaktīvā veidā pasniegtu informāciju par ilgtspējīgu attīstību, sociālo taisnīgumu, multikulturālismu, mieru un konfliktiem, lai palielinātu zināšanas par globālajām saitēm. Novērtējums parādīja, ka ilgtermiņa apmācība par GI ietekmē skolotāju vērtības, zināšanas, prasmes un motivāciju strādāt ar GI.

³⁵ CONCORD ir Eiropas NVO konfederācija palīdzībai un attīstībai.

³⁶ *Praxis* pētījums par IIA.

“Vissvarīgākās vērtības ir solidaritāte, vienlīdzība, stereotipu izskaušana. Bet ko tas nozīmē man? Es domāju, ka globālā izglītība ir vairāk nekā tas, ko es kā skolotājs dodu skolēniem. Es nesūtu viņus prom ar kaut kādām zināšanām, bet iedodu kaut kādu uzvedību un attieksmes, prasmes, kas viņiem dzīvē patiešām varētu izrādīties vajadzīgas. Skolu sistēma ir tik ļoti sasaistīta ar faktiem, bet tajā pašā laikā es domāju, ka nākotnes mācīšanās vairāk atbilst globālās izglītības idejai, ka mēs mācām vērtības, attieksmes, uzvedību.”

“Ilgtspējīga attīstība, sociālais taisnīgums, miers un konflikts – tas viss dod fona zināšanas. Mēs tās attīstām praktiskās aktivitātēs, piemēram, skolēni apsver paši savus patēriņa ieradumus. Tam vajadzētu attīstīt kritisko domāšanu, sadarbības prasmes grupu darbā. Kad runājam par konfliktiem pasaulē, iegūstam arī zināšanas par to, kā risināt pašiem savus konfliktus. Cieņa pret sevi, cieņa pret citiem, cieņa pret citām kultūrām – prasmes, kas jāattīsta caur šiem tematiem. Es ceru, ka tad, kad viņiem būs zināšanas un prasmes, viņi arī attīstīs vērtības.” (Skolotāju izteikumu citāti, no Pētera Vihmas 2013. g. pētījuma).

3.2. GI NACIONĀLAJĀ MĀCĪBU PROGRAMMĀ

Igaunijā šobrīd nacionālā mācību programma iedalāma divās daļās: ir atsevišķa mācību programma pamatskolām un atsevišķa – vidusskolām (ģimnāzijām). Agrāk tās bija apvienotas. Nacionālā mācību programma sniedz ietvaru, kurā skolām jāizstrādā pašām savas programmas. Taču šī nacionālā mācību programma dažkārt tiek kritizēta par to, ka tā esot pārāk grūta un detalizēta, atstājot pārāk maz brīvības individuālām skolām un skolotājiem. Tāpēc pašreizējais izglītības ministrs lūdzis esošo mācību programmu daļēji pārskatīt. Šī programma izstrādāta 2009. gadā, un skolās to sāka ieviest pakāpeniski, sākot ar 2010. gadu. Igaunijas Apaļā galda attīstības sadarbībai Mācību programmas darba grupu (*Arengukoostöö Ümarlaud*) veidoja apmēram 4–5 globālās izglītības jomā darbojošās NVO, tām lūdza sniegt komentārus jaunās mācību programmas sagatavošanas posmā. Dažus no ieteikumiem ietvēra jaunajā mācību programmā.

Programmas galvenajā/ vispārējā daļā noteikts, kādās vērtībās programma balstās. Šīs ir vispārcilvēciskas vērtības, tādas kā godīgums, empātija, cieņa pret dzīvību, taisnīgums, pašcieņa, cieņa pret sevi un citiem. Taču vispārējā daļā nosauktas arī pilsoniskas vērtības, tādas kā brīvība, demokrātija, cieņa pret dzimto valodu un kultūru, patriotisms, kultūras daudzveidība, iecietība, vides ilgtspēja, likuma ievērošana, sadarbība, atbildība, dzimumu līdztiesība, utt. Mācību programmā teikts, ka šīm vērtībām jāparādās visos mācību priekšmetos. Tāpat arī pamatvērtību un kompetenču attīstīšanai jāietilpst katras skolas, skolas direktora, skolotāja, kā arī citu skolas darbinieku uzdevumu skaitā.

Nacionālajā mācību programmā liels uzsvars likts uz **vispārējo kompetenču**³⁷ attīstību, piemēram, vērtību kompetenci, sociālo kompetenci, saziņas kompetenci un pašmenedžmenta kompetenci. Tās jau kaut kādā ziņā atbalsta GI principus un mērķus. Saskaņā ar ģimnāzijas līmeņa nacionālo mācību programmu ģimnāzijas absolventam ir jāapzinās globālās problēmas, jāuzņemas līdzatbildība par to risināšanu, jāzina un jāievēro ilgtspējīgas attīstības principi, kā arī jāspēj risināt konfliktus un rīkoties iecietīgi.

Caurviju temati arī skaidri atsaucas uz GI. Vienā no tām – “Vērtības un ētika” – noteikts, ka skolai jāpalīdz skolēniem attīstīt spēju analizēt savu uzvedību un tās sekas; izrādīt emocijas pienācīgā veidā; pieņemt cilvēkos atšķirīgo un ņemt to vērā saziņā; vērsties pret netaisnību, nekaitējot citu interesēm un vajadzībām. Skolēniem jāliek domāt: vai man jāpaliek vienaldzīgam, ja tiek aizskartas vispārējās vērtības un principi? Kā man iejaukties, ja redzu tiesību pārkāpumu?

Cits caurviju temats – “Vides un sabiedrības ilgtspējīga attīstība” – ir vēl ciešāk saistīts ar GI. Šī temata pamatjautājumi ir: kādi ir mūsu planētas lielākie izaicinājumi? Kā varam baudīt labklājību, neradot problēmas cilvēkiem otrā planētas pusē? Kā varam rūpēties par planētu, domājot par nākamajām paaudzēm? Kāda varētu būt mūsu tiešās apkārtnes attīstības loma?

“Mērķis ir padarīt skolēnu par sociāli aktīvu, atbildīgu cilvēku, kurš apzinās vidi, saglabā un aizsargā to, augstu vērtēdams ilgtspēju, ir gatavs meklēt ar vides un tautas attīstības saistīto problēmu risinājumu” (Nacionālā mācību programma).

Caurviju temats “Kultūridentitāte” dod iespēju iepazīties ar dažādām ideoloģijām, kultūrām un reliģijām. “Mērķis ir izveidot skolēnu par cilvēku, kurš apzinās kultūru, izprot kultūras lomu cilvēku domu un uzvedības veidošanā, zina, kā kultūras mainījušās vēstures gaitā, kuram izveidojies priekšstats par kultūru daudzveidību, par kultūras noteiktām dzīvesveida īpatnībām, kurš novērtē dzimto kultūru un kultūru daudzveidību, ir kulturāli iecietīgs un gatavs sadarbībai” (Nacionālā mācību programma).

³⁷ Nacionālās mācību programmas izpratnē kompetence ir attiecīgo zināšanu, prasmju un attieksmju apkopojums, kas nodrošina spēju produktīvi funkcionēt noteiktā darbības jomā. Kompetenci var klasificēt kā vispārējo un konkrētas jomas kompetenci.

Ar globālo izglītību ir saistīts vēl viens caurviju temats: "Pilsoniskā iniciatīva un uzņēmējdarbība". Mērķis ir, lai skolēns kļūtu par aktīvu un atbildīgu kopienas un sabiedrības locekli, kurš saprot sabiedrības funkcionēšanas principus un mērķus, kā arī pilsoniskās iniciatīvas nozīmi" (Nacionālā mācību programma).

Sociālo zinātņu priekšmeti ietver vēsturi, pilsonību un pilsonisko izglītību, personisko, sociālo un veselības izglītību, kā arī ģeogrāfiju (cilvēka ģeogrāfija). Šo priekšmetu apguves mērķis ir palielināt skolēnu sociālo kompetenci, kā rezultātā vidusskolas beidzēji:

- 1) spēs saprast sociālo pārmaiņu procesus cilvēces vēsturē un mūsdienu sabiedrībā, kā arī vairuma svarīgāko notikumu cēloņus un sekas;
- 2) spēs cienīt demokrātiju un cilvēktiesības; ievērot vispārpieņemtās uzvedības normas un likumus; zinās par pilsoniskajām tiesībām un pienākumiem, kā arī uzņemsies sociālo atbildību;
- 3) spēs izveidot savu nākotnes vīziju, plānot un rīkoties, lai šos plānus piepildītu;
- 4) interesēsies par savu, savas valsts, kopienas un pasaules attīstību, spēs veidot savus uzskatus un rīkoties kā aktīvi un atbildīgi pilsoņi;
- 5) spēs saprast sociālo zinātņu pētniecības metodes un dažas no tām arī izmantot pētījumos, saistot apgūto ar ikdienas dzīvi;
- 6) zinās dažādu tautu kultūras atšķirības un īpatnības, ar cieņu izturēsies pret individuālām un kultūru atšķirībām, kā arī pret citādiem pasaules uzskatiem, ja vien tie nav noziegumi pret cilvēci;
- 7) būs ieguvuši praktiskās prasmes un vērtības sociāli pieņemamai uzvedībai, kā arī personiskām attiecībām, kas dažādos sociālajos kontekstos veicina efektivitāti;
- 8) būs ieguvuši zināšanas un prasmes, kas atbalsta autonoma cilvēka veidošanos, kuram ir pozitīva attieksme pret sevi un citiem.

Tādējādi sociālo zinātņu priekšmeti nodrošina spēcīgāko fokuspunktu GI tematu un metožu iekļaušanai. Tāpat arī mācību programmā teikts, ka vēsture, sabiedrības un pilsoniskā izglītība, kā arī ģeogrāfija "atbalsta spēju izprast humānismu, demokrātijas un ilgtspējīgas attīstības svarīgākās vērtības, kā arī ievērot šos principus savās darbībās un ar cieņu izturēties pret citādiem pasaules uzskatiem. Spēja nostāties pret pamatnormu pārkāpumiem tiek izkopta sabiedrības un pilsonības izglītības kursā. Personiskā, sociālā un veselības izglītība, savukārt, "atbalsta izpratni par vērtību sistēmu, par domu, vārdu un jūtu saskaņu dzīvē, iemāca pamatot savu izvēli, kā arī rēķināties ne tikai ar savu, bet arī ar citu cilvēku labklājību."

Taču, apskatot dažādo priekšmetu mācību programmas, jāteic, ka GI kvalitāte un kvantitāte tajās joprojām ir ierobežota. Viens ievērojams uzlabojums bija **īpaša izvēles kursa** "Globalizējošā pasaule" ieviešana ģimnāzijas līmeņa ģeogrāfijā. Globālā izglītība tiek minēta un definēta kursa aprakstā, kurā teikts, ka "kursa saturs ir integrēts globālajā izglītībā, kas ļauj skolēniem saprast globalizācijas cēloņus un sekas un kļūt par aktīviem pilsoņiem, zinot svarīgākos starptautiskās attīstības mērķus un ilgtspējīgas tautas attīstības principus" (Nacionālā vidusskolas mācību programma). Nacionālajā mācību programmā šis kurss tiek definēts šādi: "Šim izvēles kursam ir svarīga loma, veicinot izpratni skolēnos, kuriem rūp sabiedrības ilgtspējīga attīstība, taisnīgums, iecietība, iekļaušana un sadarbība, tas arī palīdz skolēniem kļūt par aktīviem globāliem pilsoņiem. Kurss dod skolēniem nepieciešamās iemaņas, lai strādātu ar dažādu pasaules reģionu problēmām, izmantojot piemērus gan no attīstītajām, gan attīstības valstīm. Zināšanas par pasaules dabas, kultūras, demogrāfisko un ekonomisko daudzveidību un īpatnībām palīdz skolēniem pastāvēt globalizētajā pasaulē. Mācoties par reģioniem, galvenais uzsvars tiek likts uz vides apstākļu, iedzīvotāju, kultūras, ekonomikas un sabiedrības attīstību un to savstarpējām attiecībām. Kurss palīdz skolēniem iegūt ar ikdienas dzīvi saistītas problēmu risināšanas iemaņas, pieņemt kompetentus lēmumus, kas palielinās viņu spēju vadīt dabas un sociālo vidi. Kursā laikā skolēni attīsta prasmes, izmantojot informācijas avotus un kritiski vērtējot atrasto informāciju. Tas palīdz veidot zināšanas un prasmes, kas ļaus viņiem izprast un izskaidrot sabiedrībā notiekošos procesus."

Tā kā kurss ir atzīmēts kā izvēles kurss, skolas to nodrošina un tām ir pienākums to nodrošināt, ja skolēni to pieprasa.

3.3. SKOLOTĀJU VIEDOKLIS PAR GI SKOLU MĀCĪBU PROGRAMMĀ

Viens no mājas darbiem skolotājiem, kuri piedalās 80 stundu garajā kursā, bija analizēt GI skolu mācību programmā. Kopumā tiek uzskatīts, ka jaunā mācību programma atbalsta globālo izglītību. Taču tika izteikti priekšlikumi par dažiem uzlabojumiem.

Skolotāji uzskatīja, ka globālajai izglītībai jābūt redzamākai pamatskolas mācību programmā, jo šajā posmā veidojas vērtības un attieksmes. Gī varētu izmantot, un tā noderētu klases audzinātāja darbā. Gī pamatskolā varētu būt praktiskāka, informatīvāka, vairāk vērsta uz empātiju. Ģimnāzijas līmenis prasa vairāk analīzes, globālā pilsoņa veidošanu. Skolotāji uzskata, ka kursam "Globalizējošā pasaule", kurš ir izvēles kurss, ģimnāzijas līmenī vajadzētu būt obligātam.

Tāpat arī skolēnus vajadzētu vairāk iesaistīt lomu spēlēs, lai veicinātu empātiju un mācītu konfliktu risināšanas prasmes, vajadzētu rīkot plašas projektu dienas, piemēram, kultūras dienas, vai arī aicināt uz skolu viesus, lai skolēnus iepazīstinātu ar dažādām kultūrām. Lai izvairītos no pārklāšanās un lai sadalītu tematus pa priekšmetiem, nepieciešama lielāka sociālo zinātņu priekšmetu skolotāju sadarbība.

Skolotāji uzskata, ka nacionālajām un skolu mācību programmām vajadzētu ietvert, pirmkārt, ticību pārmaiņu iespējamībai un indivīda spējai panākt pārmaiņas. Tas palielinātu vēlēšanos iesaistīties. Otrkārt, mācību programmā vajadzētu ietvert jautājumus par sociālo taisnīgumu un vienlīdzību – lai palielinātu vēlmi vērsties pret netaisnību, interesi par notiekošo pasaulē, atšķirību starp labo un ļauno, atbildības izpratni. Un, treškārt, – vērtības un prasmes ilgtspējīgākam dzīves veidam, "vairāk esības, nevis vairāk īpašumu". Kopumā – vairāk kritiskas domāšanas, empātijas un aktivitātes.

Sociālo zinātņu skolotāji arī piedāvāja dažas idejas tieši attiecībā uz savu jomu. Piemēram, vēstures mācību programmā visām vispārējām kompetencēm vajadzētu būt saistītām ar globālā pilsoņa esību un globālās izglītības sniegtajām zināšanām. Prasmju dimensiju vajadzētu paplašināt un konkretizēt. Par to ir tikai divas vispārējas atsaucēs. Skolotāji arī sūdzējās par to, ka vēstures mācīšana šobrīd pārāk koncentrēties uz faktiem. Vēstures mācīšanas mērķi jāpapildina ar vairāk Gī attieksmēm, vērtībām un prasmēm (piemēram, iestāšanās par sociālo taisnīgumu, cieņa pret daudzveidību, konfliktu risināšanas prasmes). Daži arī minējuši, ka nepieciešams kritiski izvērtēt ģimnāzijas līmeņa mūsdienu vēstures kursu. Lielāks uzsvars liekams uz konfliktiem Āfrikā un Tuvajos Austrumos. Skolotājiem vajadzētu censties pārzināt mūsdienu izaicinājumus. Stāstījumi liecina, ka daudzi pilsoniskās izglītības un vēstures skolotāji izmanto mūsdienu notikumus un apspriež tos stundās. Dažās skolās ir arī izvēles priekšmets "Mediju izglītība", kas varētu sniegt kritiskāku izpratni par ziņu veidošanu. Taču problēma ir tā, ka skolās ir ļoti maz prasmīgu un apmācītu mediju skolotāju.

Skolotāji, kas pasniedz personisko izglītību (*inimese õpetus*), minējuši, ka personiskajai izglītībai vajadzētu parādīt, ka pasaule ir lielāka nekā viena valsts, un atklāt pasaulē pastāvošās problēmas. Īpaši jautājumi, kurus vajadzētu ietvert dažādosursos, būtu diskusijas par dzimti un seksuālo orientāciju, izpratne par dažādām kultūras vēsturēm un tradīcijām, kā arī dažādi ar sociālo taisnīgumu saistīti temati. Nelielā apjomā ir pieejami sagatavoti materiāli par šiem tematiem, bet lielākoties skolotāji paši gatavo stundas, pievienojot savus materiālus, ko viņi savākuši no medijiem un organizācijām. Ģeogrāfijas skolotāji uzskata, ka pamatskolas ģeogrāfijas priekšmetā varētu ietvert vairāk globālo tematu, piemēram, cilvēktiesības (nabadzība, dzimumu līdztiesība), iedzīvotāji, klimata pārmaiņas un to ietekme uz nabadzīgākiem reģioniem, savstarpējā atkarība. Gī varētu ietvert arī citos priekšmetos: 9. klases ekonomiskajā ģeogrāfijā, apspriežot Eiropas valstu ekonomisko attīstību un iedzīvotājus, skolotājam vajadzētu ietvert arī plašāku skatījumu uz pasauli. 8. klases kurss "Ūdens pasaulē" piedāvā labu iespēju skatīties filmas, veikt aktivitātes un padziļināti apspriest šo tematu. 7. klases kurss par iedzīvotājiem arī dod vietu sarunām par dažādām reliģijām, un atkal ir laba iespēja izmantot dokumentālās filmas. Citi ieejas punkti ir kursi par "pasaules valstīm" (lai ietvertu kultūras daudzveidības un sociālā taisnīguma tematus), kas ietver imigrācijas un bēgļu krīzes cēloņus, sociālās un ekonomiskās atšķirības Eiropā un pasaulē, ar urbanizāciju saistītās vides problēmas, dabas resursu ieguvu. Tas, vai kursus ietver vairāk Gī aspektu, ir atkarīgs no skolotāju pieredzes. Piemēram, 8. klasē, apskatot dabiskās veģetācijas zonas, skolotājs varētu runāt par atšķirīgiem cilvēku dzīves apstākļiem pasaulē, parādīt dažādu pasaules daļu pamatēdienus un tradicionālo uzturu. Tas palīdzētu attīstīt iecietību, jo skolēni sāktu saprast, kāpēc cilvēki ēd kaut ko tādu, kas viņiem pašiem sākumā šķiet dīvains.

3.4 GĪ SKOLU PRAKSĒ

Kā jau minēts, jaunās skolu mācību programmas pakāpeniskā ieviešana sākās 2010. gadā. Šobrīd visu līmeņu skolas ievieš šo programmu. Ministrija ir arī sagatavojusi vadlīnijas, piemēram, par to, kā ieviest caurviju tematus, lai palīdzētu skolotājiem realizēt jauno mācību programmu. To izstrādē iesaistīti arī globālās izglītības eksperti.

Vienas no lielākajām jaunās mācību programmas ieviestajām pārmaiņām attiecas arī uz sociālo zinību priekšmetiem, proti, valsts eksāmeni ir aizstāti ar projektu un pētniecības darbu. Tas piedāvā jaunas iespējas, ļaujot skolēniem veikt pētniecības darbu par Gī tematiem. Skolotāji meklē atbalstu skolēniem ārpus skolas. Globālās izglītības centra eksperti kopā ar UNESCO Igaunijas Nacionālo komiteju veido ar Gī tematiem saistītu tēmu sarakstu, kurām veltītus darbus viņi būtu gatavi vadīt.

Raugoties no globālās izglītības viedokļa, projekti un pētniecības darbs ir apsveicami, jo iepriekš sociālo zinātņu priekšmetu skolotāji pārāk koncentrējās uz skolēnu sagatavošanu eksāmeniem. Tas skolotājiem radīja sajūtu, ka skolu sistēma ir pārblīvota un prasa aizvien vairāk skolotāju laika. Līdz ar jaunās mācību programmas ieviešanu skolotājiem ir lielāka brīvība padziļināti pievērsties mazākam tematam. Taču cita problēma ir tā, vai skolotāji šīs pārmaiņas izprot. Jebkurā gadījumā globālās izglītības tematu un tēmu ietveršana skolu praksē aizvien vairāk ir atkarīga no individuāliem skolotājiem, viņu skatījuma un interesēm.

Atjaunotās brīvības pēdējo 20 gadu laikā Igaunijas skolotāji ieguvuši būtisku pieredzi tādu mācību priekšmetu pasniegšanā kā cilvēktiesības, pilsonība, demokrātija un vides problēmas. Taču sabiedrībā pārstāvētās vērtības, ko reizēm pauž arī paši skolotāji, ne vienmēr atbalsta mācību programmā ietvertās vērtības. Vispārējā attieksme pret dažādām minoritātēm piederošiem cilvēkiem (etniskām, lingvistiskām, seksuālās orientācijas, u.c.) vai pret imigrantiem un bēgļiem kopumā ir negatīva. Arī mediji daudz vietas atvēl ksenofobijai un rasistiskiem izteikumiem. Tādējādi skolēniem un skolotājiem ir pretestība pret dažiem globālās izglītības tematiem, un tas ir izaicinājums GI praktiķiem.

Taču ir arī daudz skolotāju, kurus interesē globālos jautājumus skatīt no dažādiem redzes viedokļiem un kuri saskata globālās izglītības vērtību. Viņi ir izmēģinājuši metodoloģijas un uztver tās kā kvalitatīvas izglītības daļu, kas pozitīvi ietekmē skolēnu sekmes un intereses. Diemžēl šie skolotāji pagaidām ir minoritāte, kaut gan, par laimi, augoša minoritāte. Igaunijā vērojama pozitīva tendence, ka skolotāji sākuši veidot līdzīgi domājošo skolotāju tīklojumus, vispirms – savā skolā, bet vēlāk arī iesaistot tuvējās skolas. Daži NVO realizētie AI projekti to izvirzījuši kā nosacījumu.

Pētera Vihmas (2013. g.) pētījums liecina, ka skolotāju ieinteresētībai globālajā izglītībā ir trīs avoti:

- 1) teorētiskie (pieredzējušu skolotāju interese ieviest kaut ko jaunu pasniegtajos priekšmetos);
- 2) praktiskie (piemēram, mazināt spriedzi starp dažādo valodu un kultūru grupām skolā un sabiedrībā);
- 3) pragmatiskie (piesaistīt vairāk skolēnu savam kursam, būt konkurētspējīgākam skolotājam, kurš spēj pasniegt vairāk kursu).

Galvenās problēmas, ar kurām sastopas skolotāji, pasniedzot GI, saistītas ar to, ka daudzi temati ir tik plaši, ka ir grūti noteikt robežu, cik daudz par šo tematu vajadzētu zināt. Viņi ir arī saskārušies ar grūtībām, izliekot atzīmes, piemēram, jaunajā kursā "Globalizējošā pasaule".

Viena no lielākajām problēmām skolotājiem ir iegūt atbalstu GI tematiem savā skolā – gan skolu vadības, gan kolēģu atbalstu. Tas atklājās fokusgrupas diskusijās, kurās skolu vadība un skolotāji apsvēra galvenos GI skolā veicinošos un kavējošos faktorus. Nav aizmirsta arī vecāku nozīme. Viņiem var būt atbalstoša loma, tāpēc viņus vajag, cik vien iespējams, informēt un iesaistīt aktivitātēs. Taču reizēm vecāki var radīt problēmas, ja kopumā uzskata globālās ietekmes par negatīvām.

Skolotāju metodoloģiskās prasmes ir vēl viens šķērslis. Daudzi praktizējošie skolotāji mācīšanos joprojām uztver kā vienvirziena procesu, kurā skolēni apgūst skolotāju piedāvāto informāciju. Kaut gan gadu gaitā situācija ir uzlabojusies, Igaunijas skolu sistēma joprojām tiek kritizēta par to, ka tā pārāk daudz balstoties faktu iekalšanā, nevis kritiskās domāšanas un problēmu risināšanas prasmēs³⁸.

Jaunā mācību programma sekmē jauno, "liberālo" pedagoģisko metožu izmantošanu (mudinot skolēnus formulēt savu viedokli par dažādām problēmām) "konservatīvo" metožu (skolēnu darbs ar mācību grāmatu) vietā, un dažas skolas, piemēram, ir atteikušās no mācību grāmatu izmantošanas pilsonības mācībā. Taču daudzi skolotāji nav labi sagatavoti jaunāko metožu izmantošanai, kas vērstas uz kritiskās domāšanas un debatēšanas prasmju attīstīšanu. Daži arī apšaubā to vērtību izglītībā. No dzirdētā secināms, ka skolas ar krievu valodu kā mācību valodu vairāk nekā igauņu skolas vilcinās izmantot interaktīvās metodes. Fokusgrupās skolotāji, kuri izgājuši GI apmācību, uzskatīja, ka viena no viņu lielākajām problēmām esot laiks. Skolotājiem jāveic pārāk daudz citu aktivitāšu, it īpaši, ja skola koncentrējas uz eksāmenu rezultātiem. Skolotāji uzskatīja, ka mācību programma atbalsta GI, taču daudzi skolotāji mācību programmu nepietiekami pārzina vai novērtē. Pozitīvais faktors bija tas, ka temati, materiāli un apmācība skolotājiem bija jauna un interesanta. *Mondo* sniegtais atbalsts, piemēram, apmeklējot skolas un nodrošinot apmācību, tika augsti novērtēts, tāpat arī "Globalizējošās pasaules" kursa materiāli. Lai radītu priekšstatu par kultūru daudzveidību un laužtu stereotipus, skolas bieži izmanto apmeklētājus, kas nāk no citas kultūrvides. Skolas kopumā ir atvērtas NVO apmeklējumiem un to vadītājam stundām. Taču skolotāji arī kritizēja NVO par to, ka tās vienlaikus piedāvā dažādas aktivitātes, un vēlējās, kaut tās vairāk koordinētu savu darbību.

³⁸ 2006. gada *International Civic and Citizenship Education Study* (ICCES) parāda ka Igaunijas jaunieši labāk pārzina normas un starptautisko cilvēktiesību regulējumu nekā spēj risināt konfliktsituācijas (iii).

Kā GI atbalstošais faktors tika minēts arī labs tehniskais aprikojums visās skolās un gan skolotāju, gan skolēnu interneta lietošanas prasmes. Tādējādi ir viegli iegūt informāciju un apmainīties ar to, kā arī uzturēt kontaktus. Skolotāji atzīmēja, ka tagad, kad Igaunijas iedzīvotāji vairāk ceļo, arī bērniem esot lielāka interese par globālajiem tematiem.

3.5. SKOLOTĀJU GI APMĀCĪBAS

No intervijām ar skolotājiem secināms, ka nepietiekamas skolotāju zināšanas, pieredze un motivācija, lai pievērstos globālajiem jautājumiem, ir lielākais šķērslis plašāka GI satura ieviešanai skolu praksē. Kaut arī ir izstrādāta jauna mācību ietvarprogramma, kas apskata daudzus ar globālo izglītību saistītos jautājumus, situācijā kopumā neuzlabosies, ja skolotājiem vienlaikus netiks piedāvāta apmācība par šiem jautājumiem un ja viņiem nepiedāvās metodes un materiālus globālās izglītības iekļaušanai dažādos priekšmetos.

Igaunijā sākotnējā skolotāju izglītība nepievēršas ar globālo izglītību, multikulturālismu vai cilvēktiesībām saistītiem jautājumiem. Situācija prasa sistemātiskas reformas skolotāju sākotnējās apmācības kursus un mācību programmu.

Pēdējā laikā Igaunijas Izglītības ministrija sākusi vairāk uzsvērt skolotāju kvalifikācijas celšanu attiecībā uz mācību programmas vispārējā daļā ietvertajām kompetencēm un vērtībām, kā arī caurviju tematiem. Šim mērķim tiek novirzīti Eiropas Komisijas struktūrfondu līdzekļi. Taču, ja kvalifikācijas celšanas kursus organizē tās pašas universitātes, kuras nav spējušas piedāvāt šo apmācību skolotāju sākotnējās izglītības posmā, tad grūti saskatīt esošās sistēmas uzlabojumus.

Līdz šim Igaunijas skolotāji apmācību globālās izglītības jomā saņēmuši galvenokārt caur NVO realizētiem EK finansētiem GI projektiem. Apmācība šo projektu ietvaros sākās 2007. gadā, un līdz šim dažādas NVO izglītojušas apmēram 400 skolotājus par dažādiem GI tematiem un metodēm. Viena no galvenajām šīs jomas organizācijām ir Globālās izglītības centrs, kas sāka darboties 2008. gadā Jāņa Tenisona institūta vadībā, bet 2011. gada sākumā pārgāja pie NVO *Mondo*. Centrs izstrādājis dažādus apmācību pasākumus, visplašāk pazīstamais starp tiem ir Globālās izglītības vasaras skola, kas kopš 2008. gada tiek rīkota katru vasaru. Sākumā to organizēja sadarbībā ar *Humana Estonia*, kurai tolaik arī noritēja ES finansēts projekts.

Pēdējais Globālās izglītības centra izstrādātais kurss ir 80 stundu garš kvalifikācijas celšanas kurss, kurā līdztekus lekcijām un semināriem iekļauts arī darbs ar mācību materiāliem, mājas darbi un kursa projekts, kas ir jārealizē skolā. Kurss tika izstrādāts ar *Innove* (IM ieviešanas aģentūra) atbalstu. Vasaras un ziemas skolas, kā arī 80 stundu gara apmācības kurss ir akreditēts Izglītības ministrijā, un tādējādi par pabeigtajiem izglītības kursiem tiek izsniegti oficiāli sertifikāti. Igaunijas skolotājiem gadā jāsavāc vismaz 160 kvalifikācijas celšanas stundu.

3.6. MĀCĪBU GRĀMATAS UN CITI MĀCĪŠANĀS UN MĀCĪŠANAS MATERIĀLI

Igaunijā valsts nekontrolē skolās izmantoto mācību grāmatu kvalitāti. Skolas pašas var brīvi izvēlēties mācību grāmatas "brīvajā tirgū". Ir trīs galvenie mācību grāmatu izdevēji – *Koolibri*, *Varrak* un *Avita*. Skolotājus, kuri apmeklēja 80 stundu kursu, lūdza no GI perspektīvas novērtēt mācību grāmatas, kuras viņi izmanto skolā. Šķiet, ka skolotāji bija īpaši kritiski noskaņoti pret vēstures un pilsonības mācību grāmatām, vērtējot tās kā vienpusīgas un garlaicīgas. It īpaši problemātiski esot tās lietot skolās ar krievu valodu kā mācību valodu. Kāds skolotājs norādīja, ka jaunākās mācību grāmatas esot jauks izņēmums vispārējam likumam.

Arī citās mācību grāmatās jautājumi tiek galvenokārt mācīti no vietējā redzes punkta, un grāmatām pietrūkstot globālās dimensijas. Pilsonības mācības skolotāji arī atzīmēja, ka reizēm "globālie" temati esot atrodamī grāmatas beigās, un tādējādi laika trūkuma dēļ tos vai nu apskatot pavirši vai izlaižot pavisam.

Tāpat arī grāmatām pārmēta stereotipiskumu. Piemēram, skolotāji stāstīja:

"Es kopā ar 8.–9. klases skolēniem analizēju mācību grāmatas. Viņus pārsteidza tas, ka mācību grāmatās galvenokārt tiek runāts par vīriešiem un viņu sasniegumiem."

"Pamatskolas mācību grāmatās parādītas tikai konservatīvas dzimumu lomas. Reliģija vispār netiek pieminēta. Citas etniskās grupas – reti, un arī tad tikai dažas no tām. Vienīgais labi pārstāvētais temats ir vecums. Tāpēc es pats gatavoju daudz materiālu."

“Skolēni baidās skaļi paust savas domas. Viņus vajadzētu vairāk mudināt to darīt, paskaidrot, ka nav pareizo un nepareizo viedokļu, ka katram var būt savs viedoklis. Ģeogrāfijas mācību grāmatas tikai uzskaita faktus, bet arī tie reizēm tiek pasniegti stereotipiski vai sekli, daži temati vispār netiek pieminēti.”

“Mācību grāmatām vajadzētu izvairīties no stereotipiem: vajadzētu skaidri pateikt, ka mūsdienu pasaulē nevaram spriest par dažādiem cilvēkiem, balstoties vēsturiskajos notikumos vai no vēstures atvasinātos stereotipos. Jābūt vairāk piemēru, interaktīvu metožu, piemēram, diskusijām par filmām, gleznām, utt. Vairāk pētnieciskā darba. Iespēju satikties ar citu kultūru pārstāvjiem.”

“Es domāju, ka jaunajās mācību grāmatās ir mazāk stereotipu nekā vecajās. Taču mums jāpievērš vairāk uzmanības tam, kā mēs paši un mūsu skolēni lieto vārdus, lai izvairītos no vispārinājumiem.”

Papildus mācību grāmatām skolotāji izmanto pašu sagatavotos materiālus, tāpat arī viņiem ir iespēja izmantot NVO izstrādātos materiālus. Tos galvenokārt piedāvā Globālās izglītības centrs un *Humana Estonia*. Tāpat arī Igaunijas Apaļais galds attīstības sadarbībai izveidoja dažus materiālus, kurus izplatīja arī skolās.

2008. gadā Globālās izglītības centrs sāka veidot globāliem jautājumiem veltīto dokumentālo filmu bibliotēku. Šodien šajā filmu bibliotēkā ir vairāk nekā 160 dokumentālo filmu, kas skolotājiem ir pieejamas bez maksas. Daudzi skolotāji izmanto šo iespēju, un mācību gada laikā katru mēnesi tiek izsniegtas vidēji 50–60 filmas. Globālās izglītības centram ir arī bibliotēka, kas izsniedz grāmatas un nodrošina skolas ar bezmaksas mācīšanas un mācīšanās materiāliem par dažādiem tematiem: kā skolās svinēt ANO dienas, interaktīvas spēles un rotaļas, vadlīnijas par AI iekļaušanu dažādos mācību priekšmetos, u.c.

Centrs arī uztur skolotājiem domātu portālu www.maailmakool.ee, kurā vairums sagatavoto materiālu ir pieejami tiešsaistē. Tiek sniegti arī fona materiāli par dažādiem globāliem tematiem. Kāds cits portāls – www.1maailm.ee – ir domāts jauniešiem, tas piedāvā līdzīgu saturu par globāliem jautājumiem jauniešiem draudzīgākā formātā.

2012. gadā centrs izveidoja mācību līdzekli skolotājiem par izvēles kursu “Globalizējošā pasaule”. Tajā ietverta fona informācija, kā arī stundu plāni un interaktīvas metodes. Izglītības ministrijas 2013. gadā rīkotajā izglītojošo izdevumu konkursā grāmata saņēma labākā mācību līdzekļa balvu.

Pēters Vihma salīdzinoši pētījis (2013) kursu apmeklējušo un neapmeklējušo skolēnu attieksmi. Saskaņā ar viņa pētījumu skolēnu zināšanas par tādiem tematiem kā nabadzība un cilvēktiesības nepārprotami bija augstākas kursu apmeklējušajā grupā. Taču mazāka korelācija bija saistībā ar vides jautājumiem, mieru un konfliktiem. Šie rezultāti apstiprina *Praxis* pētījuma atradnes, ka mūsdienu skolu izglītībā īpaši pietrūkst tādu tematu kā nabadzība pasaulē, solidaritāte un cilvēktiesības. Tāpēc jāsaprot, ka GI aizpilda trūkstošās saites, veidojot holistiskāku ilgtspējīgas attīstības izpratni.

3.7. GI AKTIVITĀŠU FINANSĒŠANA

Eiropas Komisija/*EuropeAid*, atbilstoši budžeta sadaļai 21-02-03, daudzus gadus bijusi un aizvien vēl ir nozīmīgākā AI partnerības projektu finansētāja Igaunijā. Kopš 2008. gada realizēti vismaz 2–3 lieli projekti, kuri pozitīvi ietekmējuši GI/AI statusu valstī.

Galvenās NVO, kas strādājušas pie globālās izglītības projektiem, bijušas NVO *Mondo*, Jāna Tenisona Institūts, *Humana Estonia*, Seksuālās veselības biedrība, *Sillamäe* Bērnu labklājības biedrība, organizācija “Ētiskās saites” un Igaunijas Zaļā kustība. Igaunijas NVO panākumu pamatā ir tas, ka tiktāl Eiropas Komisija turpinājusi atbalstīt jauno dalībvalstu projektus ar papildu finansējumu. Igaunijas NVO ir labas saites ar citām Eiropas NVO, un tām izdevies izveidot sekmīgas partnerības. Tomēr pieteikšanās process joprojām ir saistīts ar lielu konkurenci un ir laikietilpīgs.

Igaunija pati ir jauna donorvalsts (tā pirms 15 gadiem kļuva no palīdzības saņēmējvalsts par donorvalsti). Oficiālās attīstības palīdzības (OAP) līmenis saglabājas diezgan zems (0,11% 2012. gadā). Kā minēts iepriekš, 2006. gadā pieņemtā “Igaunijas attīstības sadarbības un humānās palīdzības stratēģija” ietver arī globālās izglītības jēdzienu un paredz AI/GI aktīvu integrāciju formālajā izglītībā. Šobrīd no OPA NVO realizētajām AI/GI aktivitātēm novirzītās naudas apjoms ir apmēram 120 000 eiro gadā (2012. g.) Papildu finansējums arī tiek izmantots “Pasaules dienas” notikumam, kā arī brīvprātīgo darba atbalstam attīstības valstīs. Arī ĀM beidzot spējusi izveidot sistēmu, lai NVO varētu pieteikties līdzfinansējumam Eiropas Komisijas projektiem.

Neraugoties uz visām šīm labajām attīstības tendencēm, joprojām pastāv plaša starp pašreizējiem izdevumiem un UNDP mērķa – 3% no OPA globālajai izglītībai, informētības un izpratnes veicināšanai.³⁹ Pastāv arī drauds, ko NVO reizēm izjūt, ka ĀM uztver globālās izglītības mērķi tikai kā sabiedrības atbalsta iegūšanu OPA tēriņiem.

Mācību programmas reforma pavērusi iniciatīvu finansēšanas iespējas caur Izglītības ministriju. Kaut arī pieejamais finansējums ir pavisam mazs, tomēr IM atbalstījusi dažus kvalifikācijas celšanas kursus, kā arī UNESCO skolu GI aktivitātes. NVO arī varējušas pieteikties kvalifikācijas celšanas kursu finansēšanai caur *Innove* (IM ieviešanas aģentūra).

Jaunā iniciatīva – ciešāk apvienot vides izglītību un globālo izglītību zem vienota IIA jumta – varētu dot iespēju veidot partnerības, lai saistītu Ārlietu ministriju (attīstības izglītību), Izglītības ministriju (IIA), Vides ministriju (vides izglītība) un NO sadarbības stratēģijām, projektiem un rīcībai. Šāda veida sadarbība būtu pozitīva attīstības tendence, atklājot, ka Izglītības ministrija ir aktīvāka GI/AI jomā nekā Ārlietu ministrija, kā arī parādītu lielāku un svarīgāku, vairāku ieinteresēto pušu līdzfinansētu projektu priekšrocības salīdzinājumā ar mazām, atsevišķām iniciatīvām.

4. KONKRĒTU GADĪJUMU/LABĀS PRAKSES PIEMĒRU UZSKAITĪJUMS UN APRAKSTS

4.1 DRAUDZĪBAS SKOLAS AFGANISTĀNĀ, GANĀ UN KENIJĀ

Globālās izglītības centrs pēdējo 4–5 gadu laikā ir veidojis Igaunijas skolu saites ar skolām Afganistānā, Ganā un Kenijā. Šobrīd šādos kontaktos iesaistītas apmēram 30 Igaunijas skolas. Centrs nodrošina kontaktus, atbalsta skolu komunikāciju, kā arī piedāvā materiālus un organizē Igaunijas skolu apmeklējumus, lai paplašinātu zināšanas par attiecīgo valsti, kultūru un reliģiju. Dažiem skolotājiem arī bijusi apmaiņas vīzīšu iespēja. Piemēram, pēdējo četru gadu laikā četri Igaunijas skolotāji apmeklējuši Afganistānu, bet skolotāji no Afganistānas viesojušies Igaunijas skolās. Ganas skolotāji 2012. gadā piedalījās Igaunijas skolotāju vasaras skolā, bet 2013. gadā divi Igaunijas skolotāji dosies uz Ganu strādāt par brīvprātīgajiem. Skolēnu kontakti veidoti arī, izmantojot *Skype* konferences, kurās piedalījās afgāņu un igauņu bērni.

Skolu partnerības palielina skolēnu interesi un rada solidaritātes sajūtu. Igaunijas skolēni, uzzinājuši, ka viņu partnerskolām trūkst, piemēram, mācību materiālu, iesaistījās mācību materiālu izgatavošanā angļu valodas stundām. Viņi arī vākuši līdzekļus, lai partnerskolas varētu iegādāties mācību materiālus un saules baterijas.

Tomēr šo kontaktu galvenais mērķis joprojām ir izglītojošs. Pēdējo divu gadu laikā skolotāji izstrādājuši kopējus projektus, piemēram, par ūdeni, atkritumiem, izglītības kvalitāti, klimata pārmaiņām. Abas puses pētīja šos tematus un apmainījās rezultātiem, piemēram, īsfilmu veidā.

Dažu kontaktos ar Afganistānu iesaistīto skolotāju komentāri:

“Tas man šķita tik interesanti un tik atšķirīgi. Es domāju, ka tas noderētu arī skolēniem, lai viņi tik ļoti neturētos pie stereotipiem. Ka tur ir tikai teroristi, pašnāvnieki spridzinātāji. Tā kā esmu klases audzinātājs 8. klasei, nolēmu to darīt kopā ar savu klasi. Runāju arī ar vecākiem, lai viņi nebūtu pret to, viņi to ļoti atbalstīja. Tad ideja tā auga un auga, un beidzot es atradu kādu cilvēku blakus klasē, kas mani atbalstīja. Māri (no GI centra) fantastiski palīdzēja, uzaicinot ciemiņus. Sākumā es domāju, ka tāda draudzēšanās ar skolu Afganistānā būs ļoti grūta un sarežģīta, bet viss izrādījās tik vienkārši, ka es neredzu nekādu iemeslu, kāpēc to nedarīt.”

“Mums ir draudzības klase, un mums ir projekts, kurā kāds speciālists atnāca uzstāties. Skolēniem arī jāpēta Afganistāna. Janvārī mēs sadalījām skolēnus piecās grupās, atkarībā no viņu interesēm. Viņi uzklusēja ekspertus, veica paši savus pētījumus, bet pēc tam mēs sarīkojām skolēnu konferenci, kurā skolēni prezentēja savus pētījumus. Viņiem patiešām patika konferences rīkošanas atbildība. Viņi lepojās, ka var būt deleģēti runāt par Afganistānu kā īsti politiķi.”

4.2. 80 STUNDU GI KURSS

Pēdējo piecu gadu laikā dažādas NVO piedāvā Igaunijas skolotājiem daudzveidīgus īstermiņa apmācību pasākumus. Parasti tie vērsti uz AI materiālu un metožu praktisko izmantošanu klases ietvaros. Mazāks uzsvars likts uz pastāvošās izglītības sistēmas un prakses dziļu izvērtēšanu, kā arī kritiskās domāšanas attīstību.

Globālās izglītības centrs 2012. gadā sāka izstrādāt padziļinātu kvalifikācijas celšanas kursu skolotājiem kopā ar profesori Vanesu Andreoti (Olu Universitātes profesori). Atbalstu kursa izstrādei un pirmā kursa moduļa realizēšanai sniedza *Innove* (Izglītības ministrijas aģentūra). Kurss ietver profesores Andreoti lekcijas tiešsaistē, dažādu ekspertu

³⁹ ANO Attīstības programma (UNDP) iesaka trīs procentus attīstības sadarbības finansējuma izmantot attīstības izglītībai.

tematiskās lekcijas, kā arī dažādu GI metožu un materiālu izmēģināšanu. Tāpat arī dalībniekiem ir jāpiepilda kursa mape, veicot katrā modulī noteiktos mājas uzdevumus. Lai pabeigtu kursu, viņiem arī skolā jārealizē patstāvīgs projekts. Kursa saturs ir šāds:

Modulis	Lekcijas	Praktiskais darbs	Patstāvīgais darbs	Kopā
Globālā izglītība, globalizācija un savstarpējā atkarība	6	2		12
Sociālais taisnīgums un vienlīdzība	6	2	2	10
Daudzveidība	6	10	-	16
Miers un konflikti	6	2	2	10
Ilgspējīga attīstība	6	4	2	12
Skolu projekti un pašvērtējums	6	6	8	20
Kopā	36	26	18	80

2012.–2013. gadā 80 stundu kursu apmeklēja 55 skolotāji, kuri kursu novērtēja pozitīvi. 90% dalībnieku kursu uzskatīja par vērtīgu vai ļoti vērtīgu. Puse dalībnieku to uzskatīja par ļoti vērtīgu. Skolotāji saņēma savu stundu sagatavošanai noderīgu informāciju, un viņi bija saņēmuši no kursa gaidīto, kaut gan daži sūdzējās par lielo darba slodzi kursa laikā.

Dažu skolotāju komentāri:

“Kurss deva man pārlicību, ka ir iespējams panākt pārmaiņas. Otrkārt, ka svarīgi ir runāt. Treškārt, ka mums jāuzsver mierīgi konfliktu risināšanas līdzekļi... Mēs apspriedām tādas problēmas, piemēram, Izraēlas–Palestīnas konfliktu, par ko es neko daudz nezināju. Taču uzzinātais man noderēs. Piemēram, varēju saskatīt zināmas līdzības ar krievu un igauņu skolu segregāciju pie mums, Igaunijā. Ka mēs neredzam cits citu, ka citus uzskatām par briesmīgiem cilvēkiem.”

“Pirms šī kursa apmeklēšanas, es nebiju sevišķi labi informēts par globalizāciju vai par to, kā mācīt par cilvēktiesībām. Nebiju informēts par Afganistānu vai to, ka caur *Mondo* iespējams izveidot skolu saites. Tagad es jūtos piederošs sadarbības tīklam. Ja man rodas interese par kādu no tematiem, varu saņemt atbalstu tā mācīšanai.”

Garāki kursi palīdz izveidot sadarbības tīklu, lai nodrošinātu savstarpēju atbalstu un dalītos ar labās prakses piemēriem. Kursa dalībnieki izveidoja *Facebook* grupu, lai turpinātu sadarbīties arī nākotnē.

4.3. DOKUMENTĀLO FILMU KLUBI SKOLĀS

2008.–2011. gadā Globālās izglītības centrs kopā ar partneriem no Čehijas Republikas, Slovākijas un Polijas realizēja ES finansētu projektu. Šajā projektā tika izmantota Čehijas partnera “Cilvēki trūkumā” pieredze, palīdzot jauniešiem izveidot viņu pašu kino klubus skolā, organizēt kino demonstrācijas saviem vienaudžiem.

Projekts noderēja, izveidojot līdzīgu sistēmu arī Igaunijā. Tāpat arī, pateicoties šim projektam, Globālās izglītības centram izdevās izveidot plašu dokumentālo filmu bibliotēku, kura atjaunināta un paplašināta arī pēc sākotnējā projekta pabeigšanas. Šobrīd tajā ir apmēram 160 dokumentālo filmu, kas skolotājiem un filmu klubiem ir pieejamas bez maksas. Filmu bibliotēka katru gadu tiek papildināta ar jaunām filmām, kā arī atbalsta fona un metodoloģiskajiem materiāliem. Katru mācību gadu bibliotēka izsniegusi apmēram 500 filmu. Vērtējums liecina, ka skolotāji un jaunieši uzskata filmas par labu materiālu un metodi, lai runātu par globālām parādībām un mainītu attieksmes.

Šobrīd ir apmēram 20 Dokumentālo filmu klubu (DFK – *DokumentaaliFilmiklubi*). Skaitlis saglabāties nemainīgs, kaut ir mainījušies cilvēki un reizēm – klubu atrašanās vietas, tie pārcēlušies no skolām uz jauniešu centriem. Dokumentālo filmu klubu mērķauditorija ir 13–20 gadus veci jaunieši. Šajā vecumā cilvēki aizvien vēl veido savu pasaules uzskatu un viedokļus, sāk izprast savu lomu sabiedrībā. Tāpēc filmām un diskusijām ir liels potenciāls attīstīt pasaules, dažādu kultūru un globalizācijas izpratni. Tāpat arī Centrs organizējis dažādus izglītojošus pasākumus un seminārus, lai mudinātu jauniešus iegūt gan praktiskas, gan teorētiskas zināšanas par filmu veidošanu.

Centra pasūtītie un sociologa Pētera Vihmas 2011.–2012. gadā veiktie pētījumi atklāj, ka Igaunijas jaunieši nav sevišķi labi informēti par globāliem jautājumiem. Tomēr viņi gribētu vairāk par tiem uzzināt. Skolas un mediji viņiem piedāvā ļoti maz informācijas vai iespēju būt globāliem pilsoņiem. Vērtējumi rāda, ka Globālās izglītības centra filmu bibliotēka ir paplašinājusi filmu izmantošanu skolās kā mācīšanas un mācīšanās metodi. Tāpat arī jaunieši ir kļuvuši zinošāki par globāliem jautājumiem. Taču pētījumi arī atklājuši, ka lielāka informētība automātiski nerada lielāku aktivitāti. Jauniešiem ir nepieciešamas arī prasmes un motivācija, kā arī līdzīgi domājoši biedri. Šī iemesla dēļ GI centrs šobrīd piedāvā jauniešiem apgūt arī kampaņu rīkošanas prasmes.

4.4. ATTĪSTĪBAS IZGLĪTĪBAS INTEREŠU AIZSTĀVĪBA

Igaunijas NVO *Mondo* Izglītības attīstības centrs (IA) kopš 2008. gada sekmīgi nodarbojies ar interešu aizstāvību attiecībā ar Nacionālo eksaminācijas un kvalifikācijas centru (NEKC). NVO *Mondo* organizējusi klātienē tikšanās ar amatpersonām un aicinājusi tās mācību braucienos, kā arī piedalīties attīstības izglītības (AI) apmācībā. Kad sākās darbs pie jaunās mācību programmas izstrādes, NVO *Mondo* pirmajā Igaunijas mācību programmu speciālistu sanāsmē iesaistīja divus ekspertus no Somijas Izglītības pārvaldes, kuri strādā ar AI. Pēc tam NEKC lūdzta IAC ekspertus sniegt komentārus par jaunās programmas projektu, un šie komentāri tika sagatavoti kopā ar citām pilsoniskās sabiedrības organizācijām no Igaunijas attīstības nevalstisko organizāciju platformas AKÜ. Šī darba rezultātā jautājumi par Tūkstošgades attīstības mērķiem ir iekļauti valsts eksāmenos.

5. NOBEIGUMA SECINĀJUMI

Kopumā var secināt, ka situācija Igaunijā pēdējo gadu laikā ir uzlabojusies, taču tā joprojām ir tālu no ideālas. Nacionālajā mācību programmā tagad lielāks uzsvars likts uz vispārējām vērtībām, kompetencēm, priekšmetu integrāciju un caurviju tematiem, kas atbilst globālajai izglītībai, jo tieši šīs daļas vislabāk atklāj globālo izglītību. Tāpat arī GI aizvien vairāk tiek uztverta kā mācību programmas caurviju jautājums, kura galvenās vērtības vajadzētu ietvert visos priekšmetos, visos līmeņos, kā arī ārpusprogrammas aktivitātēs. Tā var arī parādīties ārpusklases darbā, ar to iepazīstināt un to ieviest var arī skolotāji, skolas, biedrības (piemēram, NVO), kas apmeklē skolas.

AI/GI galvenie veicinātāji bijušas NVO, kas praktizē un veicina AI. Tās nodrošinājušas vērtīgu atbalstu un iniciatīvas, integrējot AI/GI mācību procesā. Dažādām NVO ir specializētās zināšanas par dažādiem globālajiem jautājumiem; tās izstrādā materiālus un organizē apmācības, sadarbojas ar skolām un skolotājiem, kā arī piedāvā piedalīties brīvprātīgo darbā ārpus skolas. Igaunijas šīs jomas NVO kapacitāte un profesionālisms ir strauji audzis, pateicoties dažādiem Eiropas Komisijas atbalstītiem ilgtermiņa projektiem. NVO mērķis ir efektīvi strādāt ar nacionālajām izglītības sistēmām, skolu mācību programmām un jauniešu organizācijām, sniegt jauniešiem vērtības, attieksmes, zināšanas, izpratni un prasmes, kas nepieciešamas, lai izdarītu informācijā balstītu izvēli un kļūtu par pašpārliecinātiem un aktīviem globāliem pilsoņiem.

NVO ir visai sekmīgi sadarbojušās, rīkojot aktivitātes un aizstāvot intereses, un daļēji tieši šī iemesla dēļ AI/GI parādījās mācību programmas reformas procesā. Kopumā palielinājusies dažādu ieinteresēto pušu sadarbība, tāpat arī Igaunijas Izglītības ministrijas nostāja kļuvusi aktīvāka. GI joprojām maz iekļauta vispārējā skolu attīstībā. Skolas un skolotāji saskaras ar problēmām, apskatot GI sarežģītību un iezīmes visā mācību programmā, ne tikai atsevišķos tematos. Reizēm skolotāju un skolu vadības sadarbība nevedas viegli. Skolotājiem arī ir liela darba slodze un ierobežots laiks lielāku pasākumu realizēšanai. NVO uztver kā labus palīgus, kas atbalsta skolotājus GI darbā.

GI nodrošināšana ir atkarīga no aizrautīgu individu enerģijas un entuziasma. Tāpēc ir jāpalielina šādu cilvēku skaits, piemēram, piedāvājot garākus apmācības kursus, sadarbības tīklus un lielāku ministriju un skolu vadību atbalstu. Citējot kādu Igaunijas skolotāju: "Es domāju, beigu beigās, GI panākumi ir atkarīgi no skolotāju entuziasma. Un profesionālisma. Tā ir kombinācija. No otras puses, man ir atbalstošs sadarbības tīkls, no kura es saņemu informāciju. Piemēram, *Mondo* Globālās izglītības centrs. Taču, no otras puses, man ir mana griba un manis paša sadarbības partneri skolā. Tas ir arī atkarīgs no skolēniem un manis kā skolotāja iepriekšējās pieredzes."

ZIŅOJUMS PAR ATTĪSTĪBAS IZGLĪTĪBAS/ GLOBĀLĀS IZGLĪTĪBAS KLĀTBŪTNI FORMĀLAJĀ IZGLĪTĪBĀ: SITUĀCIJA APVIENOTAJĀ KARALISTĒ (ANGLIJĀ)

Līdsas Attīstības izglītības centrs (Ādams Rensons (*Adam Ranson*))

Šis ziņojums sniedz pārskatu par globālajām zināšanām Anglijā. Kaut gan tas neaptver visas globālās zināšanas citās Apvienotās Karalistes daļās (Ziemeļīrijā, Velsā un Skotijā), tiks izdarītas atsauces arī uz pašreizējo situāciju šajās zemēs.

Piezīme: Visā ziņojumā termini “globālās zināšanas” (GZ) un “attīstības izglītība” (AI) tiek lietoti vienādā nozīmē.

1. IEVADS UN FONĀ INFORMĀCIJA

Apvienotajā Karalistē globālās zināšanas vai attīstības izglītība pastāvējusi vairāk nekā 40 gadus. Lielu šī perioda daļu visā Apvienotajā Karalistē tika īstenota gan valsts, gan nacionālo NVO politika un programmas. Pēdējā laikā, pēc varas nodošanas Skotijai, Velsai un Ziemeļīrijai un katrai nācijai uzņemoties atbildību par izglītības nodrošināšanu, parādījušās atšķirības arī attiecībā uz attīstības izglītības politiku un tās nodrošināšanu. Velsa pieņēmusi īpaši progresīvu mācību programmu “Izglītība ilgtspējīgai attīstībai un globālai pilsonībai”. Savukārt Skotijā globālā pilsonība ir viena no trim galvenajām “Caurviju tēmām, kas apgūstamas mācību programmā”. Anglijā izglītības politika tagad koncentrējas uz šaurāku, zināšanās balstītu mācību programmu. Taču vienlaikus valsts sākusi realizēt jauno, nacionālo Globālo zināšanu programmu, ko nodrošina uzņēmējdarbības un brīvprātīgā sektora organizācijas.

Attīstības izglītība / pasaules izzināšana AK sākās daļēji kā palīdzības aģentūru reakcija uz nepieciešamību vairot sabiedrības izpratni par “globālās nabadzības cēloņiem un risinājumiem”. Liela šī darba daļa bija vērsta uz “formālā sektora” izglītību, tomēr bija arī centieni uzrunāt jaunatnes sektoru, notika uz universitātes studentiem, arodbiedrībām un sabiedrību vērstas kampaņas. Šobrīd AK ir plašs attīstības izglītībā iesaistīto organizāciju diapazons. Sīkāk par to skat. 3. sadaļu.

Sešdesmitajos un septiņdesmitajos gados palīdzības aģentūras un valsts finansēja virkni programmu, kuru mērķis bija palielināt sabiedrības izpratni par attīstību. Dažas aģentūras vairāk pievērsa uzmanību centralizētam atbalstam, turpretim citas, it īpaši *Oxfam*, atbalstīja vietējo izglītības centru izveidi, kas varētu sniegt skolām “praktisku” atbalstu.

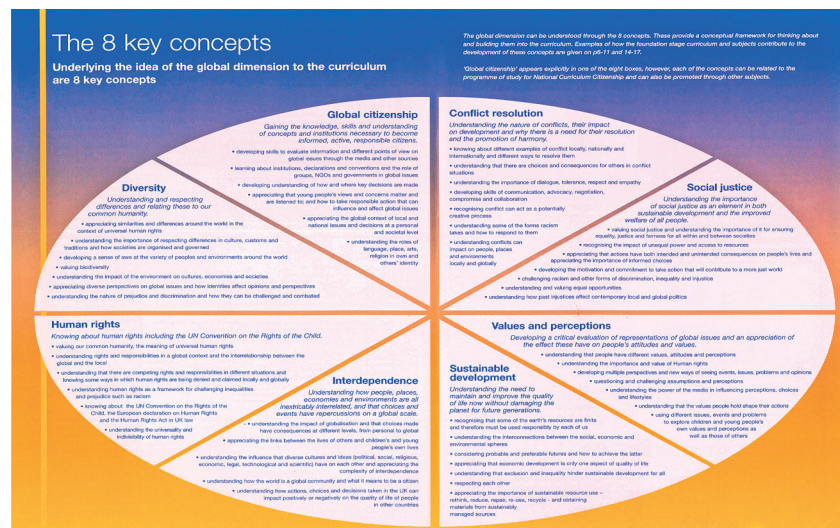
Septiņdesmito gadu beigās un astoņdesmitajos gados attīstības izglītības NVO atkāpās no pieredzes sniegšanas atsevišķos pasākumos (piemēram, uzstājoties skolu sapulcēs) un sāka izstrādāt mācību materiālu paketes un rokasgrāmatas skolām. Šis periods pieredzēja interaktīvo lomu spēļu un simulāciju uzplaukumu, tādējādi tika veidota identifikēšanās ar politisko un sociāli ekonomisko interešu konfliktu upuriem, kā arī veicināta izpratne par sociālā taisnīguma jautājumiem un attīstības izglītību. Tika izdoti tādi materiāli kā “*Starpower*” (Zvaigžņu spēks), “*Bafa Bafa*”, *Oxfam* “*Poverty Game*” (Nabadzības spēle), “*Grain Drain*” (Graudu noplūde) un citi, kas palielināja izpratni par dzimumu jautājumiem un sieviešu lomu dažādās sabiedrībās. Divdesmit gadu laikā – no 1990. gada līdz 2010. gadam – pieredzēts gan mācību programmu attīstības programmu īstenošanas, gan mācību materiālu izdošanas radikāls pieaugums. Resursi aizvien biežāk bija paredzēti konkrētām vecuma grupām un mācību priekšmetiem. Bija mēģinājumi veidot materiālus “jauniem” priekšmetiem, tādiem kā matemātika un eksakto zinātņu priekšmetiem, bet tāpat arī tradicionālākiem priekšmetiem – tādiem kā ģeogrāfijai un reliģijas izglītībai. Pēc tam, kad 1999. gadā mācību programmā tika ieviests tāds mācību priekšmets kā pilsonība, parādījās jauna iespēja pievērsties globālajiem tematiem un jautājumiem.

Daļēji reaģējot uz brīvprātīgā sektora veikto interešu aizstāvības darbu, Izglītības ministrija izdeva divus svarīgākos ievirzes dokumentus skolām par “**Globālo dimensiju mācību programmā**”.

Pirmais no tiem (Globālās dimensijas attīstīšana skolu programmā, 1999. g.) ieviesa vienkāršu ietvaru, kurā skolām mācīt globālos tematus, bet otrs iezīmēja veidus, kā tos integrēt mācītajā skolu programmā.

Skolas plaši izmantojušas ievirzes dokumentos noteiktos astoņus jēdzienus, par tiem informētas arī Eiropas attīstības izglītības NVO.

Šie jēdzieni ir: globālā pilsonība, konfliktu risināšana, sociālais taisnīgums, vērtības un priekšstati, ilgtspējīga attīstība, savstarpēja atkarība, cilvēktiesības un daudzveidība.

Otrais ievirzes dokuments, **Globālā dimensija darbībā** (2008. g.), bija ieteikumi mācību programmas plānošanā, kuru mērķis bija parādīt, kā šos astoņus svarīgākos jēdzienus mācīt dažādu priekšmetu stundās gan pamatskolās, gan vidusskolās. Lai sekmētu šīs pieejas ieviešanu vietējās pašvaldībās un skolās, Kvalifikāciju un mācību programmas pārvaldes ievirzes dokuments noteica, ka jāieceļ nacionālais padomnieks.

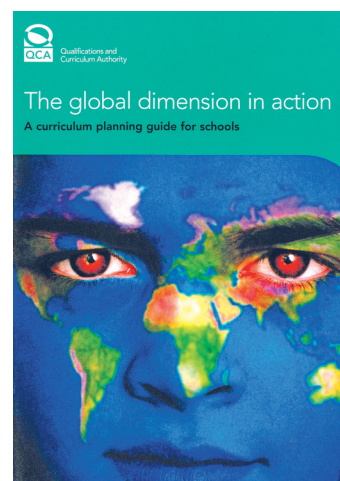
2. INFORMĀCIJA PAR PĒTNIECĪBAS PROCESU UN METODOLOĢIJU

Ši ziņojuma pamatā ir atbildes uz pētījuma aptaujas anketu, ko aizpildīja virkne Anglijas vietējo un nacionālo attīstības izglītības NVO. Daži respondenti piedalījās aptaujā, izmantojot e-pastu, citi tika intervēti, izmantojot Skype. Ieguldījumu devuši:

- *Think Global* (Domāt globāli)
- Izglītības institūta Attīstības izglītības pētījumu centrs
- Attīstības izglītības centrs (Šefilda)
- Redingas Starptautiskās solidaritātes centrs
- AIC konsorcijs / Lenkasteras Globālās izglītības centrs
- Lidsas Attīstības izglītības centrs
- Liverpūles *One World Centre* (Viens pasaules centrs)
- OASES konsultants: Hilairs Agnama (*Hilaire Agnama*)
- Kreivenas Attīstības izglītības centrs

DEFINĪCIJAS

Gadu gaitā attīstības izglītības aprakstīšanai izmantoti dažādi termini. Septiņdesmitajos, astoņdesmitajos un deviņdesmitajos gados bija plaši izplatīti tādi apzīmējumi kā "pasaules izzināšana" un "attīstības izglītība". 2000. gadā AK valdība sāka izmantot terminu "globālā dimensija", un, tā kā šī bija Izglītības departamenta lietotā terminoloģija,

arī AI NVO sāka to plaši lietot. 2007. gada Kvalifikāciju un mācību programmu pārvaldes ievirzes dokuments **“Globālā dimensija darbībā”** globālo dimensiju definēja šādi:

“Globālā dimensija pēta to, kas mūs sasaista ar pārējo pasauli. Tā dod iespēju izglītojamajiem pievērsties sarežģītiem globāliem jautājumiem un izpētīt savu dzīvju saistību ar cilvēkiem, vietām un problēmām citviet pasaulē. Globālā dimensija var attiekties gan uz attīstības, gan attīstītajām valstīm, tostarp, Eiropas valstīm. Tā palīdz izglītojamajiem iztēloties citādākas nākotnes un to, kāda varētu būt viņu loma taisnīgas un ilgtspējīgas pasaules izveidē.”

Globālā dimensija un ilgtspējīga attīstība bija viena no septiņām mācību programmas caurviju dimensijām, tostarp arī:

- identitāte un kultūru daudzveidība,
- kopienas līdzdalība.

Pēdējā laikā plašāk lietots termins “globālās zināšanas”. Pašlaik Starptautiskās attīstības departaments finansē nacionālo “Globālo zināšanu programmu”.

Attīstības izglītības centru konsorcijs apraksta globālās zināšanas kā tādas, kas “dod bērniem un jauniešiem to, kas nepieciešams, lai sekmīgi un atbildīgi dzīvotu savstarpēji saistītajā pasaulē. Globālās zināšanas ir cieši saistītas ar “mācību programmas globālo dimensiju” un “izglītību globālajai pilsonībai”. Globālās zināšanas nav “papildu priekšmets”, ko iespiest pārblīvētā mācību programmā, bet ir saistītas ar pašu izglītības būtību.”

AK jumta organizācija “*Think Global*” (agrāk pazīstama kā Attīstības izglītības biedrība) globālās zināšanas definē kā “izglītību, kas ievieto mācīšanos globālā kontekstā, veicinot:

- kritisku un radošu domāšanu;
- atšķirīgā apzināšanos un atvērtību tam;
- globālo problēmu un varas attiecību izpratni;
- kā arī optimismu un rīcību pasaules uzlabošanai.”

Dažas organizācijas devušas priekšroku citiem terminiem, lai veicinātu skolu pievēršanos globāliem tematiem. *Oxfam*, piemēram, izvēlējies izglītībā globālai pilsonībai balstītu pieeju, turpretim UNICEF veicina “tiesību perspektīvas” skatījumu.

3. KĀ GZ TIEK PASNIEGTAS ANGLIJAS FORMĀLAJĀ IZGLĪTĪBAS SEKTORĀ?

Vēsturiski skolas nodrošinājušas globālās zināšanas, reaģējot uz virkni mācību programmā ietvertu iespēju. Tiek gatavota jauna mācību programma 2014. gadam; tās publicētie projekti vedina domāt, ka šādu iespēju būs mazāk. Vēsturiski bijuši vairāki globālo zināšanu dzinējspēki. Starp tiem minami:

katra mācību priekšmeta programmā ietvertās iespējas;

- caurviju dimensijas;
- ārpusstundu aktivitātes, piemēram, skolu partnerība;
- tāpat arī daudzas skolas organizē globāliem tematiem veltītas dienas kā ārpusstundu pasākumus.

3.1. KATRA MĀCĪBU PRIEKŠMETA PROGRAMMĀ IETVERTĀS IESPĒJAS

Agrāk mācību priekšmetu programmās bija labi iedibinātas iespējas mācīt globālus tematus; taču tas, vai skolotāji tās izmantoja, lielā mērā bija atkarīgs no individuālo skolotāju attieksmes un ieinteresētības. Tā rezultātā faktiskā globālo zināšanu nodrošināšana mācību programmās dažādās skolās ļoti atšķīrās gan kvalitātes, gan kvantitātes ziņā. Piemēram, daudzas moderno valodu nodaļas vēsturiski uzskatījušas, ka tām ir grūti iestrādāt globālos tematus mācību programmā skolēnu valodu zināšanu un nepieciešamības koncentrēties uz vārdu krājumu un gramatiku dēļ. Tomēr dažu skolu moderno valodu nodaļas un atsevišķi skolotāji atraduši veidus, kuros 11–16 gadus veci skolēni var pievērsties ar sociālo taisnīgumu un taisnīgu tirdzniecību saistītiem jautājumiem.

AK mācību programma tika pārskatīta 2007. gadā, un te parādījās jaunas iespējas iestrādāt globālās zināšanas mācību priekšmetu programmās. Globālās dimensijas un ilgtspējīgas attīstības, kā arī identitātes un kultūru daudzveidības un kopienas līdzdalības kā "caurviju tematu" ieviešana mācību programmā nodrošināja skolām vēl vienu iespēju.

Taču jaunajās 2014. gada mācību priekšmetu programmās būs daudz šaurāks skatījums uz to, kādam vajadzētu būt mācību priekšmetu saturam. Tas mazinās iespējas pasniegt globālās zināšanas.

3.2. CAURVIJU DIMENSIJAS

Anglijas vidusskolās personiskās veselības un sociālās izglītības/pilsonības stundas, kā arī skolu sapulces nodrošina skolām dabisku iespēju mācīšanas un mācīšanas procesā ietvert globālās zināšanas. Runājot par konkrētiem priekšmetiem, daudzi intervētie skolotāji kā visbiežāk apskatītos caurviju tematus minēja: ģeogrāfiju, reliģijas zinības / reliģisko izglītību, modernās svešvalodas un dabas zinības. Viena skola atzīmēja, ka viņu skolā A-līmeņa vācu valodas stundās skolotājs spējis pievērsties *Fairtrade*, atkritumu apsaimniekošanai, dzīvei graustos un cilvēktiesībām.

Iespējams, ka pamatskolās ir lielāka elastība attiecībā uz stundu strukturēšanu un pasniegšanu, kas pieļauj GZ ieviešanu visā mācību programmā. Mācību vienības tiecas būt tematiskākas un vairāk uz bērnu orientētas, ļaujot pievērsties kādam tematam caur dažādiem mācību priekšmetiem un daudzējādus veidos.

Papildus tam dažas skolas izmanto aktuālos notikumus, piemēram, Olimpiskās vai Paraolimpiskās spēles, lai pievērstos GL caurviju tematiem, tādiem kā taisnīga spēle, sociālais taisnīgums un oglekļa pēdas nospiedums. Skolas izmanto arī vēlēšanas kā iespēju apspriest dažādus GZ tematus, izvēloties tādus jautājumus kā sociālais taisnīgums, demokrātija, vērtības un uztvere. Lai pasniegtu GZ kā caurviju tematu, skolas bieži uzaicina runātājus un semināru vadītājus, piemēram, rezidējošus māksliniekus.

3.3. ĀRPUSSTUNDU AKTIVITĀTES

Skolu partnerības

Daudzas skolas uztver skolu partnerības, it īpaši tās, kas saista ziemeļus un dienvidus, kā labu iespēju, kas ļauj skolēniem veidot izpratni par citām kultūrām un saprast GZ tematus. Tiek uzskatīts, ka tās piešķir mācību programmai sociālu, morālu, garīgu un kultūras caurviju dimensiju. Bieži vien skolas izmanto no partneriem iegūtus autentiskus datus un konkrētu gadījumu analīzes, lai veidotu individualizētus mācību materiālus. Tāpat arī šādas partnerības var veicināt skolēnu un darbinieku personisku attiecību veidošanos, kas, savukārt, bieži nostiprina mācīšanās rezultātus, tā var būt motivācija mācīties vairāk un rīkoties.

Skolu partnerības var būt pievilcīgas arī tāpēc, ka, tās realizējot, iespējams saņemt papildu finansējumu, apmācību un atbalstu, ārēju atzinību un apstiprināšanu. Šis papildu atbalsts un palielinātā redzamība bieži vien "attaisno" GZ tematu un aktivitāšu iekļaušanu.

Ārpusstundu pasākumu dienas

Daudzi skolotāji, kuri piedalījās aptaujā, uzskatīja, ka mācību programma ir tik ļoti piebļīveta ar mācīšanas un mācīšanās prasībām, ka ir grūti atrast vietu vēl kaut kam citam. Tāpēc ārpus stundām rīkotie klubu pasākumi bieži kalpo kā GZ forumi. Skolotāji aptaujā minējuši tādus piemērus kā: *Amnesty International*, Jaunu kooperatīvu sociālo uzņēmumu grupas, Eko klubs, *Fairtrade* klubs, kā arī zinātnes, tehnoloģiju, inženiertehniskie un matemātiskie klubi.

Pastāvot spiedienam paaugstināt akadēmiskos standartus un uzlabot eksāmenu rezultātus, galvenajos priekšmetos GZ netiek uzskatītas par prioritāti. Tāpēc daudzas skolas ietver GL caurviju "ārpusstundu" vai visas skolas īpašiem notikumiem veltītās dienās (piemēram, Cunami katastrofas diena vai Holokausta piemiņas diena). Gatavojoties šīm tematiskajām dienām, skolotājiem bieži vien ir iespēja strādāt ar dažādiem mācību programmas aspektiem un sadarboties ar dažādiem skolas darbiniekiem.

Balvas

Pēdējo 10–15 gadu laikā nodibinātas vairākas "globālās balvas", uz kurām var pretendēt skolas un individuāli skolotāji. Dažas no tām aprakstītas šajā tabulā.

Balvas nosaukums	Institūcija, kas piešķir balvu	Interneta saite	Piezīmes
Globālā skolotāja balva	AIC konsorcijs	http://globalclassrooms.co.uk/	Balva mudina skolotājus apsvērt savu zināšanu bāzes un ar izglītību taisnīgai un ilgtspējīgai pasaulei saistīto galveno jēdzienu izpratni
Starptautisko skolu balva	Britu padome	http://www.britishcouncil.org/learning-international-school-award.htm	Starptautisko skolu balva ir akreditācijas shēma par mācību programmā balstītu skolu starptautisko darbu. Populāra balva, bet drīzāk vispārēji starptautiska, nevis "globāla"
Globālā skolu balva	Jorkšīras un Hamberas skolu biedrība	http://www.yhgsa.org.uk/cd-global-schools-award.php	Detalizētāk un dziļāk par globālo
Fair Trade skolu balva	Fair Trade fonds	http://www.fairtrade.org.uk/schools/about_fairtrade/what_is_a_fairtrade_school.aspx	Vienota shēma, ko atbalsta <i>People & Planet</i> , SCIAF, CAFOD, <i>Fairtrade Towns</i> , attīstības izglītības centri. Ļoti populāra skolu vidū.
Balva par tiesību ievērošanu	UNICEF	http://www.unicef.org.uk/Education/	Populāra skolu vidū. Apvieno visu AK jurisdikciju izglītības prioritāšu diapazonu; globālā dimensija, mācīšanās sociālie un emocionālie aspekti, kopienas saliedētība un ilgtspējīga attīstība.
Stīvena Lorensa izglītības standarts	Līdsas Bērnu un jauniešu dienests	http://www.educationleeds.co.uk/sles/	Atbalsts labās prakses nostiprināšanai attiecībā uz rasu vienlīdzību skolās un vidēs.
Ekoskolu balva	Vides izglītības fonds	http://www.eco-schools.org/menu/about/eco-schools-2	Katra skola iziet septiņu soļu pārmaiņu procesu un pilnvaro jauniešus, kad vien viņi var, vadīt procesus un darbības.

3.4. VALSTS ATBALSTS GLOBĀLAJĀM ZINĀŠANĀM

Globālo zināšanu programma (Anglija) – šī ir jauna nacionālās valdības iniciatīva, ko finansē UKAID (mērķis ir piecu gadu laikā aptvert pusi Anglijas skolu). Programmu, kuru vada privātā sektora izglītības uzņēmums, nodrošina uzņēmumu konsorcijs, kurā ietilpst *Think Global*, Izglītības institūts (DERC), *Oxfam* un Ģeogrāfijas biedrība. Tiks realizēta profesionālās tālākizglītības (PTI) programma skolu klāstros, īpaši uzsverot to, ka "skolas uzņemas atbildību par globālajām zināšanām". Šajā modeli vairākas "vadošās skolas" izvērsīs apmācību plašākās skolu grupās, kurās būs iespējams izmantot nacionālo apmācību programmu, kurai piekļuvi nodrošinās e-kredītpunktu sistēma.

Šis plāns ir sagatavošanas posmā, tāpēc ir par agru komentēt tā iedarbību, lai cik nozīmīgi līdzekļi būtu veltīti tā ietekmes novērtēšanai. Šajā posmā ir arī vērts piezīmēt, ka vadošajām skolām ierobežoti pieejamās apmācības dēļ iespēja, ka skolas varētu pašas uzņemties atbildību par globālajām zināšanām, būtu apdraudēta. Piemēram, viena no pastāvīgām problēmām saistībā ar globālajām zināšanām, ir tā, ka skolas bieži vien koncentrē uzmanību uz līdzekļu piesaisti, bet tas savukārt gandrīz neizbēgami pastiprina negatīvu aizbildniecisku un protežējošu attieksmi no skolēnu puses. Globālo zināšanu programmai ir virkne ļoti specifisku (un salīdzinoši šauru) mērķu, tādu kā "Pāreja no labdarības uz taisnīguma perspektīvu". Kaut arī tie atspoguļo visai šauru un ierobežotu pieeju globālajām zināšanām, taču iespējams, ka to koncentrētība palīdzēs skolām izvairīties no tradicionālām kļūmēm, kuras saistītas ar globālo zināšanu sniegšanu skolēniem.

4. KURAS ORGANIZĀCIJAS AK NODROŠINA GZ?

Sīkāk organizācijām, kuras AK nodrošina AI, jāmin:

- a) attīstības izglītības centri; šis ir vietējo izglītības centru tīklojums, kas nodrošina atbalstu un profesionālo tālākizglītību skolām un jauniešu dienestiem. Tieši šie centri nodrošinājuši lielu daļu no visprogresīvākā darba globālo zināšanu jomā, jo tieši un ilgstoši sadarbojušies ar skolām. Atšķirībā no dažām citām Eiropas valstīm šo centru darbinieki parasti ir kvalificēti un pieredzējuši skolotāji;
- b) attīstības sadarbības NVO ("Palīdzības aģentūras", tādas kā *Oxfam*, *Action Aid* (Rīcības palīdzība) *Christian Aid* (Kristīgā palīdzība), *UNICEF*, *War on Want* (Karš pret trūkumu), *Save the Children* (Glābiet bērnus): daudzām no šīm NVO ir izglītības programmas vai nodaļas. Tās parasti savā darbā koncentrējušās uz resursu izstrādi un informācijas izplatīšanu, izmantojot mājas lapas vai to nosūtot. Laiku pa laikam šīs organizācijas arī algojušas izglītības konsultantu un veicinātāju komandas, darbam ar sabiedrību;
- c) organizācijas, kas atbalsta tieši skolu saites. Starp tām minamas: UKOWLA (*UK One World Linking Association* – AK Biedrība vienas pasaules savienošanai), Britu padome un Globālo skolu partnerības programma (ko realizē UKOWLA un Britu padome);
- d) nacionālās asociācijas vai jumta organizācijas: AICK (Attīstības izglītības centru konsorcijs), *Think Global*, *SEEd*;
- e) organizācijas, kas rīko kampaņas: piemēram, *The Fairtrade Foundation*, *World Development Movement*, *People and Planet*;
- f) universitāšu attīstības izglītības kursi: divas AK universitātes piedāvā maģistra līmeņa attīstības izglītības kursus. Tās ir Londonas Dienvidkrasta universitāte un Londonas Universitātes Izglītības institūts. Abas piedāvā attīstības līmeņa maģistrantūras kursus, kas domāti skolotājiem un NVO profesionāļiem. Skat. 3. pielikumu, attīstības izglītības bakalaura līmeņa kursus piedāvā vairākas universitātes, tostarp Saseksas, Austrumanglijas, Līdsas universitātes, kā arī Orientālistikas un Āfrikas studiju fakultāte Londonā;
- g) aģentūras, kas nosūta darbā brīvprātīgos, piemēram, VSO, arī koncentrējas un attīstības izglītību un veido saites ar citiem AI sniedzējiem. Sākot no sešdesmitajiem gadiem līdz deviņdesmito gadu beigām organizācija *Return Volunteer Action* (Atgriezušos brīvprātīgo darbība), bija apņēmusies nodrošināt, lai tie, kas strādājuši ārzemēs, pēc atgriešanās AK tiktu efektīvi izmantoti, nodrošinot atgriezenisko saiti potenciālajiem brīvprātīgajiem, kā arī strādājot ar attīstības NVO un IAC.

5. GZ APVIENOTĀS KARALISTES SKOLĀS

5.1. MĀCĪBU PROGRAMMA

Laika posmā no 1997. gada līdz 2010. gadam AK mācību programmā bija virkne iespējamo vietu, kur ieinteresēti un aizrautīgi skolotāji varēja iekļaut globālos tematus un jautājumus. Taču pēc mācību programmas pārskatīšanas 2007. gadā mācību programmas kļuva elastīgākas, un globālajai dimensijai un ilgtspējīgai attīstībai pat tika atvēlēta sava vieta "mācību programmas kopainā" – ietvardokumentā.

Kopš 2010. gada jaunā koalīcijas valdība pārskata mācību programmu ar mērķi koncentrēt uzmanību uz to, lai skolēni iegūtu zināšanas, jo sevišķi tās, kas saistītas ar AK tradīcijām. Ir daudz šaurāks skatījums uz to, ko vajadzētu mācīt, kaut gan izglītības un akadēmiskajā vidē daudzi to ir kritizējuši.

Kāds vidusskolas skolotājs, atbildot uz aptaujas jautājumiem, sacīja: "Manuprāt, GZ var nebūt pilnībā savienojamas ar mācīšanu mūsdienās, jo mana kā skolotāja prioritāte (neatkarīgi no maniem personiskajiem uzskatiem) ir mana priekšmeta joma un standartu paaugstināšana, kā arī eksāmenu rezultāti. Tā kā AI nav prioritāte, jebkura GZ iekļaušana nozīmē, ka man šķiet, ka es daru labu darbu, jau tikai izvēloties to iekļaut. Es atvēlu tām vietu, es daru vairāk nekā nepieciešams. Sastatot to ar ideālu (piemēram, ja GZ būtu prasība), tam ir mazs potenciāls. Tāpēc, ka mūs šajā ziņā nevērtē. Ir atšķirība starp "jauki, ja būtu" un "jābūt". Diemžēl, lai saglabātu savu darba vietu, jārikojas pretēji savai personiskajai pārliecībai!"

Nacionālajai skolu inspekcijas iestādei OFSTED, eksaminācijas iestādēm, kā arī salīdzinošajās rangu tabulās parasti nav konkrētu GZ vērtēšanas kritēriju, daļēji tāpēc, ka tās bieži ir vērtībās balstītas un tāpēc grūti izmērāmas. Kāds respondents sacīja: "Tā kā OFSTED koncentrējas uz daudz šaurāku darba kārtību, skolas ir atkāpušās no daudz visaptverošāka skatījuma uz izglītību."

5.1.1. AI SKOLĀS UN MĀCĪŠANAS/ MĀCĪŠANĀS UN IZGLĪTĪBAS PROCESĀ

Globālo zināšanu NVO un attīstības izglītības centri tika aptaujāti par AI/GI aktivitāšu galveno mērķi. Kopīgā tēma viņu atbildēs bija saistīta ar savstarpējām atkarībām. Dienvidjorkšīras IAC sniedzis kopējo izjūtu kopsavilkumu: "Palīdzēt jauniešiem saprast viņu savstarpējo atkarību no plašākas pasaules, un ko tas nozīmē. Palīdzēt viņiem labāk izprast sevi un ņemt vērā atšķirīgus redzes viedokļus; palīdzēt viņiem domāt kritiski, apšaubīt un kļūt motivētiem iztēloties un sākt veidot daudz taisnīgāku un ilgtspējīgāku pasauli."

Cits respondents, OASES pārstāvis Hilairs Agnama, pastāstīja: "Mēs vēlamies, lai mūsu bērniem būtu globāls skatījums, lai viņi spētu funkcionēt globālā ekonomikā, ne tikai attiecībā uz piemērotību nodarbinātībai, bet arī globālajā politikā. Spēja saprasties un kontaktēties ar citiem cilvēkiem globālā mērogā nozīmē izmantot AI, lai mudinātu skolēnus un skolotājus pārvērtēt savu attieksmi un uzskatus globālā mērogā."

Atbildot uz jautājumu par pamatojumu AI un GZ iekļaušanai stundās, trīs vadošās skolotāju atbildes bija:

- globālās zināšanas skolēniem sniedz būtiskas zināšanas un prasmes: 20 atbildes;
- globālās zināšanas sniedz sadarbības (vietējās, nacionālās, starptautiskās) iespējas: 15 atbildes;
- mani kā skolotāju interesē globālās zināšanas: 14 atbildes.

5.2. ATTĪSTĪBAS PLĀNI UN VĪZIJU FORMULĒJUMS

Intervētās organizācijas uzskatīja, ka GZ tikai reizēm vai reti parādās skolu attīstības plānos vai citos politikas dokumentos. Šķita, ka labākajā gadījumā pārklājums un iekļaušana ir fragmentāra. GZ iekļaušana skolas attīstības plānā nebūt nenodrošina to, ka tām atbilstoši arī pievērsīsies, un tāpat arī GZ izslēgšana no tiem nenožīmē, ka tās netiek iekļautas vai pat nostiprinātas. Piemēram, "kritiskā domāšana" vai "vērtības pret rasismu" var būt ietverta skolas ētosā un arī nodrošināt iespējas apskatīt globālo zināšanu tematus. Kāds AI konsultants uzskatīja, ka GZ iekļaušana var būt atkarīga no skolu mikrorajonu sociāli ekonomiskā raksturojuma, proti, vidusšķiras britu skola, kurā galvenokārt mācās baltie, var uzskatīt, ka tai ir lielāks pienākums iekļaut GZ, lai paplašinātu apvārsni un veicinātu multikulturālismu. Tāpat arī tika norādīts, ka skolas bieži vien iekļauj GZ aspektus, kaut pašas to tā nemaz neuztver. Piemēram, daudzas skolas pievēršas kritiskajai domāšanai un mācību programmas sociālajai, ētiskajai, garīgajai un kultūras dimensijai, vērsas pret rasismu, bet nebūt neuztver to kā globālajām zināšanām piederošu. Kāds cits respondents norādīja, ka skolas var ļoti atšķirties pēc tā, kā globālās zināšanas tiek iekļautas vīzijas formulējumā un kā tas tiek realizēts praksē.

5.3. SKOLU POLITIKA

No atbildēm secināms, ka globālo zināšanu vērtības un temati skolu politikas un vīzijas formulējumos ir iekļauti, labākajā gadījumā, "reizēm" vai "reti". Dažkārt kolektīvajās lūgšanās, mācību programmas piedāvājumā vai politikā attiecībā uz līdztiesību, apcelšanu skolā vai rasismu tiek pievērsta uzmanība globālo zināšanu jautājumiem. Dažās skolās ir politika attiecībā uz taisnīgo tirdzniecību vai globālo pilsonību. Jorkšīras un Hamberas Globālo skolu balva pieprasa, lai skolās, kuras piesakās uz balvas 3. līmeni, "... skolu **politika un prakse**, kā arī attiecību kvalitāte atbilst tās vīzijai un mērķiem, kā arī GA vērtībām", kā arī "Mūsu vadītājs, galvenā vadības komanda un pārvaldnieki ir nodrošinājuši GA centrālo vietu skolas vīzijā un plānošanā. Mūsu formulētā GA politika atbalsta tās ieviešanu visā skolas un mācību programmas politikā. Darbinieku prakse mūsu skolā atbilst šai politikai." Tomēr tikai 70 AK skolas ir izcīnījušas jebkura līmeņa Globālo skolu balvu. Un te arī rodas jautājums par to, cik daudz no uzrakstītā un apsolītā tiek pilnībā nodrošināts.

Kāds IAC aptaujas respondents rakstīja: "Dažas skolas, ar kurām esmu strādājis, ir to ļoti labi iedzīvinājušas. To ētoss sekmējis globālās zināšanas skolā. Taču es neesmu pārliecināts, vai tās ir to skaidri formulējušas savā politikā."

5.4. VIDE UN KULTŪRAS

Runājot par skolu vidi, daudzās skolās GZ tiek vizuāli demonstrētas un parādītas. Šķiet, ka šis ir "vieglais" ceļš, kā apliecināt GZ, un šī izrādīšana neatklāj globālās mācīšanas un zināšanu apjomu. Aptaujā sniegtās atbildes bija nevienmērīgas, vienlīdz liels respondentu skaits uzskatīja, ka GZ "reizēm" vai "reti" atspoguļojas skolu vidē, bet nedaudz mazāk atbildēja, ka "bieži".

5.5. SKOLAS UN VIETĒJĀS KOPIENAS

Vairums respondentu piekrita, ka skolās svarīgu lomu spēlē sadarbība ar vecākiem un aprūpētājiem. Kopumā šie sakari ar vecākiem parasti notiek saistībā ar klases audzinātāja darbu un sekmēm. Nopietna vecāku un aprūpētāju iesaistīšana GZ notiek mazākā mērogā, piemēram – tādu vecāku, kuru bērni piedalās starptautiskajā apmaiņā vai kuri tiek uzaicināti uz svētku pasākumiem vai izrādēm.

Agrāk skolām bija noteikta “kopienas saliedēšanas” atbildība, bet šobrīd darba kārtība to vairs neparedz. Šobrīd kopienas iesaistīšana var būt darbs ar vietējām reliģiskajām organizācijām vai uzņēmumiem, kuri savā darba kārtībā ietvēruši korporatīvo sociālo atbildību.

Tāpat arī skolām var būt cieša sadarbība ar vietējo pašvaldību padomēm vai skolu vienošanas un partnerības projektiem. Kopumā tā pasvīturo un izmanto “sadraudzības pilsētu” saites. Piemēram, Lidsas sadraudzības pilsēta ir Durbana Dienvidāfrikā. Pilsoniskas partnerības (kas ietver politiskās, ekonomiskās un izglītības saites) devušas skolām iespēju izmantot atbalsta tīklojumu un veicināt globālo zināšanu apguvi skolā.

5.6. SKOLAS UN AI NVO

Skolas var bieži izmantot AI NVO resursus, lai gūtu informāciju un atbalstu mācīšanas un mācīšanās procesam, tomēr tas nav tas pats, kas aktīvi strādāt partnerībā. Aptaujātās AI NVO paudušas ieinteresētību ciešāk sadarboties ar skolām un uzskata, ka tur, kur šobrīd praksē šāda sadarbība notiek, atrodamai daži izcili labās prakses piemēri. Tāpat kā citās Eiropas valstīs, problēmas rada šī darba finansējums, it īpaši, kopš AK valdība slēdza Attīstības izpratnes fondu. Sadarbojoties ar vietējām AI NVO, skolas bieži izmanto daudzveidīgu atbalstu. Lielākoties NVO ir plaša kompetence, nodrošinot skolām atbalstu un orientāciju, palīdzot ieviest GZ, un tam ir īpaša vērtība, ja tiek nostiprināti un attaisnoti GZ mērķi.

Daļēji tas sasniedzams, auditējot nodrošinājumu, izsniedzot resursus (tostarp artefaktu kastes, stundās izmantojamus materiālus un mācīšanas resursus), kā arī atbalstot mācīšanu un mācīšanos. Vairums AI NVO atbalsta skolas, rīkojot seminārus, stundas un nodrošinot profesionālo tālākizglītību skolotājiem. Tāpat arī AI NVO sekmē izglītotāju sadarbības tīklus un skolu labās prakses apmaiņu. Tieši skolu kontaktu un GZ projektu atbalsts ir joma, kurā AI NVO var piedāvāt savas specializētās zināšanas.

Nacionālajām un starptautiskajām AI NVO (piemēram, UNICEF, CAFOD un *Oxfam*) arī ir skolu programmas, kas spēj aptvert plašu skolu diapazonu. Taču šīs attiecības var būt pasīvākas tieši ģeogrāfiskā attāluma un AI NVO izmēra un mēroga dēļ. Lielākas AI NVO arī realizē izglītojošas iniciatīvas, kā piemēram “Sūtiet MANU draugu skolā” un “Lielā lasīšana”, kurās skolām ir viegli iesaistīties (vismaz virspusēji), jo tās bieži vien papildina gatavi bezmaksas mācīšanas materiāli. Dažas NVO (piemēram, *People & Planet*) radījušas brīvprātīgo tīklojumus, viņi vada un nodrošina sapulces, sarunas un seminārus skolās.

5.7. ZIEMEĻU UN DIENVIDU SKOLU PARTNERĪBA

Skolu sadarbība AK pastāv jau kopš septiņdesmitajiem gadiem. Šajā periodā Bērmingemas IAC veicināja Vestmidlendās skolotāju un viņu skolu kontaktus ar kolēģiem Ganā – tas bija agrīnais pionieru darbs. Kopš 1983. gada UKOWLA atbalstījusi līdztiesīgas saites starp indivīdiem, kopienām un valstīm.

Šie kontakti saņēma īpašu atbalstu 1997. gadā, kad jaunā ārvalstu attīstības ministre Klēra Šorta nolēma, ka šis varētu būt mehānisms izpratnes veicināšanai par attīstības jautājumiem. Globālās skolu partnerības iniciatīva (kurā iesaistījās UKOWLA un Britu padome) izstrādāja atbalsta programmu skolām (tostarp, skolotāju profesionālo tālākizglītību un grantus apmaiņai un mācību programmu izstrādei).

Nesen šo programmu aizstāja ar saīsinātu versiju, ko sauc “Savienojot klases”, to vada Britu padome un tā nodrošina skolotāju apmācību un ceļojumu grantus skolotāju apmaiņas vizītēm. Šobrīd nacionālajam AIC konsorcijs ir noslēgts līgums par šīs programmas profesionālās tālākpmācības elementa nodrošināšanu. Viens no programmas mērķiem ir nodrošināt labās prakses apmaiņu starp AK skolām un Āfrikas, Āzijas, Vidējo Austrumu, kā arī Ameriku skolām. Lielbritānijas padomes mājas lapā atrodama informācija, ka “programmā “Savienojot klases” piedalījušās vairāk nekā 5200 skolas un 936 000 jaunieši no visas pasaules.

Bērnu, skolu un ģimeņu departaments arī finansējis skolotāju starptautisko profesionālo attīstību (SSPS). Šī programma deva skolotājiem iespēju piedalīties mācību braucienā uz globālajiem dienvidiem. Skolotājus dalībai šajā programmā izvēlējās vietējo pašvaldību izglītības iestādes. Viens šāds piemērs, kad SSPS tika izmantota ziemeļu – dienvidu partnerības attīstīšanai, bija Līdsas AIC mācību brauciens uz Durbanu Dienvidāfrikā. Šī programma tika kritizēta par to, ka skolotāji pēc atgriešanās nesaņēma pietiekami labu atbalstu, lai patiešām spētu maksimāli likt lietā iegūto pieredzi.

Dažas skolas arī izveidojušas un finansējušas pašas savas partnerības, izmantojot personiskus un profesionālus sakarus, tāpat arī pašvaldību izglītības jomas atbildīgās iestādes sniegušas atbalstu skolu klāsteriem veidot sakarus ar līdzīgiem klāsteriem dienvidos. Daži AIC mudinājuši skolas veidot sakarus ar skolām no sociāli un ekonomiski atšķirīgiem rajoniem, tādējādi izpētot kultūru daudzveidību un citus jautājumus, gatavojoties veidot sakarus ar kādu skolu citā valstī.

5.8. GLOBĀLO ZINĀŠANU PRASMES UN VĒRTĪBAS

AI NVO vaicāja, kuras, viņuprāt, ir vissvarīgākās prasmes un vērtības, lai jaunieši iegūtu izpratni par savstarpējo atkarību, kā arī izveidotu empātiju, visbiežāk tika minēta starpkultūru izpratne. Minētas arī citas prasmes un vērtības:

- kritiska un radoša domāšana,
- apņemšanās izzināt savu ilgtspēju,
- pozitīva identitātes apziņa,
- radošums,
- saistīt pagātnei – tagadni – nākotni,
- spēja saskatīt pieņēmumus un sekas,
- konfliktu risināšanas prasmes,
- spēja padarīt vietējo globālu,
- spēja tikt galā ar pārmaiņām, nedrošību un sarežģītību,
- sadarbības prasmes,
- uzņēmības un piedzīvojumu gars,
- vēlme panākt pārmaiņas un būt daļai no risinājuma,
- atvērtība jaunām idejām un kopdarbs sadarbība.

5.9. SKOLOTĀJU PROFESIONĀLĀ TĀLĀKIZGLĪTĪBA

Vēsturiski skolotājiem nodrošināts PTI diapazons. Taču līdz pašreizējam gadam globālo zināšanu PTI valsts programma nepastāvēja. Apmācību galvenokārt nodrošināja attīstības izglītības centri, strādājot kopā ar vietējās pašvaldības izglītības pārvaldi vai neatkarīgi. AIC nodrošinātā PTI parasti atbildusi kādai no šīm kategorijām:

1. Konkrētā tēmā pamatoti PTI kursi, piemēram, "Taisnīgā tirdzniecība", "Tūkstošgades attīstības mērķi".
2. PTI, kuras mērķis ir palīdzēt skolām pasniegt caurviju tēmas, piemēram, "Mācīšanās sociālie un emocionālie aspekti", pilsonība.
3. Ar konkrētiem mācību programmas aspektiem saistīta PTI; piemēram, S2 galvenais posms, Apkārtnes pētījumi (S2 posms ietver 7–11 gadus vecu bērnu apmācību).
4. Apmācība par konkrētiem jauniem resursiem.
5. Apmācība par ziemeļu – dienvidu skolu partnerību.
6. Daudzi AIC un daži vietējo pašvaldību konsultanti integrējuši savā apmācībā SAPERE filozofiju *Bērni (P4C)* vai kļuvuši par SAPERE pasniedzējiem.

SAPERE ir starptautiski atzīta izglītības labdarības organizācija, kas visā AK apvieno cilvēku tīklu, kuri praktizē un veicina filozofisku izziņu bērnu vidū un kopienās. AK AIC pārņēmuši un veicinājuši šo izziņā balstīto modeli, lai palīdzētu jauniešiem veidot kritisku izpratni un mudinātu viņus izzināt pretrunīgus globālus tematus.

www.sapere.org.uk

Globālo zināšanu programma

Šī iniciatīva nodrošinās skolām piekļuvi GZ PTI, izmantojot "E-kreditpunktu" sistēmu, kas ļaus viņiem pirkt apmācību no reģistrētām organizācijām. Daudzi AIC un citas neatkarīgas organizācijas ir reģistrējušās kā pasniedzēji. PTI tiek piedāvāta *Think Global* uzturētājā Globālās dimensijas mājas lapā <http://globaldimension.org.uk/>.

Globālo zināšanu kredītpunkti skolotājiem

Kopš 2012. gada Attīstības izglītības centru konsorcijs vada jaunu 1. līmeņa GTA PTI kursu, kas veidots tā, lai attīstītu skolotāju prasmes, zināšanas un palīdzētu viņiem iekļaut GZ savā darbā. Šai visā valstī atzītajai balvu sistēmai, kuru atbalsta *Oxfam* un *Think Global*, ir dažādi līmeņi. Šobrīd tiek izstrādāts 2. un 3. līmenis, un tos pabeigušie skolotāji nopelnīs maģistra līmeņa kredītpunktus.

www.globalclassrooms.co.uk

6. GLOBĀLĀS MĀCĪŠANAS UN MĀCĪŠANĀS LABĀS PRAKSES PIEMĒRI

- *Oxfam* katalogs

Sākot no septiņdesmito gadu beigām līdz apmēram 2007. gadam, *Oxfam* veidoja un izplatīja visas valsts Izglītības resursu katalogu. Tur ietvertie resursi lielākoties nebija *Oxfam* veidoti, un katalogs nodrošināja iespēju daudziem maziem attīstības izglītības jomas izdevējiem, tādiem kā AIC, pārdot savus izdevumus. Šī stratēģija, kas nebija orientēta uz tirgu, neapšaubāmi ārkārtīgi efektīvi nodrošināja skolotājiem piekļuvi AI resursiem. *Oxfam* izglītības mājas lapa *Cool Planet* ("Foršā" planēta) piedāvā skolotājiem idejas un tiešsaistes resursus. <http://www.oxfam.org.uk/education/>

- *Oxfam* pilsonības ietvarstruktūra

Izklāsta "Globālās pilsonības" galvenos elementus, kas sadalīti zināšanās, izpratnē, vērtībās, attieksmēs un prasmēs. To plaši izmantojuši attīstības izglītības darbinieki visā AK.

http://www.oxfam.org.uk/~media/Files/Education/Global%20Citizenship/education_for_global_citizenship_a_guide_for_schools.ashx

- Globālo skolu balva

Balva, kas koncentrē uzmanību uz globālo un mudina skolas ieviest visaptverošu skolas pieeju globālajām zināšanām. Šo balvu pārraudzīja Jorkšīras un Hamberas globālo skolu biedrība, to izstrādāja un piešķīra Jorkšīras un Hamberas reģionu AIC. Lai skola iegūtu balvu, tai atbilstoši GZ etalonstandartiem jāveic audits par GZ nodrošināšanu visā skolā. Uzsvārs tiek likts uz mācīšanu un mācīšanos. Lai iegūtu balvu, skolām ir jāsagatavo pierādījumu portfelis par atbilstību kritērijiem. www.yhgsa.org.uk

- Globālo skolotāju balva

Salīdzinoši jauna nacionālā attīstības apmācības programma, ko izstrādājis AIC konsorcijs un ko atbalsta *Oxfam* un *Think Global*. Šī PTI programma veidota tā, lai paaugstinātu un veidotu skolotāju pašpārlicību, lai viņi varētu sniegt globālās zināšanas stundās. Atgriezeniskā saite no skolotājiem bijusi ļoti pozitīva. <http://globalclassrooms.co.uk/>

- Ģeogrāfijas biedrība

Labi iedibinātas ilgtermiņa attiecības ar attīstības jomas NVO. Piešķir gadskārtējo balvu par jauniem izdevumiem, kas ir būtiski ģeogrāfijas mācīšanā; to bieži ieguvuši AIC vai NVO izdotie attīstības izglītības resursi.

- Globālās dimensijas nostiprināšana skolās

Pēdējo 12 gadu laikā vairāki AIC realizējuši pilotprojektus kopā ar AK skolām, dodot skolām iespēju sistemātiski nostiprināt globālās dimensijas tematus visā mācību programmā. Daudzi no šiem projektiem bijuši ļoti sekmīgi. Līdzās AIC varēja vadīt divas nacionālās iniciatīvas sadarbībā ar citiem valsts AIC. Globālo skolu programma parādīja, ka, saņemot atbilstošu apmācību, resursu un augstākās skolu vadības atbalstu, skolas patiešām guva reālus panākumus gan GZ nodrošināšanas plašuma, gan dziļuma ziņā. www.leedsdec.co.uk

Skolas

AK ir daudz labu globālās mācīšanas un mācīšanās labās prakses piemēru. Veiktā aptauja necentās to sistemātiski aptvert. Respondenti pieminēja divu skolu darbu.

Think Global īpaši izcēla Haudelas skolu Bedfordšīrā par ļoti labu darbu tieši ilgtspējas jomā. Gan skolas vide, gan skolēni un visu līmeņu darbinieki (skolotāji un apkalpojošais personāls) demonstrējuši labu vides ilgtspējas izpratni.

Skola ar savu darbu ieguvusi Bērnū, skolu un ģimeņu departamenta Austrumanglijas ilgtspējības skolas balvu un Ekoskolu Zaļā karoga akreditāciju. Jāatzīmē, ka šī skola ir Hertfordšīras pirmā "ekoskola", kā arī ir pirmā ēka pasaulē, kurā apkures sistēma skolas apsildīšanai un atdzesēšanai izmanto skolas rotaļlaukumu. Skolas teritorijā ir arī vēja ģenerators, saules baterijas, skolas arhitektūra atļauj izmantot dienasgaismu, samazinot mākslīgā apgaismojuma vajadzību, tajā ir energoefektīvi logi, klasēs izlietņu virsmas un sienu klājums pie tām veidots no pārstrādātiem jogurta trauciņiem, ir "dzīvās", zaļās jumtu daļas, kas nodrošina ēkas siltumizolāciju un veicina bioloģisko daudzveidību, tajā ir ūdens otrreizējās izmantošanas sistēma. <http://www.howedell.herts.sch.uk>

Attīstības izglītības pētniecības centrs izcēla Bantingsdeilas pamatskolu un bērnudārzu Šropšīrā, kas saņēmuši Bridžsas AIC atbalstu, kā skola, kurā GZ nostiprinātas visā mācību programmā. <http://www.buntingsdale.shropshire.sch.uk/>

7. IETEICAMIE MĀCĪBU MATERIĀLI

Tālāk sniegts grāmatu, rokasgrāmatu, tiešsaistes resursu un citu materiālu saraksts, ko ieteica dažas mūsu aptaujā iesaistījušās organizācijas. Šo materiālu atlasē nav izmantoti nekādi kritēriji, tā izdarīta, pamatojoties uz respondentu subjektīvajiem viedokļiem.

RISC: 'How Do We Know It's Working?' (Kā mēs zinām, ka tas darbojas?) Aktivitātes, ko iespējams adaptēt un izmantot visās vecuma grupās, lai mērītu pārmaiņas attieksmē pret konkrētiem tematiem/jautājumiem. Tas mudina skolotājus apsvērt GZ mācīšanās mērķus un ļauj novērtēt, vai tie ir sasniegti. www.risc.org.uk

Līdsas AIC "Globālā skolotāja rokasgrāmata" ir ļoti rekomendēts resurss, tā ietver arī CD-ROM un astoņus uzmanību piesaistošus plakātus. Šis resurss saprotami izskaidro globālo zināšanu jēdzienus, vienlaikus nodrošinot praktiskus un iesaistošus resursus skolotājiem un skolēniem. www.leedsdec.org.uk

Live Below the Line (Dzīvot zem robežas) (*Think Global*) <http://globaldimension.org.uk/resources/item/1966> arī tika izcelts un ieteikts kā resurss, kuru iespējams lejupielādēt bez maksas. To izveidojis kāds bijušais vidusskolas ģeogrāfijas skolotājs, tas izmēģināts un adaptēts vidusskolās. Redzama skaidra sasaiste ar mācību programmu un aprakstīti sagaidāmie mācīšanās rezultāti.

Citi ieteicamie resursi:

- *Go Bananas: photo pack exploring Fair Trade*. Izdevējs Oxfam
- *Global Steps: a Carbon Footprinting Activity*. Izdevējs Best Foot Forward
- *The Chocolate Game: A simulation game*. Izdevējs Leeds DEC
- *Growing up global*. Izdevējs RISC
- *Just Linking: A guide to local schools linking*. Izdevējs Leeds DEC
- *Twenty One Assemblies for Primary Schools*. Izdevējs UNICEF
- *KS3 Geography Teachers' Toolkit series*. Izdevējs Geographical Association
- *Get Global*. Izdevējs SCF, Oxfam, ActionAid, CAFOD, Christian Aid
- *The Danger of a Single Story*: www.ted.com/.../chimamanda_adichie_the_danger
- *RADI-AID* (video) www.africafor norway.no

AK ir divas galvenās attīstības izglītības resursu interneta vietnes. Tās ir:

- Globaldimension.org.uk
- Yhgsa.org.uk

8. GLOBĀLĀ IZGLĪTĪBA SKOLOTĀJU SĀKOTNĒJĀ IZGLĪTĪBĀ

Apvienotajā Karalistē nav bijis sistemātiskas pieejas globālo zināšanu integrēšanai skolotāju sākotnējā izglītībā. Koledžas, kas piedāvā skolotāju sākotnējās izglītības kursus, ir neatkarīgas iestādes, un, tā kā globālās zināšanas nav noteiktas kā prasība, tad tās pašas var izlemt, vai to ietvert vai nē. Kopumā jāteic, ka koledžas to darījuši tikai nedaudzi, bieži vien strādājot partnerībā ar vietējo attīstības izglītības centru. Pēdējā laikā dažas koledžas sadarbojušās ar AIC, lai arī piedāvātu Globālā skolotāja kursu maģistra kredītpunktu iegūšanai.

Viens no respondentiem minēja, ka GZ bieži tiek ietvertas dažos primārās un sekundārās apmācībasursos (Redingas bakalaura grāds, profesionālās 2. līmeņa augstākās izglītības diploms un profesionālās apmācības darba vietā diploms, Oksfordas 2. līmeņa augstākās izglītības diploms dabas zinībās un ģeogrāfijā, kā arī Oksfordas Bruksa universitātes bakalaura grāds un 2. līmeņa augstākās izglītības diploms). Divi citi aptaujas respondenti arī minējuši, ka ir vēlēšanās skolotāju sākotnējā apmācībā pievērsties GZ, taču laika trūkums esot galvenais šķērslis. Ja GZ tiek ietvertas, tad tās mēdz iespiest atsevišķās lekcijās vai semināros (ļoti reti –atsevišķā modulī), jo studenti taču tik daudz laika pavada klasē. Arī kursa veids ietekmē to, cik daudz laika tiks atvēlēts GZ. Tā, piemēram, ir maz ticams, ka GZ ietvers profesionālajā 2. līmeņa augstākās izglītības kvalifikācijā (īsāks apmācības kurss nekā četri gadi bakalaura programmā). Tas pats sakāms arī par tādām shēmām kā *School Direct* (Tieši skolā), kur absolventi var “izglītoties darba vietā”, iztiekot bez tradicionālās formālās vai GZ apmācības. Kāds respondents minēja, ka GZ nenodrošināšana skolotāju sākotnējā izglītībā esot neizmantota iespēja, jo tikko kvalifikāciju ieguvušie skolotāji esot “absolūti izsalkuši pēc GZ, it īpaši pāris pirmajos gados (un) daudz lielākā mērā nekā citi skolotāji”.

9. ATTĪSTĪBAS IZGLĪTĪBAS FINANSĒJUMS

Attīstības izpratnes fonds

Laika posmā starp 1997. un 2010. gadu Starptautiskās attīstības departaments nodrošināja finansējumu attīstības izglītībai caur Attīstības izpratnes fondu. Valdība, izvērtējusi šo sistēmu, no programmas atteicās. Viena no šai sistēmai veltītajām kritiskajām piezīmēm bija tāda, ka tā, kaut arī “ļauj uzriedēt simtiem puķu”, nepiedāvā programmu sekmīgo iniciatīvu izvēšanu plašākā auditorijā. Atbildot uz to, leiboristu valdība izstrādāja tenderi un uzaicināja konsorcijs pieteikties. Jaunā konservatīvi liberāli demokrātiskā valdība to saglabājusi, un ir paredzēts, ka globālo zināšanu programma sāksies nākamgad.

Efektīva atbalsta nodrošināšana

Šī gadsimta sākumā Starptautiskās attīstības departaments arī finansēja desmit gadus ilgu reģionālo programmu, kuras mērķis bija sekmēt sadarbību starp brīvprātīgā sektora AI NVO un vietējām atbildīgajām izglītības iestādēm. Šī programma daudziem AIC nodrošināja jaudu un sakarus, lai būtiski varētu ietekmēt skolas. Taču programmas tika veidotas atsevišķi katram reģionam, tāpēc grūti veikt to vispārējo novērtējumu, turklāt, tāpat kā Attīstības izpratnes fondā, sekmīgās pieejas vai sistēmas, piemēram, tādas kā Globālo kredītpunktu sistēma, netika izplatītas visā valstī.

10. ATTĪSTĪBAS IZGLĪTĪBAS PĒTĪJUMI

Pēdējo trīs līdz četrus gadus laikā tādas organizācijas kā Izglītības institūta Attīstības izglītības pētījumu centrs, *Think Global* un Britu padome publicējušas pētnieciskus rakstus. Arī četras vai piecas universitātes strādājušas pie šīs jomas pētījumiem. Pētījumi pamazām veido “pietiekamu pierādījumu kopumu” par jautājumiem, kas saistīti ar GZ pasniegšanu un ietekmi skolās. Izcelts arī dažu IAC darbs, pateicoties to ietekmei uz skolām un jauniešiem. Var minēt arī kādu nesenu Attīstības izglītības pētniecības centra zinātnisko rakstu Nr. 9 “Globālās zināšanas pamatskolās”. www.ioe.ac.uk/GlobalLearningInPrimarySchools.pdf

11. IZAICINĀJUMI SKOLĀM, SEKMĪGI IEVIEŠOT GLOBĀLĀS ZINĀŠANAS

Aptaujas respondenti uzsvēra to, ka globālajām zināšanām Nacionālajā mācību programmā nav ne skaidras vietas, ne pietiekamas redzamības. Daudziem respondentiem šķita, ka laika un mācību programmas ierobežojumi nozīmē to, ka skolām “tagad nav brīvības” pievērsties globālajām zināšanām. Darbinieku nepietiekamā pašpārlicība un “virzītāju”, tādu kā OFSTED un Izglītības departamenta, atbalsta trūkums arī tika minēti kā šķēršļi. Daudzi skolotāji nezina, kāds atbalsts būtu pieejams, un tāpat arī trūkst finansējuma, lai Attīstības izglītības centri to uz vietas varētu nodrošināt.

Atbildot uz jautājumu “Kas būtu darāms valsts līmenī, lai padarītu AI efektīvāku?”, atbildēs galvenokārt minēta nepieciešamība pievērsties AI mācību programmā un mainīt skolu inspekcijas OFSTED norādījumus skolām. Šķita, ka Globālo zināšanu programma varētu sasniegt rezultātus, tomēr trūka skaidrības par skolām pieejamā nepārtrauktā atbalsta “dziļumu”, jo vietējā kapacitāte esot ievērojami samazināta. Kādā komentārā minēts, ka globālo zināšanu programma varētu būt “daudz efektīvāka, ja to atbalstītu visa regulējoša sistēma.” Kāds cits respondents norādīja uz atšķirībām starp Anglijas pieeju un Skotijas un Velsas mācību programmām.

12. SECINĀJUMI UN IETEIKUMI

Pēdējo 30 gadu laikā GZ pasniegšana AK nogājusi garu ceļu. Daudzās jomās sasniegts liels progress. Šajos gados gūto panākumu skaitā ir augstas kvalitātes, konkrēti mācību programmai paredzētu mācību materiālu sagatavošana skolām, attīstības apmācības programmas skolotājiem, kā arī mācību programmu attīstīšanas iniciatīvu realizēšana skolās. Daudz kas no tā radies Attīstības izglītības centru tīklojumu, palīdzības aģentūru un citu attīstības izglītībā iesaistītu biedrību, kā arī jumta organizāciju, tādu kā *Think Global*, sadarbībā.

Šajā laika posmā attīstības izglītība gan ietekmējusi izglītības “labo praksi”, gan pati no tās ietekmējusies. Daudzi no tiem, kas tagad iesaistīti tās nodrošināšanā, kādreiz paši bijuši skolotāji. Gan izglītības jomas profesionāļi, gan politiķi plaši atzinuši attīstības izglītības vērtību. Aizvien vairāk skolotāju un skolu atzīst tās svarīgumu un vērtīgumu. Pēdējo 12 gadu laikā valdības sniegtais atbalsts AI nodrošinājis GZ daudz augstāku statusu AK skolās, tāpat arī GZ tiek mācītas daudzos priekšmetos, kaut arī vēl joprojām nesistemātiski.

Šobrīd globālajām zināšanām ir skaidra un nozīmīga vieta Skotijas un Velsas mācību programmā, taču to pašu nevar teikt par Angliju. Tāpat arī vidusskolas eksāmenu sistēmas radītais spiediens un atgriešanās pie uzsvāra uz mācību pamatprogrammu ierobežo skolotāju iespējas. Šobrīd ir ierobežots AIC praktiskais atbalsts skolām, jo pieejamais finansējums ir mazāks nekā iepriekšējos desmit gados.

Ir pilnīgi skaidrs – ja vēlamies sagatavot mūsu jauniešus tās pasaules izaicinājumiem, kurā viņu izaugs, tad GZ ir plānoti un konsekventi jāietver mācību programmā. Ja gribam, lai globālo zināšanu iegūšana būtu skolēnu tiesības, nevis nejauša iespēja, tad arī GZ ietveršana OFSTED skolu pārbaūžu struktūrā ir prioritārs uzdevums. Lai visas skolas nopietni uztvertu GZ, to tematiem jāparādās GCSE un citu eksāmenu saturā.

Vēl ir garš ceļš ejams, līdz skolas patiešām pieņems globālās zināšanas un tās tiks sistemātiski pasniegtas visā valstī. Nākotnes notikumi var būt atkarīgi no politikas veidotājiem, bet tikpat lielā mērā – no praktiskā darba darītāju ikdienas veikuma un apņēmības.

1. PIELIKUMS ATTĪSTĪBAS IZGLĪTĪBA VELSAS MĀCĪBU PROGRAMMĀ

Izglītība ilgtspējīgai attīstībai un globālā pilsonība attīsta cilvēku prasmes rīkoties tā, lai uzlabotu šīs un nākamās paaudžu dzīves kvalitāti.

21. gadsimta sākumā ir vairāki izšķiroši svarīgi jautājumi/problēmas, ar kuriem saskaras visas sabiedrības pasaulē. To skaitā:

- kā saglabāt un aizsargāt vidi, samazināt piesārņojumu un ilgtspējīgi pārvaldīt resursus;
- kā samazināt nevienlīdzību, kas pastāv attiecībā uz dažādiem cilvēkiem dažādās pasaules daļās, un kā aizsargāt viņu cilvēktiesības;
- kā veidot mierīgas un harmoniskas kopienas, veicinot atšķirīgu cilvēku savstarpējo izpratni.

2. PIELIKUMS ATTĪSTĪBAS IZGLĪTĪBA SKOTIJAS MĀCĪBU PROGRAMMĀ

Skotijas mācību programmā globālā pilsonība minēta kā viens no diviem svarīgākajiem mācīšanās caurviju tematiem.

Globālā pilsonība apvieno izglītību pilsonībai, starptautisko izglītību un ilgtspējīgas attīstības izglītību, kā arī atzīst šo trīs jomu kopējos rezultātus un principus. Visas mācību programmas jomas var dot savu ieguldījumu, attīstot prasmes, īpašības un zināšanas, kas radīs aktīvus globālus pilsoņus.

Ilgtermiņa attīstības mācību programma balstās sešos pamatprincipos, tie ir:

- **savstarpējā atkarība** – izpratne par cilvēku un dabas savstarpējo atkarību vietējā un globālā līmenī;
- **daudzveidība** – izpratne par dabas un cilvēciskās daudzveidības nozīmīgo vērtību mūsu dzīvēs, ekonomikā un labklājībā;
- **vides ietilpība** – atzīt, ka pasaules resursi ir izsmeļami un ka nevadītas un neilgtspējīgas izaugsmes sekas ir augoša nabadzība un trūkums, kā arī vides degradācija, kas kaitē mums visiem;
- **tiesības un atbildības** – izpratne par vispārējo tiesību svarīgumu, atziņa, ka mūsu rīcība var ietekmēt pašreizējo un nākamās paaudzes.

- **līdztiesība un taisnīgums** – apzināties netaisnības cēloņus un atzīt, ka, lai jebkura attīstība būtu ilgtspējīga, tai līdztiesīgā veidā jānodrošina cilvēkiem labums no tās.

Ilgspējīga attīstība ir plašs jēdziens, ko nevar ietvert šaurā, tikai uz vidi vērstā definīcijā.

To iespējams sadalīt četros cieši saistītos elementos, kas ietver:

- **nedrošību un piesardzību** – izpratne, ka mūsu darbībām var būt neparedzamas sekas, mudināt piesardzīgi izturēties pret mūsu planētas labklājību;
- **ekoloģisko ilgtspēju** – bioloģiskās daudzveidības, sugu un ekosistēmu aizsardzību;
- **ekonomisko ilgtspēju** – nodrošināt stabilu un līdzsvarotu ekonomisko darbību, kā arī ievērot to, ka Zemes resursi nav neizsmeļami;
- **sociālo ilgtspēju** – nodrošināt visiem cilvēkiem pasaulē tādu dzīves kvalitāti, kas atbilst cilvēka cieņai un nodrošina viņu tiesības uz pārtiku, veselību, labklājību, izglītību un brīvību;
- **kultūras ilgtspēju** – atzīt, ka tautu, valodu, tradīciju, zināšanu un uzskatu daudzveidība bagātina mūsu kopienas un pasauli.

Mācību programmā izcilībai dažādos veidos iestrādāta ilgtspējīgas attīstības izglītība:

- **vērtības un spējas** – tādas vērtības kā gudrība, taisnīgums, līdzjūtība un godaprāts, kas ir Mācību programmas izcilībai pamatā, atspoguļo ilgtspējīgās attīstības izglītības vērtības, tas pats attiecas arī uz četrām spējām⁴⁰, kuras jāattīsta visos izglītojamajos;
- **mācību caurviju temati** – ilgtspējīgas attīstības izglītība, kā arī citi globālo pilsoņu veidošanas elementi tiek atzīti kā galvenie temati⁴¹, kas jāievieš visā mācību procesā;
- **pieredze un rezultāti** – ar ilgtspējību saistītie temati iekļauti ar pieredzi un rezultātiem⁴² saistītajās mācību programmas jomās, nodrošinot, ka 3–18 gadus veciem bērniem un jauniešiem tie veido svarīgāko mācīšanās pieredzi;
- **pieeja mācībām** – izglītotāji Skotijā ir mudināti pieņemt tādas pieejas mācībām⁴³, kas ir aktīvas, radošas, uz sadarbību un līdzdarbību vērstas. Arī mācības brīvdabas vidē tiek uzskatītas par svarīgām. Šādas pieejas ir būtiskas, veidojot bagātu un pārveidojošu, ar ilgtspēju saistītu mācīšanās pieredzi;
- **interdisciplinārā mācīšanās** – ilgtspējīga attīstība savā būtībā ir interdisciplināra, un to atbalsta Mācību programmas izcilībai liktais spēcīgais uzsvars uz starpdisciplināro mācīšanos⁴⁴;
- **pedagoģija** – ilgtspēja prasa tādas pedagoģiskās metodes, kas veicina izglītojamo spēju domāt kritiski un radoši, kā arī analizēt, vērtēt un sintezēt sarežģītus jautājumus un piemērot savas zināšanas jaunos kontekstos. Tāpat arī pedagoģiskajām metodēm vajadzētu veicināt sistēmiskas domāšanas pieeju.

Izglītības centri, kas veiksmīgi visā skolā ievieš globālo pilsoņu veidošanas pieeju, bieži tiek dēvēti par “ilgtspējīgām skolām”.

“Mācības pārmaiņām: Skotijas rīcības plāna ANO Izglītības ilgtspējīgas attīstības dekādes otrajai pusei”⁴⁵ centrālā stratēģija ir mudināt visus Skotijas izglītības centrus strādāt, lai kļūtu par ilgtspējīgām skolām.

Bieži vien skolas ir daudz tuvāk ilgtspējīgas skolas statusam, nekā pašas to apzinās. Tas galvenokārt ir izskaidrojams ar nepietiekamu izpratni par to, ka daudzas no to uzsāktajām aktivitātēm dod ieguldījumu skolas ilgtspējā. Taču skolas, kurām ir nobriedusi visu skolu aptveroša pieeja ilgtspējai, ir iestrādājušas globālo pilsonību un ilgtspējīgas attīstības izglītību skolas struktūrā un dzīvē, kā arī izstrādājušas saskaņotu un noturīgu rīcības plānu, koncentrējoties uz svarīgākajām jomām, tostarp:

- **līderību** – atvērts, atbalstošs un iesaistošs vadības stils ir būtisks, lai izveidotu kopēju redzējumu, piederības un iesaistītības sajūtu, kā arī koordinētu stratēģijas visā skolā;
- **politiku un plānošanu** – visās skolas politikas jomās, tādās kā ceļojumu plānošana, iepirkumi un veselības veicināšana, atspoguļojas ilgtspējas principi;
- **attiecības un ētoss** – ikviens jūtas novērtēts, un ikvienam tiek dota iespēja piedalīties un darboties. Liels uzsvars likts uz skolēnu balsi;

⁴⁰ <http://www.educationscotland.gov.uk/thecurriculum/whatiscurriculumforexcellence/thepurposeofthecurriculum/index.asp>

⁴¹ <http://www.educationscotland.gov.uk/learningteachingandassessment/learningacrossthecurriculum/themesacrosslearning/index.asp>

⁴² <http://www.educationscotland.gov.uk/thecurriculum/howisthecurriculumorganised/experiencesandoutcomes/index.asp>

⁴³ <http://www.educationscotland.gov.uk/learningteachingandassessment/approaches/index.asp>

⁴⁴ <http://www.educationscotland.gov.uk/thecurriculum/howisthecurriculumorganised/interdisciplinarylearning/index.asp>

⁴⁵ <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2010/05/20152453/0>

- **ēkas un teritorija** – teritorija tiek attīstīta tā, lai atbalstītu aktīvu mācīšanos brīvā dabā, tā ietver savvaļas dārzus, āra klases, utt. Tiek veiktas nepārtrauktas darbības ekoloģiskās un oglekļa pēdas nospiedumu mazināšanai;
- **mācību programma** – visas mācības caurvij globālās pilsonības un ilgtspējīgās attīstības temati;
- **pieeja mācībām** – skolai ir stratēģijas efektīvu pedagoģisko metožu⁴⁶ un pieeju mācībām⁴⁷ izstrādei, tostarp mācības brīvā dabā, aktīva mācīšanās un sadarbība mācībās;
- **personiskie sasniegumi** – izglītojamajiem ir pieejams plašs un stimulējošs pieredzes diapazons, kas attīsta viņu prasmes, talantus un pašapziņu. Tā ir atzīta un akreditēta;
- **kopiena** – bērniem un jauniešiem tiek dotas iespējas izzināt savu vietējo kopienu, iesaistīties tajā un kontaktēties ar to, kā arī dot savu ieguldījumu. Tiek veidotas partnerības ar jauniešu, kopienas un pieaugušo izglītības jomām⁴⁸

Detalizētāk skat:

<http://www.educationscotland.gov.uk/learningteachingandassessment/learningacrossthecurriculum/themesacrosslearning/globalcitizenship/sustainabledevelopment/introduction.asp>

3. PIELIKUMS ATTĪSTĪBAS IZGLĪTĪBAS MAĢISTRANTŪRAS KURSI

AK ir divi galvenie “Globālo zināšanu” augstākās izglītības kursi.

“Izglītība ilgtspējai” – Londonas Dienvidkrasta Universitāte

Londonas Dienvidkrasta Universitātes **programma “Izglītība ilgtspējai”** piedāvā 2. līmeņa augstākās izglītības kursus, sākot no profesionālās tālākizglītības kursiem līdz maģistra līmeņa kursiem, kuru mērķis ir nodrošināt **personisko un profesionālo izaugsmi ikvienam, kas ir iesaistīts ilgtspējas izplatīšanā**, jebkurā kontekstā.

Kursa mērķis ir palīdzēt studentiem kļūt par efektīviem **“pozitīvu pārmaiņu aģentiem”** ilgtspējai būtiskās mācībās un izglītībā. Tā pēta nepieciešamo izglītību, lai panāktu pārmaiņas personiskajā, sociālajā un ekoloģiskajā sfērā, kas vajadzīgas ilgtspējas izpratnei, attīstībai un veicināšanai.

Attīstības izglītības pētniecības centrs (AIPC)

AIPC, kas atrodas Londonas Universitātes Izglītības institūtā, piedāvā iegūt maģistra grādu attīstības izglītībā. Šī maģistrantūras kursa mērķis ir:

- ieviest plašu skatījumu un pieeju diapazonu attīstības izglītībai;
- kritiski domājot, attīstīt prasmes, kas nepieciešamas teorijas un prakses attiecību pārvērtēšanai attīstības izglītībā;
- izpētīt, kur un kādā veidā attīstības izglītība dod ieguldījumu plašākas izglītības un attīstības politikas mērķiem dažādās sabiedrībās.

4. PIELIKUMS DOMĀT GLOBĀLI: GLOBĀLĀS SPĒJAS

Beidzot skolu, visiem jauniešiem nepieciešamas sešas globālās spējas. Tās nav alternatīvas pamatzināšanām mācību priekšmetos, tās savu nozīmību nezaudē. Taču šīs spējas tās papildina – tās ir svarīgas, lai tiktu galā ar globāliem izaicinājumiem.

Šīs globālās spējas definētas, adaptējot Martas Nasbaumas (*Martha Nussbaum*) no Čikāgas Universitātes piedāvātās desmit cilvēku spējas. Turpinot Amartja Sena (*Amartya Sen*) darbu par spējām attīstības vidēs, Nasbauma izvirzīja priekšlikumu, ka tā vietā, lai mērītu tautas attīstību ar vienu mēru – IKP, ir jāmēra dažādi cilvēku dzīves kvalitātes aspekti. Viņa izvirzīja desmit spējas, kas ir svarīgas cilvēkiem, lai viņi varētu izvēlēties dzīvot pilnvērtīgu cilvēka dzīvi: pati dzīvība; fiziskā veselība; ķermeņa neaizskaramība; maņu, iztēles un domu attīstība; emocionālā veselība; praktisks saprāts; dažādas piederības formas; attiecības ar citām dabas pasaules sugām; rotaļas un brīvais laiks; kā arī kontrole pār savu politisko un materiālo vidi. Šīs spējas aizgūtas arī no Āzijas biedrības ASV – *Think Global* ar šo organizāciju ir daudz kopīgu uzskatu par izglītības lomu.

⁴⁶ http://www.wwf.org.uk/what_we_do/changing_the_way_we_live/education/

⁴⁷ <http://www.educationscotland.gov.uk/learningteachingandassessment/approaches/index.asp>

⁴⁸ http://www.educationscotland.gov.uk/publications/b/publication_tcm4-613270.asp?strReferringChannel=learningteachingandassessment&strReferringPageID=tcm:4-643515-64&class=15+d139783

Lai jauniešus audzinātu par pieaugušajiem, kas ir spējīgi saskarties ar globālo izaicinājumu, nepieciešamas šādas sešas spējas:

1. Globālā izpratne – laba globalizētās pasaules – tās izaicinājumu, kultūru, valodu, ekonomiku, pārvaldības, vides un sociālo sistēmu, kā arī to darbības izpratne. Vietējo notikumu saistības ar globāliem notikumiem izprašana. Spēt apkopot un analizēt informāciju, kā arī izzināt un kritiski novērtēt iespējamus risinājumus. Pieņemt – pat priecāties par to –, ka ir iespējami vairāki risinājumi, kas īsti neietilpst “pareizā” un “nepareizā” kastītēs. Īsumā – no tiesas pacensties izprast pasauli.
2. Globāli atvērta domāšana – spēt saprast un novērtēt dažādus redzes viedokļus, kā arī novērtēt atšķirības. Saprast, ka konkrētus redzes viedokļus, iespējams, ietekmējusi cilvēku pieredze, kultūra, vēsture vai varas attiecības – un pacensties tās atklāt. Spēt izjust empātiju – iedomāties sevi citu vietā un paraudzīties uz pasauli viņu acīm. Būt uzmanīgam. Būt pārliecinātam par savu kultūras identitāti, vienlaikus esot atvērtam citām. Atbildības sajūta pret savu kopienu.
3. Globālā attapība – būt pārliecinātam par spēju izsijāt un izmantot lielu informācijas un ideju resursu un zināšanu apjomu, kas ir pieejams nepieciešamības gadījumā. Apzināties, ka vienmēr iespējams atrast nepieciešamo, taču piesardzīgi izturēties pret varas līdzsvara trūkuma radīto neobjektīvo informāciju. Spēja pieņemt izvēli un pārmaiņas, dziļāk pārdomāt savu lēmumu sekas. Pašpārliecība nepiekrīst, pārdomāt un diskutēt – un kļūdīties.
4. Globālā veiklība – spēja izmantot 21. gadsimta globālo ekonomiku savā labā. Būt gataviem savas darba dzīves laikā nomainīt vairākas nodarbošanās, spēt labi strādāt, sadarboties un mācīties globālās grupās, ar labām komandas darba un starpkultūru komunikācijas prasmēm, pašpārliecība, izmantojot sociālos medijus, apgūstot citas valodas un ieražas un ceļojot.
5. Globālā rīcība – pārliecība, ka viņi var panākt pasaulē pārmaiņas. Justies varošam rīkoties atbilstošā gadījumā, lai palīdzētu risināt pasaules izaicinājumus un radīt taisnīgāku un ilgtspējīgāku pasauli. Pašnoveikšanās sajūta – nejusties zaudētājam, nebūt sakāvnieciski noskaņotam attiecībā uz globālām problēmām, reālistiski ticēt pozitīvas nākotnes iespējamībai. Kompetence pieņemt lēmumus, ņemot vērā ārējos apstākļus. Pašiem domāt par to, kā dzīvot, izdarīt racionālas izvēles, piemēram, vai ziedot labdarības organizācijām un, ja jā, tad – kurām. Būt pārmaiņu nesējam un novērtēt savu ietekmi un līdera spējas. Meklēt iespējas rīkoties, pieņemt informācijā balstītus lēmumus par rīcību. Izvērtēt savu rīcību un censties to uzlabot.
6. Globālā nelokāmība – izturēt pārmaiņas un izvēles, nepadoties, sastopoties ar neveiksmēm. Nezaudēt zinātkāri mūža garumā un ticību globālajām zināšanām. Pašapziņa radoši domāt par globālajām problēmām un risinājumiem, uzņemties kalkulētu risku, izzināt sevi.

IZPĒTES FRAGMENTI PAR ATTĪSTĪBAS/GLOBĀLĀS IZGLĪTĪBAS KLĀTBŪTNI EIROPAS VALSTU FORMĀLAJĀ IZGLĪTĪBĀ:

AUSTRIJA

ČEHIJAS REPUBLIKA

FRANCIJA

KIPRA

LIETUVA

NĪDERLANDE

POLIJA

SLOVĒNIJA

SOMIJA

VĀCIJA

Šajā izdevumā apkopoti Eiropas valstu pārskatu fragmenti (✂), pilns pētījuma par globālās izglītības klātbūtni izglītībā teksts angļu valodā lasāms mājas lapas www.globalizglitiba.lv sadaļā: Izpēte.

Pārskatu par globālās dimensijas klātbūtni formālajā izglītībā Austrijā, Čehijas Republikā, Francijā, Lietuvā, Nīderlandē, Polijā, Slovēnijā, Somijā un Vācijā sagatavoja: *Vlasta Kovaříková* (Čehijas Republika), *Jędrzej Witkowski* (Polija), *Max Zimani* (Slovēnija), *Lina Kalibataitė* un *Ineta Ruskuvienė* (Lietuva), *Anne-Marie Atkinson* (Apvienotā Karaliste) un *Adam Ranson* (Apvienotā Karaliste), *Johanna Helin* (Igaunija) un *Johanna Inkinen* (Somija).

TERMINOLOĢIJA

Latvijā termins "globālā izglītība" un "attīstības izglītība" pētījuma un projekta ietvaros tiek lietoti kā sinonīmi. Eiropā attīstības/globālās izglītības jomā pastāv diskusija par terminoloģiju un tiek uzskatīts, ka attīstības izglītība vairāk koncentrējas uz attīstības jautājumiem, ņemot vērā attīstības izglītības izcelšanos un saistību ar attīstības sadarbības jomu. Savukārt globālā izglītība koncentrējas uz savstarpējām mijiedarbībām pasaulē. ņemot vērā Latvijas attīstības jomas vēsturisko attīstību un kontekstu, Izglītības attīstības centra projektos un publikācijās esam vienojušies par termina attīstības/globālā izglītība lietošanu, ko saīsinājumā tekstos apzīmējam AI/GI.

Veidojot ziņojuma saīsināto versiju, tika ņemta vērā katras pētījumā iesaistītās valsts un katra autora individuālā pieeja attīstības/globālās izglītības jomas jēdzienu lietojumā, tādējādi parādot atšķirīgo un līdzīgo starp pētījumā iesaistītajām valstīm.

KĀ ATTĪSTĪBAS IZGLĪTĪBA/GLOBĀLĀS ZINĀŠANAS TIEK NODROŠINĀTAS AUSTRIJĀ?

Attīstības izglītības/globālo zināšanu (AI/GZ) darbs Austrijā pirmkārt saistīts ar izpratnes palielināšanu par globālās attīstības jautājumiem formālās izglītības jomā. Šī darba svarīgākie elementi ir: ar izglītošanu un kampaņām veicināt iedzīvotāju kritisku pievēršanos šiem jautājumiem; parādīt globālās savstarpējās mijiedarbības; piedāvāt sabiedrībai iesaistīties globālā taisnīguma panākšanā, kā arī lēmumu pieņēmēju ietekmēšanā. Ar attīstības izglītību saistītais darbs Austrijā bijis vissekmīgākais, noritot dialogā ar pedagoģiskām iestādēm, tādām kā skolām, universitātēm un bērnudārziem, kā arī tad, kad bijis orientēts uz mērķa grupām.

(..) Austrijas Izglītības ministrija nesen uzsākusi jaunu iniciatīvu, pievēršot uzmanību skolu kvalitātei, kurās globālā mācīšanās ir izvēles temats. Tā kā iniciatīva ir tikai sākuma stadijā, nav zināms, kā tā attīstīsies turpmāko gadu laikā. Kaut arī GZ ir izslēgtas no skolu attīstības plāniem, tās bieži parādās skolu vīzijas formulējumos, kā arī gan tieši, gan netieši ir ietvertas citās skolas politikās. Bieži vien skolas ietver GZ aspektus savos "ētosa" vai "misijas formulējumos", tāpat arī skolas domā par to, kā sagatavot skolēnus turpmākās dzīves un darba internacionalizācijai un globalizācijai. Taču diezin vai šo politiku tieši nosauks par "globālajām zināšanām". Skolas bieži piedalās ārpusstundu iniciatīvās, piemēram, "enerģiju taupošās skolas", *Fair Trade* (ar *Fair Trade*, reģionāliem un organiskiem produktiem) skolas, kā arī "velosipēdu skolas". Tām ir potenciāls ietekmēt skolotājus un plašāku kopienу, kā arī skolēnus.

SKOLAS UN ATTĪSTĪBAS IZGLĪTĪBAS NVO

Austrijā NVO apmeklēt skolas ir salīdzinoši viegli – nav būtisku šķēršļu piekļuvei. Parasti skolas individuāli vienojas ar AI NVO par apmeklējumiem.

Tādas NVO kā *Südwind* katru gadu skolās novada apmēram 600 semināru. Skolas ir ieinteresētas saņemt ekspertu atbalstu gan kā skolotāju apmācību, gan lekcijas, gan mācību materiālus un diskusijas par turpmāku GZ ieviešanu mācību programmā. Citi būtiski skolu lūgumi NVO ir saistīti ar informāciju par skolu partnerību un viesu no globālajiem dienvidiem uzņemšanu.

Vīnes Institūts starptautiskajam dialogam un sadarbībai kopā ar māksliniekiem no globālajiem dienvidiem organizē mākslas un kultūras darbnīcas, kā arī rīko ar futbola aktivitātēm saistītus projektus pret rasismu.

ZIEMEĻU UN DIENVIDU SASAISTĪŠANA

Interkulturelles Zentrum, kura mērķis ir nostiprināt starpkultūru attiecības gan nacionālajā, gan starptautiskajā līmenī, darbojas kā Izglītības ministrijas pārstāvis, atbalstot skolu partnerības kopš 1987. gada. Centrs palīdz skolām atrast partnerskolas globālajos dienvidos un sadarboties ar tām, tam ir arī ierobežots budžets, ko piedāvāt skolām.

Cita AI NVO, *Welthaus Graz*, piedāvā klātienē aktivitātes ziemeļu – dienvidu sasaistes veicināšanai. Divreiz gadā viņi uzaicina pārstāvjus no globālo dienvidu / attīstības valstu GZ NVO apmeklēt Austriju. Tiek organizētas darbnīcas un lekcijas skolās, kad viesi stāsta par savu ikdienas dzīvi un izaicinājumiem, kā arī savu darbu šo grūtību atrisināšanai. Viņi veicina studentu diskusijas par to, kā problēmas viesu dzimtajā zemē ir saistītas ar Austriju un Eiropas Savienībā dzīvojošo problēmām, mudina veidot personisko atbildības sajūtu un globālo pilsonību.

GLOBALĀS MĀCĪŠANAS UN MĀCĪŠANĀS LABAS PRAKSES PIEMĒRI

Vairāk vieduma dzīvē

***Welthaus Linz* rīkotais seminārs skolotājiem**

Šajā seminārā tiek izmantota viedtālrunu tehnoloģija, lai uzlabotu skolotāju spējas interesanti un radoši pasniegt globālās zināšanas. Skolotāji iemācās ar viņiem pieejamo tehnoloģiju, piemēram, mobilajiem telefoniem, izveidot īsas filmiņas, lai pievērstos tādiem tematiem kā pārtika un klimata pārmaiņas. Seminārā arī tiek demonstrētas filmas par līdzīgiem tematiem, lai padziļinātu zināšanas un iedvesmotu dalībniekus. Skolotāji var pēc tam šo pašu semināru

piedāvāt arī skolēniem un mudināt no 12 līdz 19 gadus vecus skolēnus piedalīties *Welthaus* filmu konkursā. Darbus var iesniegt tiešsaistē, bet uzvarējušo filmu demonstrē dažos filmu festivālos.

Bioloģiskā tirdziņa brokastis / Klimata brokastis

***Welthaus Linz* seminārs skolām, draudzēm, kopienas grupām, utt.**

Šis populārais seminārs pievēršas pārtikas ražošanai un ilgtspējai. Sabiedrībā sāk veidoties interese par šiem tematiem, jo lielveikalos aizvien biežāk parādās tādi apzīmējumi kā "organisks" un "vietējs".

Vadītājs sniedz pamatinformāciju par taisnīgo tirdzniecību, par organiskajiem un vietējiem produktiem, un dalībnieki ēd virkni dažādu produktu. Notiek ietvara diskusija, kas saista izvirzītās problēmas ar ikdienas dzīvi / pieredzi, un ļauj dalībniekiem savā rīcībā būt solidārākiem pret pārtikas ražotājiem un vidi.

ČEHIJAS REPUBLIKA

STARPDISCIPLINĀRĀ PIEEJA FORMĀLAJĀ IZGLĪTĪBĀ

Jaunā skolas reforma arī noteica obligātos **caurviju tematus** (priekšmetus), kas pārstāv svarīgas mūsdienu problēmas un sekmē skolēnu personisko attīstību, it īpaši attieksmju un vērtību ziņā. Čehijas izglītības sistēmā ir noteikti šādi seši caurviju temati: personiskā un sociālā izglītība, demokrātija caur pilsonību, domāšana Eiropas un globālajā kontekstā, multikulturālā izglītība, vides izglītība un mediju izglītība. Šie caurviju temati nepastāv kā atsevišķi priekšmeti. Tie ietverti lielākajā daļā priekšmetu, un to uzdevums ir saistīt atsevišķās jomas. (..) Visām skolām šie temati obligāti jāintegrē izglītības sistēmā. (..) Katra skola var pati izvēlēties, kādā veidā šos tematus integrēt. Tiek piedāvāti vairāki varianti. Visus caurviju tematus iespējams ieviest kā vairāku tradicionālo priekšmetu daļu. Tā kā pedagogiem bieži vien nav pietiekami daudz laika caurviju tematiem parastajos priekšmetos, tad skolotāji tiecas apskatīt globālos jautājumus tikai no sava mācību priekšmeta viedokļa, nesniedzot interdisciplināru skatījumu. Daži pedagogi ieteikuši attīstīt mācību priekšmetu, kas pievērstos tikai starpdisciplināriem tematiem. Kā šāda varianta trūkumi minams tas, ka nebūtu skolotāju, kas spētu mācīt visas caurviju tēmas, kā arī tas, ka papildu mācību priekšmetam trūkst laika. Risinājums varētu būt caurviju projekti, semināri, kursi vai visa minētā kombinācija. Tas būtu arī ļoti pievilcīgi skolēniem, un sarežģīti jautājumi tiktu apskatīti no vairākiem redzes viedokļiem.

Visi caurviju temati ietver globālās attīstības izglītības (GAI) elementus, taču vairums no tiem apskatīti tematā **"Domāšana Eiropas un globālajā kontekstā"**, kā arī **"Vides izglītība"**. Visas minētās izglītības jomas piedāvā iespēju ieviest GAI Čehijas izglītības sistēmā. Tas, vai GAI tiek ieviesta caurviju priekšmetos vai tradicionālajos mācību priekšmetos, ir atkarīgs no atsevišķu skolotāju vai direktoru lēmuma un vēlmes. Te sastopamies ar šķēršļiem, ko rada informācijas trūkums, un vērtēšanas instrumentiem, kas aizvien pievēršas citiem izglītības aspektiem, nevis caurviju priekšmetiem.

LABĀS PRAKSES PIEMĒRS

Šobrīd Čehijas Republikā pāris universitātes sadarbojas ar *Variants* (Cilvēki trūkumā) projektā **"Skolotāji: pārmaiņu nesēji"**. Šis trīs gadus ilga čehu–poļu (2013.–2015. g.) projekts ievieš inovatīvus GAI kursus universitātēs, lai skolotāji varētu efektīvi integrēt GAI savā skolotāja praksē atbilstoši jaunajai mācību pamatprogrammai. Projekts ievieš Apvienotās Karalistes un Austrijas universitāšu pieredzi Čehijas un Polijas universitātēs. Projektā iesaistītās fakultātes izstrādās un ievieš GAI kursus. Tāpat arī katra universitāte veido publikācijas par attīstību, par ziemeļu – dienvidu attiecībām un globālo nabadzību, lai pārvarētu eurocentrisko skatījumu uz globālajiem jautājumiem, jo ir nepietiekami daudz publikāciju, kas topošajiem un esošajiem skolotājiem sniegtu zināšanas par GAI jautājumiem. Projekts ietver parauga apmācību semināru topošajiem un esošajiem skolotājiem izstrādi un ieviešanu. Projektu finansē Eiropas Savienība, Ārlietu ministrija un Čehijas Attīstības aģentūra. *Variants* šobrīd sadarbojas ar piecām universitātēm Čehijas Republikā, galvenokārt ar sociālo zinātņu institūtiem. Ja topošajiem skolotājiem universitātēs mācītu par GAI, tad viņi to uztvertu kā daļu no izglītības un spētu to integrēt ikvienā mācību priekšmetā, tostarp sociālajās zinātnēs. Tā kā šobrīd GAI nav ietverta mācību programmā, skolotāji to uztver kā kaut ko papildus, kā kaut ko tādu, kas nav nepieciešams un

atņem viņiem laiku. Jo sevišķi tas attiecas uz vidusskolu skolotājiem, kuri izjūt lielu spiedienu sagatavot skolēnus noslēguma eksāmeniem dažos priekšmetos un nevēlas šķiest laiku kaut kam citam, kaut tas varētu būt pat jēgpilnāks. Tieši tāpēc ir svarīgi ieviest GAI mācību priekšmetos vai kā caurviju tematus, kā arī pievērst uzmanību universitātēm, kuras sagatavo nākamos skolotājus.

SECINĀJUMI

Čehijas Republikā GAI piedāvā plašu projektu diapazonu dažādās jomās visiem izglītības līmeņiem, taču ne pietiekamā apjomā pamatskolas sākumposmā un trešā līmeņa izglītībā. GAI ir spēcīgs finansiālais atbalsts ar uzsvaru uz projektiem formālās izglītības jomā. Tāpat arī GAI ir ĀM un IM politiskais atbalsts. GAI ir ietverta ĀM Starptautiskajā attīstības sadarbībā 2002.–2007. gadam (vēlāk 2010.–2017. gadam). Politisko atbalstu apliecina arī tas, ka abas ministrijas sadarbojās, veidojot "Čehijas Republikas GAI nacionālo stratēģiju 2011.–2015. gadam".

Pašreizējā skolu reforma ļauj integrēt GAI, izmantojot caurviju tematus, taču ir nepieciešams ieviest globālos jautājumus parastajos mācību programmas priekšmetos, tādus kā sociālās zinības, vēsture, ģeogrāfija. NVO nodrošina seminārus, konsultācijas un skolotāju apmācību, kā arī izglītojošas programmas skolēniem, taču tā kā trūkst materiālu GAI tematu integrēšanai mācību programmas priekšmetos, skolotāji ir pasīvi. Globālajai tematikai vajadzētu būt plašāk pārstāvētai mācību grāmatās.

NVO vajadzētu paplašināt darbību, izejot ārpus reģionālajām robežām, kā arī veidot vairāk specializētu centru attālakās vietās, kas ļautu vairāk skolotājiem piedalīties GAI projektos.

Pieaug tendence sadarboties ar noteiktu universitāšu pedagoģiskajām fakultātēm, tas nostiprinās NVO un universitāšu mācībspēku attiecības. Caur pedagoģiskajām fakultātēm NVO var izvērst savas aktivitātes lielākās skolās. Universitātes var nodrošināt vietējo atbalstu skolām, kas atrodas tālu no organizācijas.

Nepieciešama ciešāka sadarbība starp organizācijām, lai panāktu, ka konkrētiem projektiem ar noteiktu mērķi ir ietekme visā valstī.

Jāveido visu NVO esošo materiālu un projektu par GAI centralizēta datu bāze. Ir NVO *NaZemi* GAI datu bāze (*globalnirozvojovevzdelavani.cz*), taču tajā trūkst daudz būtiskas informācijas. Šo mājas lapu iespējams uzlabot, veidojot portālu, kurā skolotāji varētu dalīties pieredzē, kas gūta, mācot par globāliem jautājumiem, kā arī apmainīties viedokļiem, padomiem, kā arī apspriest ar konkrētu projektu ieviešanu saistītās grūtības.

GAI Čehijas Republikā gaida daudz izaicinājumu, tomēr tā jau ir uz pareizā ceļa.

FRANCIJA

Izglītības ministrija iesaka iekļaut globālās zināšanas (GZ) skolu vīziju formulējumos un attīstības plānos, tās vairākkārt minētas "*Bulletin Officiel de l'Education Nationale*" ("Oficiālajā nacionālās izglītības apkārtakstā")⁴⁹. Šis regulārais apkārtaksts iezīmē tās prasmes un spējas, kas skolēniem jāattīsta dažādās jomās. Skolotāji šos dokumentus izmanto kā vadlīnijas, plānojot stundas.

...

Par vienu no jomas "Sociālās un pilsoniskās prasmes" attieksmēm sacīts: "Dzīve sabiedrībā pamatojas ..nepieciešamībā pēc solidaritātes: apsvērt nelaime (fiziskā, ekonomiskā) nonākušu cilvēku vajadzības Francijā un citviet pasaulē." Francijas pilsoņiem, izglītotājiem un NVAO svarīgākais ir panākt solidaritāti vietējā un globālā līmenī.

...

Kopš 2011. gada GZ ir integrētas ilgtspējīgas attīstības izglītībā (IAI). Pirms tam attīstības izglītība / globālās zināšanas bija atsevišķs temats, taču tas aizvien vairāk ticis saistīts ar vides un ilgtspējas jautājumiem. Šobrīd notiek IAI pilnīga integrēšana pamatskolas un vidusskolas mācību programmā visā Francijā, saskaņā ar valdības plānu pilnībā ieviest IAI trīs posmos laikā no 2004. gada līdz 2013. gadam.

...

⁴⁹ <http://www.education.gouv.fr/pid285/le-bulletin-officiel.html>

Francijā IAI pieder obligātajai mācību programmai, un GZ ir integrētas tajā. Daži IAI temati ir tieši iestrādāti atsevišķu priekšmetu jomās, piemēram, vēsturē un ģeogrāfijā, bet IAI jautājumi ietverti arī, izmantojot interdisciplināro pieeju. Bieži vien skolas organizē tematiskās dienas vai atbalsta nacionālās kampaņas, piemēram, "Nacionālo nedēļu ilgtspējīgai attīstībai" un "Jūras dienas", lai demonstrētu skolu darbu šajā jomā, radītu izpratni, kā arī veicinātu turpmākas iniciatīvas un partnerības.

...

GZ virzītāji vēlas, lai skolēni iegūtu zināšanas par problēmām pasaulē, kā arī visaptveroši apsvērtu savas dzīves saistību ar plašākiem jautājumiem. Tiek cerēts, ka skolēni, iegūstot ne tik eurocentrisku skatījumu, kļūs par labākiem globālajiem pilsoņiem. Pilsoniskā izglītība bieži tiek ietverta skolu vīziju formulējumos un skolu mērķos. Izglītotājiem ir svarīgi pievērsties arī starpkultūru izpratnei un cieņai, kas skolās bieži tiek izmantota, realizējot attīstības izglītību.

...

Izglītības ministrija "*Bulletin Officiel de l'Education Nationale*" iesaka NVO, programmas un kampaņas. IM arī nodrošina saites uz aktivitātēm par GZ tematiku, kuras iespējams attīstīt skolās. Reģionālajā līmenī vietējas izglītības pārvaldes ir noslēgušas līgumus ar dažām NVO, kas atļauj tām strādāt skolās.

...

Ziņojumā "Attīstības izglītības un starptautiskās solidaritātes kartēšana" minēts, ka daudzi skolotāji izjūt atbilstoša aprikojuma un apmācības trūkumu, lai varētu stundās strādāt ar GZ tematiem, tāpat arī viņiem nav pieejami piemēroti resursi⁵⁰. Kaut arī dažas biedrības apņēmušās šo problēmu risināt, šajā jomā tomēr vēl ir daudz darāmā.

LABĀ PRAKSE: GAÏA CENTER

Gaïa Center atrodas Lillē, Francijā, un to vada NVO *Le Partenariat*. Tā piedāvā plašu AI/GZ aktivitāšu diapazonu visu vecuma grupu skolēniem, kā arī skolotājiem un jauniešu organizāciju vadītājiem. Visu aktivitāšu mērķis ir radīt izpratni par ziemeļu/dienvidu nevienlīdzību un starpkultūru aspektiem, lai vērstos pret rasismu un veicinātu atvērtu domāšanu.

Gaïa Center galvenā aktivitāte ir iegremdēšanās semināri 10 līdz 13 gadus veciem skolēniem. Trīs stundu garā lomu spēle dabiska lieluma Senegālas pilsētas un ciemata kopijā skolēniem palīdz ienirt Senegālas iedzīvotāju ikdienā. Katram skolēnam tiek piešķirta loma (zvejnieks, fermeris, pastnieks utt.), senegālieša vārds un apģērbs.

Šis iegremdēšanās seminārs ir vienīgais šāda veida piedāvājums Francijā. Realizējot šo programmu, *Le Partenariat* strādāja sadarbībā ar Beļģijas partneri *Studio Globo*.

Piedalīšanās šādā iegremdēšanās seminārā patiesībā ir tikai viens solis plašākā procesā. Pirms semināra skolotāji vada apmācību sesijas, kurās sniedz pamatinformāciju par AI/GZ, kā arī par seminārā izmantotajām pedagoģiskajām metodēm.

...

GZ integrēšanai mācību programmā ir maz politiskā atbalsta; skolotājiem nav motivācijas pašiem tām pievērsties, jo tā nav viņu galveno prioritāšu vidū. Valdība varētu atzīt, ka GZ ir atsevišķs priekšmets IAI, tādējādi nodrošinot globālās dimensijas prioritāti.

KIPRA

Oficiāli attīstības izglītība (AI) nav iekļauta skolu mācību programmā. Taču jaunā Kipras skolu mācību programma ietver daudzas vērtības un globālu skatījumu, kas izrietētu no globālās/attīstības izglītības.

⁵⁰ http://www.educasol.org/IMG/pdf/Synthese_finale_cartographie_EAD.pdf 23.lpp.

...

Liela uzmanība tiek pievērsta izglītības ilgtspējīgai attīstībai, lai gan lielākoties to skata no vides perspektīvas. Tomēr neseno Izglītības un kultūras ministrija izveidojusi Globālās izglītības koordinācijas komiteju un plāno intensīvāk veicināt šo jautājumu parādīšanos skolu vidē.

...

AI aktivitātēm ir trīs galvenie mērķi: veicināt izpratni par globālām problēmām un to saistību ar mūsu dzīvi šeit, Kiprā; veidot prasmes, tādas kā kritisko domāšanu; kā arī sekmēt attieksmju un vērtību veidošanos. Bieži vien tā iekļauj arī darbības elementu, taču parasti tie nav tikpat spēcīgi kā citas dimensijas, un ir redzamāki, ja AI aktivitātes tiek piedāvātas "projektu dienu vidē" vai citās brīvākās stundās, nevis tiek integrētas esošajā mācību programmā.

...

Jaunā mācību programma pamatskolās ievieša vienu "vides ilgtspējības" stundu nedēļā. Šo stundu galvenokārt pasniedz klases audzinātājs. Tā nodrošina labu iekļuves punktu globālajai izglītībai, ja klases audzinātājs ir izglītots AI un interesējas par to. Otrs iekļuves punkts ir tādi priekšmeti kā veselības mācība (1 stunda nedēļā), bioloģija, ģeogrāfija un valodas.

...

Galvenie Kipras skolās pārstāvētie AI temati ir: ilgtspējīga attīstība, daudzveidība (vispārējā līmenī), cilvēktiesības, kā arī daži globālās pilsonības aspekti. Papildus klasē apskatītajiem tematiem skolas arī piedalās projektos (piemēram, Eiropas Komisijas finansētajos AI projektos) un organizē tematiskās dienas (piemēram, ANO Ūdens dienu).

...

Daudzi skolotāji apmeklējuši NVO organizētās apmācības un seminārus par metodoloģijām un tematiem, saistītiem ar AI, tāpat arī daudzi skolotāji šajās apmācībās iegūto vēlāk izmantojuši skolās. Taču GI atbalstam Kiprā vajadzētu vēl vairāk apmācību skolotājiem, skolu direktoriem un skolu inspektoriem. Ja skolu direktori un inspektori neatbalsta GI, tad šis atbalsta trūkums ir lielākais šķērslis, kas kavē skolotājus iekļaut GI savā darbā. Savukārt skolotājiem galvenie motivācijas avoti ir interaktīvās metodes un pozitīva atgriezeniska saite no skolēniem. Tiek uzskatīts, ka AI ir citādāka, piedāvā plašāku skatījumu uz problēmām, kā arī padara pašus skolēnus aktīvākus.

...

Kā **labā prakse** noteikti minami daudzie izglītojošie pasākumi skolotājiem par globālo izglītību, kuru organizēšanā daļēji piedalās Izglītības un kultūras ministrija, *Future Worlds Center* (Nākotnes pasaulu centra) vadībā. Apmācība parasti ilgst divas dienas un aptver plašu ievadaktivitāšu diapazonu globālo zināšanu pasaulē, piedāvājot konkrētu aktivitāšu piemērus darbam klasē. Apmācības nobeigumā skolotāji saņem resursus, materiālus, kas palīdz viņiem integrēt šīs aktivitātes savā darbā.

Cits labās prakses piemērs ir NVO un Izglītības ministrijas sadarbība Globālās izglītības nedēļas ietvaros – ministrija parasti piedāvā skolotājiem seminārus, kas ievada nedēļu un tematu, un sāka to darīt sadarbībā ar NVO kā pieredzējušākiem praktiķiem.

LIETUVA

Datu analīze atklāja, ka daudzās mūsu valsts izglītības iestādēs attīstības izglītība (AI) ir integrēta izglītības procesā. Tā ir integrēta gan skolu mācību programmās, gan arī Izglītības ministrijas noteiktajā mācību saturā, programmās un rīcības plānos.

...

Attīstības izglītība skolotājiem skolās nav obligāta, un arī Izglītības ministrija to neveicina, tāpēc katra skolotāja ziņā ir izlemt, vai iekļaut šo tematu savā priekšmetā. Tas prasa skolotāja informētību. Iniciatīvas par skolotāju izglītošanu attīstības izglītības jautājumos galvenokārt rodas NVO sadarbībā ar skolām.

...

Kopš 2004. gada Lietuva organizē "Globālās izglītības nedēļu". Šīs nedēļas pasākumi mudina skolēnus, skolotājus un neformālas jauniešu grupas izstrādāt ar globālo pilsonību saistītas aktivitātes. "Globālās izglītības nedēļa" pievēršas tādiem jautājumiem kā daudzveidība un nevienlīdzība gan vietējā, gan globālā līmenī, kā arī globālajai pilsonībai un

atbildībai. Šis nedēļas aktivitātes mudina jauniešus, skolu vadītājus un skolotājus ieviest globālās izglītības projektus savās skolās, domājot par to, kā risināt tādas problēmas kā izslēgšanu un nevienlīdzību, debatējot par globalizāciju un citiem jautājumiem.

Kopš 2000. gada Lietuva arī realizē UNESCO iniciēto kampaņu "Rīcības nedēļa". Šī visā Eiropā jau labi pazīstamā kampaņa sākās 2000. gadā Dakārā (Senegālā), Pasaules Izglītības forumā, kad 164 valstu, tostarp arī Lietuvas, pārstāvji parakstīja "Dakāras rīcības plānu", apņēmoties līdz 2015. gadam visiem nodrošināt augsta līmeņa izglītību.

...

"2013. gada globālās rīcības nedēļas" pasākumu laikā vairāk nekā 100 valstīs visā pasaulē tika organizēti informatīvi pasākumi un konkursi. Arī Lietuva, tāpat kā katru gadu, aktīvi iesaistījās šajā kampaņā. Lietuvas pasākumu galvenais temats bija "Katram bērnam vajag īstu skolotāju." Šo notikumu laikā tika organizētas aktivitātes un diskusijas, lai veicinātu debates par skolotāja lomu un stāvokli sabiedrībā. "Globālās rīcības nedēļas" nacionālais koordinators bija Lietuvas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija, bet organizators – Lietuvas Jaunatnes centrs.

...

Tika rīkoti šādi notikumi:

- Konference skolēniem "Kādi skolotāji ir vajadzīgi Lietuvas un pasaules bērniem?". Konferencē tika apskatītas skolotājam nepieciešamās īpašības, prasmes un kompetences, atšķirības starp dažādu valstu skolotājiem (Āfrikas reģiona valstis, Somija, Lietuva, utt.), tas, kā atšķiras viņu attiecības ar skolēniem, kā atšķiras viņu darba būtība. Konferences laikā skolēni izveidoja iztēlotā ideālā skolotāja/skolotājas portretu;
- Žurnālistikas pētījums "Es esmu ... , jo mans skolotājs bija ...". Tas bija iecerēts, lai mudinātu jauniešus analizēt to, kā viņu skolotājs var ietekmēt viņu dzīvi nākotnē, padomāt par skolotāja profesiju, apsvērt, kuras skolotāja īpašības un iezīmes viņi apbrīno visvairāk, kuras iedvesmo viņus sasniegt savus mērķus dzīvē. Veicot žurnālistikas pētījumu, sagatavojot audio un video reportāžas un rakstus, skolēni intervēja slavenus cilvēkus, politiķus, sabiedrībā pazīstamus cilvēkus un uzzināja, kuras skolotājus un kāpēc viņi atceras, kāpēc attiecīgais skolotājs vai skolotāja bijusi svarīga un kā skolotāji ietekmējuši viņu dzīves;
- Maksimu konkurss "Skolotājs ar lielo burtu". Skolēnus aicināja radīt maksimu (vai vairākas) par skolotāja svarīgumu, par viņa nesto labumu, kā arī skolēnu un skolotāju attiecībām, atbilstoši tematam "Skolotājs ar lielo burtu". Maksimām vajadzēja ne tikai atklāt doto tematu, bet arī iesaistīt vārda tiešo nozīmi – skolot. Šī uzdevuma galvenais mērķis bija mudināt dalībniekus sasaistīt savus viedokļus ar faktiem, kā arī efektīvi diskutēt un mēģināt sasniegt kopējus rezultātus;
- Konkrētu gadījumu analīzes konkurss "Skolotāji + skolēni = ?". Šī konkursa galvenais mērķis ir mudināt jauniešus domāt un spriest par skolotāju un skolēnu attiecību jautājumiem. Analīzē un diskusijās jaunieši varēja paust savus viedokļus. Dalībniekus uzaicināja analizēt atsevišķas situācijas skolotāju un skolēnu dzīvēs. Analizējot konkrētos gadījumus, dalībnieki noskaidroja gan skolotāju, gan skolēnu intereses, viņu motivāciju un vēlmi rast kopējus, abpusēji pieņemamus risinājumus;
- Iniciatīvu konkurss "Mēs esam par visiem bērnu skolotājiem pasaulē." Visas skolas tika aicinātas ziedot un atbalstīt kampaņu, organizējot savus pasākumus, tikšanās ar mērķi pievērst uzmanību "Globālajā rīcības nedēļā" īpaši izceltajiem jautājumiem. Tika izstrādātas rekomendācijas skolām par to, kam pievērst uzmanību, organizējot savas iniciatīvas, tika piedāvāti konkrēti padomi, idejas stundām.
- Skolotājiem domātu pastkartīšu konkurss "Sveiks, skolotāj!". Skolēni veidoja video vai e-kartīti skolotājam, ko nosūtīja pa e-pastu vai ievietoja interneta vietnē. Šis uzdevums mudināja skolēnus apsvērt, kuram skolotājam un kāpēc viņi vēlētos izveidot apsveikuma kartīti, tādējādi tika uzlabotas skolēnu un skolotāju savstarpējās attiecības un sapratne.
- Teātris garajos starpbrīžos "Tavs dzīves skolotājs". Skolēnus uzaicināja radīt fabulu, kas atklātu, kam vai kuram ir būtiska loma kā dzīves skolotājam. Lai veicinātu skolēnu iesaistīšanos, viņus mudināja savus darbus iestudēt un skolās garajos starpbrīžos sniegt mini izrādes. Fotogrāfijas no šīm izrādēm ievietotas mājas lapā www.savaite.lv/jc.lt.
- "Skolotājs – pirms 50 gadiem un tagad". Iesaistoties Eiropas pilsoņu gada notikumos un 2012. gadā rīkotajās aktivitātēs starppaaudžu solidaritātes veicināšanai, visas skolas tika aicinātas organizēt pasākumus, kas sapulcinātu gan skolēnus, gan viņu kopienā dzīvojošos vecākās paaudzes cilvēkus, lai pētītu atšķirības starp mūsdienu un vecākās paaudzes skolotājiem.

Nīderlandei ir spēcīga un sena globālās izglītības tradīcija, ar īpašu uzsvāru uz dabu un vidi, kā arī izglītību starpkultūru sapratnei. Tāpat arī Nīderlandei ir sena un spēcīga tradīcija iesaistīties starptautiskos notikumos. Šī ir starptautiski orientēta valsts, un tas atspoguļojas arī izglītības sistēmā.

...

Formālās izglītības sistēmā gandrīz katra skola pievērš vismaz nelielu uzmanību globālajai pilsonībai, tomēr tas reti tiek darīts sistemātiski. Pētījumi vedina domāt, ka parasti globālā pilsonība tiek ieviesta caur īpašiem projektiem, bet saistība ar pārējo mācību programmu netiek konsekventi uzsvēta (GENE, 2002).

...

Saskaņā ar NCDO (Nacionālās Starptautiskās sadarbības un ilgtspējīgas attīstības komitejas) veikto pētījumu par 2012. gadu, gan pamatskolas, gan vidusskolas skolotāji pievērš gandrīz vienlīdz lielu uzmanību globālajai pilsonībai.

...

Kopš 2006. gada Nīderlandes skolām ir likumā noteikta prasība pamatskolas un vidusskolas izglītībā mācīt pilsonību. Nīderlandes skolām visos līmeņos ir liela brīvība noteikt, cik daudz laika atvēlēt dažādām mācību programmas jomām un kādu uzsvāru uz tām likt, veicinot GI atbilstošu vērtību attīstību.

...

Nīderlandes pamatskolām kā viena no sešām pieprasītajām galvenajām jomām ir jāmača "Cilvēks pasaulē".

Holandes skolu mācību programma balstās mācību priekšmetos, un praksē ģeogrāfija tiek uzskatīta par to priekšmetu, kuram pamatskolas līmenī ir visizteiktākais globālais skatījums.

...

Vidusskolas līmenī GI orientācija ir dziļāka nekā pamatskolā, pievēršoties globāliem jautājumiem, nevis ikdienas dzīves apstākļiem. Vidusskolās GI tiek realizēta caur vairākiem priekšmetiem, it īpaši – ģeogrāfiju, vēsturi, ekonomiku, pilsonisko/sabiedrisko izglītību un zinātnes priekšmetiem.

...

Tā kā globālās pilsonības jautājumi ir visredzamākie ģeogrāfijā un pilsoniskajā izglītībā, tad atbildīgās izglītības iestādes rosinājušas gan ģeogrāfijas, gan globālās pilsonības atbalstītājus sadarboties un mācīties citam no cita.

...

Jerons van der Zants (*Jeroen van der Zant*) (NCDO vecākais pasniedzējs/konsultants kapacitātes paaugstināšanas, globālās pilsonības jomā) uzskata: "Iemācīt skolēniem pilsonības un demokrātijas jomas zināšanas un prasmes nevajadzētu būt grūti. Tam ir programmas, un daudzām skolām tas labi padodas. Taču tas, ka daudzas skolas nesaprot, ko iesākt, ir tipiskas holandiešu pieejas sekas: mēs nosaucam pilsonisko izglītību par skolas pamatuzdevumu, taču pēc tam pasakām, ka skolām pašām jāizlemj, kā to darīt. Šāda attieksme ir aizgājusi pārāk tālu. Ir labi, ka skolas var pašas ietekmēt izglītību, tomēr tad, kad no tām tiek pieprasīts kaut kas jauns, tām jāsaņem arī vadība un atbalsts."

...

Jerons van Zants pauž viedokli, ka Nīderlandē globālā pilsonība tiek uztverta, kā izpratne, kas sniedzas tālāk par vietējās vai nacionālās kopienas robežām. Kā izpratne par starptautiskās attīstības tendencēm: pirmkārt, par to, kā bērnu pasaule mijiedarbojas ar apkārtējo pasauli, kā viņiem saprast apkārtējo pasauli un gūt no tās labumu; otrkārt, empātija un cieņa pret cilvēkiem no citām pasaules vietām; treškārt, pārdomas par daudzajām saitēm starp paša personisko situāciju un apstākļiem citviet. Un, ceturtkārt, gatavība izdarīt secinājumus un uzņemties atbildību kā aktīvam pilsonim. Viņš uzskata, ka "globālā pilsonība" kā tāda nepastāv, bet ir cilvēki, kas cenšas savās lokālajās dzīvēs rast pasaules pilsonības veidu.

...

Trīs svarīgi pamatelementi, mācot globālo pilsonību ir:

- 1) izglītība globālai pilsonībai, pirmkārt, prasa zināšanu bāzi;
- 2) pārdomas par vērtībām un attieksmēm;
- 3) prasmes.

...

Tiek uzskatīts, ka holandiskās, eiropeiskās un globālās pilsonības nozīmība nākotnē pieaugs.

...

Globālā dimensija sāk parādīties abās Nīderlandes skolotāju augstākās izglītības sistēmās: pētniecības universitātēs, kas piedāvā sākotnējo apmācību tiem skolotājiem, kuri strādās vidusskolās, kā arī profesionālās izglītības universitātēs, kas piedāvā pedagoģiskās izglītības programmas tiem, kuri strādās pamatskolā, kā arī vidusskolas sākuma klasēs.

LABĀ PRAKSE

Globālās pilsonības mācīšanas rokasgrāmata

Tās mājas lapa (<http://www.ncdo.nl/>) piedāvā daudz mācību materiālu un instrumentu, ko profesionāļi var izmantot, lai iekļautu globālos tematus mācību procesā un izglītotu skolēnus tā, lai tie kļūtu par "pasaules pilsoņiem".

Holandiešu globālās pilsonības kanons

Kanons sniedz atlasītu tematu sarakstu, kas kalpo kā vadlīnijas skolotājiem, skolotājiem praktikantiem, instruktoriem, izglītojošo rīku autoriem, ka arī citiem, un izskaidro globālās pilsonības lomu un tās īpašo vietu izglītībā. Tādējādi tas skolotājiem kalpo par izejas punktu, ieviešot globālo pilsonību savās stundās.

POLIJA

"Globālā izglītība ir pilsoniskās izglītības un audzināšanas daļa; tā paplašina to tvērumu, palielinot izpratni par globālo parādību pastāvēšanu un to savstarpējo atkarību. Tās galvenais mērķis ir sagatavot skolēnus saskarei ar tiem izaicinājumiem, ar kuriem saskaras visa cilvēce (..)".

...

Jaunā mācību programma bija pagrieziena punkts globālās izglītības plašā ieviešanā formālajā izglītības sistēmā (reforma tiek realizēta kopš 2009. gada, un šis process turpināsies līdz 2016. gadam). Tas bijis iespējams, pateicoties ministrijas atvērtībai, pieaicinot globālās izglītības jomas NVO dot savu ieguldījumu, sagatavojot mācību programmas jauno tekstu. Reforma ieviesa globālos jautājumus kā obligāto mācību daļu dažādos priekšmetos (galvenokārt pilsoniskajā izglītībā, vēsturē, ģeogrāfijā un bioloģijā). Tādējādi mainījās globālās izglītības stāvoklis – no nedaudzu skolotāju vaļaspriekā tā kļuva par visiem atsevišķu priekšmetu skolotājiem noteiktu prasību.

...

Daudzi šajā jomā iesaistītie eksperti ir vienprātīgi, ka mācību programmu reformas potenciāls nav pilnībā izmantots globālās izglītības plašai ieviešanai.

2010. gadā daudzu ieinteresēto pušu konsultācijās iesaistītie dalībnieki minējuši trīs šī procesa izaicinājumus (visi joprojām ir būtiski):

- pirmkārt, skolotājiem trūkst kompetences (nepieciešamo zināšanu un prasmju), lai nodrošinātu kvalitatīvu globālās izglītības pasniegšanu stundās;
- otrkārt, ir nepieciešami kvalitatīvi mācību materiāli. Polijā globālās izglītības piedāvājums nekad neklūs populārs, ja globālie jautājumi netiks pieminēti mācību grāmatās;
- visbeidzot, izpratnes veicināšana ir izaicinājums, jo bieži vien NVO uzrunā tos skolotājus, kuri jau ir ieinteresēti un apņēmības pilni, bet atstāj novārtā tos, kuri vēl aizvien par šo jēdzienu neko nezina.

...

Daudzas institūcijas (gan privātas, gan publiskas) ir iesaistītas globālās izglītības plašā ieviešanā formālās izglītības sistēmā, tomēr daudz kas vēl darāms attiecībā uz pasākumu mērogu, kā arī to savstarpējo koordināciju. Nevalstiskās organizācijas aizvien visaktīvāk nodrošina mācību materiālus un skolotāju profesionālo apmācību. Šīs aktivitātes galvenokārt finansē Ārlietu ministrija un Eiropas Komisija (*EuropeAid*).

...

NVO ir saskaņojušas savus mācību materiālus (it īpaši – stundu plānus) ar mācību programmā paredzētajiem mācīšanās rezultātiem. Vienlaikus tās meklē piekļuvi skolām. Projektos balstīta mācīšanās ir viena no šādām iespējām. Klases audzinātāju stundas ir otra iespējamā piekļuve (vairumā skolu viena stunda nedēļā tiek veltīta tā dēvētajām klases audzināšanas stundām, kurās vajadzētu pievērst uzmanību tādu prasmju un attieksmju kā empātija, solidaritāte, cieņa utt. attīstīšanai).

...

Virkne skolu (kuru skolotāji interesējas par globālo izglītību) piedalās vairāku nevalstisko organizāciju piedāvātajās gadu ilgajās atbalsta programmās GI jomā. Vairums šo programmu vispirms piedāvā apmācību skolotājiem, tiek izstrādāti tematiskie materiāli un veicināta to lietošana, dažos gadījumos tiek piedāvātas arī darbnīcas skolēniem. Tiek sagaidīts, ka projektā iesaistītie skolotāji strādās ar saviem skolēniem visu mācību gadu, noslēdzot šo darbību ar konkrētas rīcības soli (proti, skolas kopienai adresētu pasākumu). Šādās programmās piedalās apmēram 1000 skolu.

LABĀ PRAKSE

GLOBĀLĀS IZGLĪTĪBAS KOLĒĢU VĒRTĒJUMS

Grupa Zagranica, Polijas nevalstisko attīstības organizāciju (NVAO) platforma ir globālajā izglītībā iesaistīto NVO jumta organizācija. Jau kādu laiku *Grupa Zagranica* Globālās izglītības darba grupa īpaši pievērsusies globālās izglītības kvalitātei. Ir organizēts kolēģu vērtējuma process, kurā tiek analizēta pastāvošā prakse un, pamatojoties uz jau izstrādāto un izmēģināto skolās, formulēti kvalitātes kritēriji.

MĀCĪBU GRĀMATU ANALĪZE

Grupa Zagranica GI darba grupa 2013. gadā nolēma uzsākt sadarbību ar izdevējiem. Šobrīd šis darbs arī notiek. Pavisam drīz sāksies ģeogrāfijas mācību grāmatu analīze, bet 2013. gada rudenī un ziemā paredzētas citas aktivitātes.

SKOLOTĀJU SĀKOTNĒJĀ IZGLĪTĪBA

...

Dažas NVO (it īpaši Globālās atbildības institūts no Varšavas) mēģinājušas vērsties pie universitātēm un pedagoģiskajām koledžām, lai izstrādātu kursus globālās izglītības jomā. Taču pagaidām šis ir tikai procesa sākumposms.

SKOLOTĀJU KVALIFIKĀCIJAS CELŠANA

Polijā skolotāju kvalifikācijas celšana ir decentralizēta. Reģionālās iestādes ir atbildīgas par skolotāju profesionālās tālākizglītības piedāvājuma izstrādi, bet Nacionālā izglītības ministrija tikai nodrošina vadību un atbalstu reģionālajām iestādēm.

Izglītības attīstības centrs (Nacionālās izglītības ministrijai pakļauta valsts aģentūra) nodrošina globālās izglītības piesaisti skolotāju profesionālajai tālākizglītībai. Pēdējo septiņu gadu laikā tas realizējis apmācības programmas skolotājiem sadarbībā ar reģionālajiem apmācības centriem un NVO. IAC programma, kuru atbalsta Ārlietu ministrija, nodrošina apmācību par GI 16–32 reģionālajiem pasniedzējiem (pamatojoties uz reģionāliem skolotāju kvalifikācijas celšanas centriem), kuri vēlāk organizē lokālos seminārus skolotājiem, kā arī koordinē reģionālajā līmenī notiekošās aktivitātes.

Tagad klātienēs apmācības sesijas papildina tiešsaistes apmācība par globālo izglītību. 2012. gadā programmā piedalījās apmēram 400 skolotāju.

...

Pēdējo gadu laikā situācija globālās izglītības jomā Polijā ir ievērojami uzlabojusies. Galvenos attīstības virzienus kopš 2009. gada iespējams apkopot trīs punktos. Pirmkārt, globālā izglītība ir ieviesta oficiālajā mācību programmā. Otrkārt, uzsākts visu galveno ieinteresēto pušu strukturāls dialogs. Treškārt, globālās izglītības jomā iesaistīto NVO ciešā sadarbība turpina būt pārmaiņu dzinējspēks.

...

Visas svarīgākās pārmaiņas GI jomā iniciējušas NVO, ciešā savstarpējā sadarbībā. *Grupa Zagranica* (kā NVAO platforma) ļoti labi veicinājusi šo sadarbību gan interešu aizstāvības (piemēram, saistībā ar mācību programmu), gan kvalitātes nodrošināšanas (piemēram, kolēģu vērtējums) jomā, nodrošinot dalīborganizāciju iniciēto procesu koordināciju.

SLOVĒNIJA

2004. gadā Slovēnijas Parlaments pieņēma Lēmumu par Slovēnijas Republikas starptautiskās attīstības sadarbību. Šī stratēģiskā dokumenta 27. pantā minēts attīstības izglītības svarīgums, kā arī nepieciešamība veidot izpratni par "Slovēnijas starptautiskās attīstības sadarbības sistēmu un politiku". Tādējādi GI Slovēnijā tiek oficiāli izprasta kā viens no starptautiskās attīstības sadarbības instrumentiem. 2007. gadā Izglītības ministrija izdeva Vadlīnijas izglītības ilgtspējīgai attīstībai. Šis Slovēnijā bija pirmais oficiālais dokuments, kas pievērsās šai jomai.

GI IESAISTĪTĀS SEKMĪGĀS ORGANIZĀCIJAS

Nodefinēt un mērīt GI iesaistīto NVO panākumus ir liels izaicinājums. Tomēr var izcelt organizāciju SLOGA, Slovēnijas NVO platformu (info@sloga-platform.org), jo tā rīkojusi seminārus skolotājiem, ko vadījuši NVO biedri. Šie semināri skolotājiem atklāj dažādas pieejas AI, kas jau pats par sevi viņiem ir ārkārtīgi svarīgi. Tālāk minētas NVO, kurām ir labākā prakse dažās GI jomās, taču, protams, tās nav vienīgās:

Globālās izglītības un projektu attīstības institūts (info@zavodglobal.org) organizē seminārus skolotājiem par eiropcentrismu, kā arī "citādības" maldīgo pasniegšanu literatūrā. Viņi arī organizē virtuālus ceļojumus bērnudārza audzēkņiem uz citām pasaules daļām, tās pozitīvi attēlojot.

Zavod Voluntariat (info@zavod-voluntariat.si) vada skolu partnerības projektu, kurā ir iesaistītas četras Slovēnijas un četras Ganas skolas. Skolēni un skolotāji strādā pie kopējiem tematiem, pamatojoties uz Tūkstošgades attīstības mērķiem, kā arī dalās savā mācīšanās pieredzē.

Društvo Fokus (info@fokus.si) realizē projektus mobilitātes, vides fiskālās reformas un patēriņa jomās.

LABĀS PRAKSES PIEMĒRI. MĀCĪBU LĪDZEKĻU IZVĒRTĒJUMS

Tika veikta Slovēnijas pamatskolas un vidusskolas ģeogrāfijas un vēstures mācību grāmatās un darba burtnīcās ietvertu Āfrikas tēlu un vēstījumu detalizēta analīze. Uzsākot projektu, tika izraudzīta recenzentu komanda septiņu cilvēku sastāvā. Tie bija ģeogrāfijas, vēstures, antropoloģijas un globālās izglītības eksperti. Ekspertu vidū bija divi afrikāņi, jo tika uzskatīts, ka ir būtiski visā šajā pasākumā nodrošināt Āfrikas perspektīvu. Tika izstrādāti vērtēšanas kritēriji un metodoloģija. Tika rūpīgi izraudzītas četras ģeogrāfijas un divas vēstures mācību grāmatas, un vērtēšanas process sākās. Katru grāmatu recenzēja četri recenzentu komandas locekļi saskaņā ar iepriekš noteiktiem kritērijiem. Pēc tam par katru grāmatu tika rīkotas ziņošanas sanāksmes, kurās visi komentāri tika detalizēti apspriesti un analizēti. Tika sastādīts 89 lappuses garš ziņojums, kurā tika ietvertas konkrētas detaļas no atsevišķajiem ziņojumiem, konkrēti priekšlikumi par izmaiņām, kā arī rekomendēto avotu saraksts papildu informācijai un visu analīzē izmantoto resursu saraksts. Šo ziņojumu prezentēja grāmatu izdevējiem, Nacionālajam Izglītības institūtam, NVO, skolotājiem un citām ieinteresētajām pusēm.

Vērtējums apstiprināja, ka Āfrika tiek pasniegta eiropcentriskā veidā. Tika minēts, ka Āfrikas ezerus un upes atklājuši eiropieši; daļa Āfrikas tika uztverta kā "piemērota", lai to varētu apdzīvot baltie eiropieši; Āfrika tika pasniegta eksotiski, visbiežāk minētās tautas (kas nievājoši aprakstītas kā cilšu pārstāvji) bija masaji, bušmeņi un pigmeji.

Problemātiska ir arī lietotā terminoloģija. Mācību grāmatās nekritiski lietota novecojusi un pretrunīga terminoloģija, rasistisku teoriju fragmenti, piemēram, tādi jēdzieni kā bušmeņi, hotentoti un pigmeji, kulturāli maztattīstīti un ciltis. Šī vērtējuma rezultātā, cita starpā, viena no recenzētajām grāmatām tika izdota no jauna, un tajā tika iestrādātas daudzas no ieteiktajām izmaiņām.

GLOBĀLĀS IZGLĪTĪBAS VĒSTURISKAIS FONSS

Somijai ir ilgas un senas tradīcijas iesaistīties starptautiskajās norisēs. Globālā izpratne sakņojas kristīgajā labdarības tradīcijā un misionāru kustībā, kā arī pagājušā gadsimta sešdesmito un septiņdesmito gadu solidaritātes paaudzē. Šajā paaudzē aizsākās Somijas attīstības sadarbība. Tieši šajos gados arī tika aktīvi realizēta attīstības izglītība un it īpaši tās politiskās aizstāvība.

Šobrīd aizvien vairāk pieaug tendence, ka daudzi somi uz pasauli skatās kā globālie pilsoņi, saprotot, ka viņu sociālo, ekonomisko un ekoloģisko drošību ietekmē pārmaiņas citur pasaulē.

Somijā globālā izglītība ir ietverta skolu mācību programmā kopš divdesmitā gadsimta deviņdesmito gadu sākuma. (..) Ir izveidota nacionālā stratēģija *“Kansainvälisyyskasvatus 2010”* (Globālā izglītība 2010). Tā sapulcināja ekspertu komandu no Izglītības ministrijas, Somijas Nacionālās izglītības pārvaldes, Ārlietu ministrijas, Olu Universitātes, darba organizācijām un citām iestādēm.

GLOBĀLĀS IZGLĪTĪBAS SATURS

Somijā globālā izglītība tiek saprasta kā darbība, kuras mērķis ir virzīt dažādu vecuma grupu cilvēkus uz globālo solidaritāti. Šāda veida izglītība ir, piemēram: 1) kultūras izglītība, kuras mērķis ir palielināt izpratni par kopienu, grupu un indivīdu mijiedarbību; 2) izglītība par cilvēktiesībām un vienlīdzību, kuras mērķis ir aktualizēt cilvēktiesības globālā līmenī un tiekties pēc vienlīdzīgas un taisnīgas sabiedrības; 3) attīstības izglītība, kuras mērķis ir palielināt izpratni par dažādiem attīstības jautājumiem, kā arī par nabadzības strukturālajiem cēloņiem un tās sekām; 4) drošības un miera izglītība, kuras mērķis ir radīt stabilu miera situāciju un meklēt alternatīvas spēka lietošanai, lai nodrošinātu mieru; 5) vides izglītība, kuras mērķis ir izglītēt cilvēkus par vides atbildību, kā arī veidot vidē ieinteresētus pilsoņus; 6) sabiedrisko attiecību un mediju izglītība, kuras mērķis ir palīdzēt cilvēkiem izveidot kritisku izpratni par medijiem.

LABĀS PRAKSES PIEMĒRI – SKOLĀS, NVO, MINISTRIJĀS

Parastajā skolas dzīvē iespējami dažādi globālās izglītības klātbūtnes veidi. Skolas nodod izejvielas atkārtotai izmantošanai un taupa ūdeni. Tās aktīvi organizē tematiskās dienas par tādiem jautājumiem kā cilvēktiesības un globālā savstarpējā atkarība. Gan somu valodas, gan svešvalodu stundās tiek apskatīti arī multikulturālie aspekti un minoritātes. Lauku skolas aizvien vēl mēdz būt ļoti homogēnas, taču skolas lielajās pilsētās pašas ir strauji kļuvušas multikulturālas, un jaunieši tajās iemācījušies sastrādāties neatkarīgi no valodas, reliģijas vai ādas krāsas.

Daži mācību grāmatu izdevēji arī ir ņēmuši vērā AI aspektus, un daudzas plaši izmantotas mācību grāmatas ietver dažādus globālās izglītības tematus: multikulturālisms, minoritātes, bēgļi, ilgtspējīga attīstība, utt. Arī vidusskolas noslēguma eksāmenu darbu jautājumi ietver šīs problēmas. Gan NVO, gan IM piedāvā dažādus GI projektus, kuru mērķis ir pastiprināt globālo solidaritāti. Vairākas Somijas NVO piedāvā iespēju atbalstīt viena bērna izglītību Āfrikā vai Āzijā, un daudzas skolu klases atbalsta pašas savu vienu bērnu. Gan reģionālā, gan nacionālā līmenī tiek organizētas dažādas ANO simulācijas par starptautiskiem jautājumiem. Skolas piedalās arī labdarības pasākumos, piemēram, organizē gājienus, lai savāktu naudu UNICEF projektiem (..). Skolēni arī vāc līdzekļus Sarkanajam krustam (*nälkäpäivä*) utt. Ir arī populārais *“Kiva koulu”* (Jauka skola) projekts, kas izglīto par cilvēktiesībām un kura mērķis ir novērst apcēlšanu skolā.

(..) Daudzām NVO ir savi skolu vēstnieki, kas regulāri apmeklē skolas. NVO ir kopīgi izstrādājušas skolu apmeklējumu standartus.

Daudzām skolām ir draudzības skolas, kaut gan vairums no tām ir Eiropā, *Comenius* programmas ietvaros, taču dažas ir arī attīstības valstīs. Skolas var realizēt savus projektus kopā ar partneriem, izmantojot CIMO (Somijas Starptautiskā mobilitātes centra) finansiālu atbalstu.

Somijā labākās attīstības izglītības prakses piemērs ir **“Taksvärkki” – Operācija – dienas darbs (ODD)**. Šīs NVO mērķis ir uzlabot attīstības valstīs dzīvojošo bērnu un jauniešu dzīves apstākļus un sekmēt cilvēktiesību ievērošanu, kā arī

mudināt Somijas jauniešus būt globāli solidāriem. Ikgadējā ODD ir viens no Somijas mācību gada spilgtākajiem notikumiem. Šajā dienā skolēni un studenti visu dienu strādā un nopelnīto ziedo (..) tādiem projektiem, kas uzlabotu attīstības valstu bērnu un jauniešu dzīves apstākļus. ODD ir viena no pirmajām pašu Somijas jauniešu attīstības NVO, kuras mērķis ir paaugstināt globālās atbildības sajūtu Somijas jauniešos, veidot saites starp bērniem Somijā un attīstības valstīs, kā arī sniegt skolēniem un studentiem ieskatu darba dzīvē. *Taksvärkki* kļuvis par institūciju Somijā un nodrošina augstas kvalitātes globālo izglītību.

Izglītības ministrijas un Ārlietu ministrijas sadarbība arī ir viens no Somijas labās prakses piemēriem. 2011. gadā Somijas Nacionālā izglītības pārvalde ieviesa attīstības projektu globālās izglītības veicināšanai, tā nosaukums "Kā pasaules pilsonis Somijā". Projekts tika realizēts sadarbībā ar Somijas Ārlietu ministriju, Attīstības komunikācijas nodaļu, un skolu tīklā bija ietvertas pamatskolas, vispārīzglītojošo vidusskolu augstākā līmeņa skolas, kā arī pedagoģiskais institūts.

Projekta mērķis bija atrast un izstrādāt līdzekļus, kas ļautu bērniem un jauniešiem līdzdarboties taisnīgākas un ilgtspējīgas pasaules veidošanā. Īpašs uzsvars tika likts uz globālajam pilsonim nepieciešamo kompetenču identificēšanu, kā arī to iestrādāšanu gaidāmajā vispārējās izglītības mācību programmas reformā. Šī projekta galvenie rezultāti apkopoti izdevumā "Skolas ceļā uz globālo pasauli 2012". Publikācija pieejama angļu valodā: http://www.oph.fi/download/139354_Schools_reaching_out_to_a_global_world.pdf

VĀCIJA

POLITIKAS INICIATĪVAS

Vācijā nozīmīgs pagrieziena punkts globālajās zināšanās (GZ) bija 2007. gads, kad 16 Vācijas zemes Izglītības un kultūras lietu ministru pastāvīgajā konferencē (KMK) sadarbībā ar Federālo Ekonomiskās sadarbības un attīstības ministriju izstrādāja un publicēja "Globālās izglītības starppriekšmetu ietvaru izglītības ilgtspējīgai attīstībai kontekstā".

Galvenā motivācija ietvardokumenta izstrādei bija izpratne, ka "ir svarīgi, lai jaunieši saprastu sarežģītas [globālas] attiecības, lai būtu sagatavoti turpmākajai dzīvei un darbam", kā arī – ka "nabadzības mazināšana un klimata pārmaiņas ir mūsdienu svarīgākie uzdevumi"⁵¹ un ka jauniešiem ir nepieciešami instrumenti, lai pievērstos šiem jautājumiem.

Šī iniciatīva bija mēģinājums sniegt ietvaru GZ ieviešanai skolas mācību programmā un attiecās uz pamatzglītību, vidusskolas un profesionālo izglītību. Ietvardokuments sniedz rekomendācijas un ieteikumus efektīvai GZ nodrošināšanai stundās un skolotāju apmācībā. Dažas NVO un izglītības iestādes ievieš šos ieteikumus praksē. Daudzas skolas izstrādā individuālo "Schulprofile" (līdzīgs "Vīzijas formulējumam"), un KMK iniciatīva, cita starpā, bijis katalizators, kas mudinājis skolas skaidri ietvert tajā globālās zināšanas.

2012. gadā Berlīnes Izglītības departaments publicēja "Mācību programmas prasības mācību jomai "Mācīšanās globālā kontekstā". Šis dokuments iezīmē GZ principus, to, kā ieviest GZ skolas mācību programmā, galvenās GZ kompetences un standartus 1.–10. klasei Berlīnē. Šī dokumenta aspekti bieži ietverti skolu politikas un vīzijas formulējumos. Kaut arī tos, iespējams, nenosauc tieši par "globālajām zināšanām", tiem piemīt potenciāls mudināt skolotājus globālo dimensiju ietvert citās problēmās balstītās izglītības koncepcijās, piemēram, izglītībā par cilvēktiesībām vai ekoloģiskajā izglītībā.

⁵¹ Pilnu atsauci uz citētajiem dokumentiem skatīt Pētījuma versijā angļu valodā.

LABĀS PRAKSES PIEMĒRI SKOLU SADARBĪBĀ AR NVO

Skolās GZ tiek pasniegtas atbilstoši gan obligātajām mācību programmas prasībām, gan kā NVO darba rezultāts, te jāmin gan tieši attīstības izglītības jomas NVO, gan dažas lielākas organizācijas, kurās ir Attīstības izglītības komandas. Pastāvošās federālo zemju sistēmas dēļ ir grūti vispārināt kopējo situāciju. Taču visā valstī palielinās globālās mācīšanās nodrošinājums, jo sevišķi tādās pilsētās kā Hamburga un Berlīne, bet arī visās 16 zemēs.

“KLIMATA BROKASTU” PROJEKTS

Šī NVO KATE realizētā iniciatīva piedāvā skolām iespēju attīstīt skolēnu izpratni par saistību starp pārtikas ražošanu un klimata pārmaiņām. Svarīgākais jautājums ir pārtikas ražošanas ilgtspējība, un tā tiek izziņāta līdzdarbojoties un diskutējot. Skolēni ēd dažādus brokastu ēdienus, un katrs no tiem reprezentē problēmu pārtikas ražošanā. Problēmas aptver graudaugu vai mājlopu audzēšanu, vietējo produkciju, iepakojšanu un lauksaimniecības veidu (organiskā vai tradicionālā). Piemēram, brokastīs var izvēlēties divus jogurtus, viens ir no vietējās fermas, bet otrs – no lielveikala. Strādājot grupās, skolēni izpēta ar kādu no produktiem saistītu problēmu un prezentē savus rezultātus klasei. Klimata brokastu noslēgumā tiek apspriesta klimata pārmaiņu ietekme un iespējamā individuālā rīcība.

“KLIMATA BROKASTU” PAVĀRGRĀMATA

2012. gadā tika izveidota pavārgrāmata, to izdarīja viena pamatskolas klase nedēļu garā šī pasākuma turpinājumā. Klase, izmantojot “Klimata brokastīs” gūtās zināšanas, izveidoja sezonālas receptes un uzzīmēja ilustrācijas tekstem. Pabeidzot projektu, klase sarīkoja kopēju maltīti, izmantojot vienu no savām receptēm. Pavārgrāmatu izdeva 2012. gada beigās, to varēja iegādāties par 7 eiro, un tādējādi izdevās iesaistīt arī vecākus.

TAISNĪGĀS SKOLAS KONCEPCIJA

NVO EPIZ izstrādāja Taisnīgās skolas koncepciju kā instrumentu, lai Berlīnes izglītības sistēmā ilgtermiņā ieviestu globālo dimensiju, tādējādi veicinot pārmaiņas izglītības iestāžu kultūrā, kā arī atbalstot novatoriskas mācīšanās un mācīšanās metodes.

Taisnīgās skolas koncepcija apvieno trīs aspektus:

- 1) taisnīgums visiem cilvēkiem manā skolā – demokrātiska skolas kultūra. Skolas sociālā atmosfēra ietekmē sekmes un bērnu veselību. To ietekmē skolotāju, skolēnu un vecāku savstarpējā mijiedarbība;
- 2) taisnīgums pret cilvēkiem visā pasaulē – apzināties savu kā globālā pilsoņa atbildību. Mācīt jauniešiem uzņemties globālo atbildību nozīmē izmantot tādas mācīšanās metodes, kas ļautu viņiem aktīvi iesaistīties mācīšanās procesā. Tas arī prasa starpdisciplināru pieeju, kas sekmēs tīkla domāšanu un mudinās skolēnu pieņemt tēmu sarežģītību. Ar EPIZ un citu ārēju organizāciju atbalstu Berlīnes skolu administrācija ir izstrādājusi mācību programmu, kas paredz globālās dimensijas integrēšanu visos mācību priekšmetos;
- 3) taisnīgums pret vidi – apzināties ekoloģisko atbildību. Taisnīgi un ekoloģiski patēriņa ieradumi ir viens no veidiem, kā parādīt ilgtspējīguma ieviešanu ikdienas dzīvē. Berlīnes skolas lielu daļu sava budžeta izlieto neatkarīgi. Kaut arī taisnīgās tirdzniecības un ilgtspējīgie produkti nereti ir dārgāki, tie bieži vien piedāvā labāku kvalitāti un uzlabo dzīves un darba apstākļus ražotājvalstīs. Ilgtspējīgas skolas vides pieredze var mudināt arī skolēnu ģimenes mainīt savus patēriņa ieradumus.

Programmas ietvaros un sadarbojoties ar NVO, tiek nodrošināta skolotāju apmācība, semināri skolēniem un/vai skolotājiem, konsultācijas par līdzekļu vākšanu, kā arī saites ar skolu tīkliem Berlīnē un citās Vācijas pilsētās.

PROJEKTU „GLOBĀLĀ DIMENSIJA SOCIĀLO ZINĀTŅU MĀCĪBU PRIEKŠMETOS”

(Nr. DCI-NSAED/2012/280-401) īsteno Izglītības attīstības centrs sadarbībā ar Lidsas Attīstības izglītības centru (Apvienotā Karaliste), Mondo (Igaunija) un Britu padomi Latvijā no 2013. gada janvāra līdz 2015. gada decembrim.

Projekta mērķis ir veicināt sabiedrības interesi un līdzdalību attīstības/globālajā izglītībā (AI/GI) un sekmēt sabiedrības izpratni par attīstības jautājumiem, īpašu uzmanību pievēršot jauniešu izpratnei par savstarpējo mijiedarbību pasaulē, kā arī atbalstot jauniešu aktīvu darbošanos taisnīgākas, vienlīdzīgākas pasaules labā.

Projekta specifiskie mērķi ir ieviest AI/GI tēmas sabiedrības dienas kārtībā; sadarboties ar izglītības politikas veidotājiem, lai integrētu AI/GI formālajā izglītībā sociālo zinātņu mācību priekšmetos; izstrādāt AI/GI programmas un mācību materiālus; izstrādāt AI/GI efektivitātes kritērijus; veidot sadarbības tīklu starp AI/GI ekspertiem no dažādām projekta valstīm – Latvijas, Igaunijas, Apvienotās Karalistes un citām Eiropas valstīm.

Projekta galvenās aktivitātes:

- pētījuma veikšana par attīstības/globālās izglītības (AI/GI) situāciju sociālo zinātņu mācību priekšmetos;
- AI/GI programmu un mācību materiālu izstrāde, ietekmes novērtēšana un skolēnu/jauniešu forumu organizēšana;
- AI/GI programmu un materiālu multiplicēšana, izplatīšana Latvijā, Igaunijā, Apvienotajā Karalistē u.c. Eiropas Savienības valstīs;
- publicitātes pasākumi.

Projekta mērķauditorija ir skolēni, jaunieši, pedagogi, izglītības politikas veidotāji un citi izglītības speciālisti.

Plašāk par projektu mājas lapā www.globalaizglitiba.lv

Projekta īstenotāji:

Izglītības attīstības centrs (Latvija), www.iac.edu.lv
kontaktpersona – projekta vadītāja Iveta Vērse, iac@latnet.lv

Lidsas Attīstības izglītības centrs LEEDS DEC (Apvienotā Karaliste), www.leedsdec.org.uk
kontaktpersona – Adam Ranson, adam@leedsdec.org.uk

Mondo (Igaunija), www.mondo.org.ee
kontaktpersona – Johanna Helin, johanna@mondo.org.ee

Britu padome Latvijā, www.britishcouncil.lv
kontaktpersona – Ilze Saleniece, ilze.saleniece@britishcouncil.lv